

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The letter "i" has a small crossbar, and the letter "k" has a small crossbar. The background of the page features a large, abstract graphic of overlapping pink and white shapes, resembling a stylized letter 'D' or a similar form.

Eve Kaitosalmi

Mari Nenonen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden

ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö, 2023

**TUTKIMUS ITSENÄISTYVÄN NUOREN AJOKORTTI-
TYÖVÄLINEEN MERKITYKSESTÄ ITSENÄISTYMISTAITO-
JEN VAHVISTAJANA**

TIIVISTELMÄ

Eve Kaitosalmi

Mari Nenonen

Tutkimus itsenäistyvän nuoren Ajokortti-työvälineen merkityksestä itsenäistymistaitojen vahvistajana

106 sivua, 7 liitettä

Syksy, 2023

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia erään kunnan sijaishuollon yksiköstä itsenäistyvien nuorten Ajokortti-työvälineen merkitystä itsenäistymistaitojen vahvistajana ja miten Ajokorttia voidaan kehittää. Opinnäytetyössä yksiköstä käytetään nimitystä ”yhteistyökumppani”. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa, miten Ajokortti on toiminut nuorten itsenäistymistaitojen vahvistajana ja miten yhteistyökumppani voi vielä paremmin tukea nuoria vahvistamaan itsenäistymistaitojaan. Lisäksi tavoitteena oli saada tietoa, joka auttaa kehittämään Ajokorttia entistä vahvemmin itsenäistymistaitoja vahvistavammaksi ja selvittää, miten sijaishuollon itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyä voitaisiin kehittää. Opinnäytetyöprosessin tavoitteisiin kuului lisäksi oma ammatillinen kasvumme.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena puolistrukturoitua yksilöhaastattelua hyödyntäen. Nuorisotutkimuksessa luultavasti yleisimmin käytetään teemahaastattelua, jossa nuorten ääni tulee parhaiten esiin. Tutkimukseen osallistui kolme samassa sijaishuoltoyksikössä sijoitettuna ollutta nuorta sekä kolme yksikön ohjaajaa. Haastattelut litteroitiin ja tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä pystyttiin haastateltavien vastausten perusteella parhaiten muodostamaan kuva Ajokortin toimivuudesta.

Tutkimustulosten mukaan Ajokortti vahvisti nuorten ja ohjaajien mielestä nuorten itseluottamusta, sosiaalisen tuen saatavuutta ja elämönhallintataitoja. Ajokorttia tulisi nuorten mukaan kehittää uudistamalla sitä sukupuolineutraalimmaksi, laajentamalla teemoja ja lisäämällä nuorille tukea sekä tietoa psyykkisestä hyvinvoinnista. Ajokortin selkeyttä tulisi parantaa ja työskentelyn lopussa kerrata tehtäviä. Ohjaajien mukaan Ajokorttia tulisi kehittää tasalaatuisemmaksi, lisätä teemoja, käytännönläheisyyttä ja ammattihenkilöstön tukea sekä kehittää Ajokorttia jatkotyöskentelyn avuksi jälkihuoltoon.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että nuorten ja ohjaajien mielestä Ajokortti lisää ja vahvistaa nuorten itsenäistymistaitoja, osallisuutta ja toimintakykyä. Tutkimustulokset olivat hyvin samansuuntaisia kuin aiemmissa vastaavanlaisissa tutkimuksissa, jotka käsittelevät sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten itsenäistymistaitoja.

Asiasanat: elämönhallinta, itseluottamus, itsenäistyminen, nuoruus, osallisuus, sijaishuolto, sosiaalinen tuki, sosiaaliset verkostot, toimintakyky

ABSTRACT

Eve Kaitosalmi, Mari Nenonen

A research on the meaning of the Driving Licence method for reinforcement the skills of youth in the independency process

106 pages, 7 appendices

Autumn 2023

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The purpose of the thesis was to explore the meaning of the Driving Licence method as strengthening the independence skills of youth who are becoming independent of a municipal foster care unit. Furthermore, to gain information on how the Driving Licence can be developed to support the young person's independence process in foster care. The foster care unit is referred to as "partner" in this study. The aim of the thesis process also included the authors' own professional growth.

The thesis was carried out as qualitative research using semi-structured individual interviews. Three young people placed in the same foster care unit and three instructors of the unit participated in the study. The interviews were transcribed and the research material was analysed using material-based content analysis.

As the findings of the thesis, the youth and the instructors stated that the new method strengthened the young person's self-confidence, life management skills and lowered the access to social support. According to the young, the Driving Licence should be developed by reforming it to be more gender-neutral, expanding the themes, to consider the need for support and information about psychological well-being. According to the instructors, the method should be developed to be more homogeneous and to add themes, to consider practicality, and professional support. The Driving Licence should also help the further work in after-care.

To conclude, the Driving License increases and strengthens young person's independence skills. According to them and the instructors, the Driving License increased self-knowledge, promoted health, helped young in getting support and in perceiving the importance of network. The method improved the skills of structuring everyday life above all, how to manage housing and finances, and the ability to visualize the future. Instructors also felt that the young took more responsibility for own affairs.

Keywords: becoming independent, foster care, functional capacity, involvement, life management, self-confidence, social networks, social support, youth

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Aikaisempi tutkimustieto.....	8
2.2 Lastensuojelulaki	8
2.3 Sosiaalihuoltolaki	10
2.4 Yleissopimus lapsen oikeuksista.....	11
3 KESKEISET KÄSITTEET.....	12
3.1 Nuoruus	12
3.2 Osallisuus	15
3.3 Toimintakyky.....	18
3.4 Sijaishuolto.....	20
3.5 Terapeuttinen laitoskasvatus	22
3.5.1 Terapeuttisen laitoskasvatuksen mallinnus.....	22
3.5.2 Terapeuttinen orientaatio	23
3.5.3 Sosiaalipedagoginen orientaatio	24
3.5.4 Lapsikeskeinen suhteissa rakentuva työskentely.....	24
3.6 Itsenäistymistaidot.....	25
3.7 Ajokortti-työväline.....	26
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	28
5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ JA TYÖELÄMÄKUMPPANI	29
6 TUTKIMUSMENETELMÄT	31
6.1 Aineiston hankinta.....	31
6.2 Aineiston analyysi	34
7 TULOKSET	39
7.1 Ajokortin itsenäistymistaitoja lisäävät ja vahvistavat tekijät.....	39
7.1.1 Nuorten näkemykset	39
7.1.2 Ohjaajien näkemykset.....	42
7.2 Ajokortin kehittäminen itsenäistymisprosessin vahvistamiseksi	46

7.2.1 Nuorten näkemykset	46
7.2.2 Ohjaajien näkemykset.....	48
8 EETTISET NÄKÖKOHDAT JA LUOTETTAVUUS	50
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	55
9.1 Itsenäistymistaitojen vahvistuminen nuorten vastausten mukaan	55
9.1.1 Itseluottamuksen vahvistuminen	56
9.1.2 Sosiaalisen tuen vahvistuminen	57
9.1.3 Elämännhallintataitojen vahvistuminen	60
9.2 Itsenäistymistaitojen vahvistuminen ohjaajien vastausten mukaan.....	63
9.2.1 Itseluottamuksen vahvistuminen	63
9.2.2 Sosiaalisen tuen vahvistuminen.....	65
9.2.3 Elämännhallintataitojen vahvistuminen	69
9.3 Ajokortti-työvälineen kehittäminen nuorten vastausten mukaan	75
9.4 Ajokortti-työvälineen kehittäminen ohjaajien vastausten mukaan	77
10 POHDINTA	81
10.1 Ammatillinen kasvu	81
10.1.1 Sosiaalialan eettinen osaaminen	82
10.1.2 Sosiaalialan asiakastyön osaaminen	82
10.1.3 Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen.....	84
10.1.4 Kriittinen ja osallisuutta edistävä yhteiskuntaosaaminen	85
10.1.5 Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen	86
10.1.6 Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen.....	88
10.2 Tulosten hyödynnettävyys.....	88
LÄHTEET.....	98
LIITE 1. Nuorten haastattelukysymykset.....	107
LIITE 2. Ohjaajien haastattelukysymykset	109
LIITE 3. Ajokortti-työväline	112
LIITE 4. Saatekirje ja suostumusasiakirja nuorille	125

LIITE 5. Saatekirje ja suostumusasiakirja ohjaajille	127
LIITE 6. Saatekirje ja suostumusasiakirja huoltajille	130
LIITE 7. Saatekirje lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle	132

1 JOHDANTO

Lastensuojelun asiakkaiden tuen tarve ja lastensuojelun asiakasperheiden elämäntilanteiden haasteet ovat lisääntyneet koronapandemian seurauksena. Nähtäväksi jää, miten pandemian seuraukset pitkällä aikavälillä vaikuttavat lastensuojelun tarpeeseen. Tilastojen perusteella on vielä liian aikaista arvioida vaikutuksia. (Forsell ym., 2021, s. 3.)

Vuonna 2022 Suomessa syntyi 44 951 lasta (Suomen virallinen tilasto, 2023). Lastensuojelun avohuollon asiakkaina vuonna 2022 oli 36 996 lasta ja nuorta. Avohuollon asiakkaiden määrä on laskenut vuodesta 2015, jolloin lain muutos korosti muiden sosiaalihuollon lapsiperhepalveluiden roolia. Kaikkiaan 17 885 lasta ja nuorta oli sijoitettu kodin ulkopuolelle vuonna 2022. Vuoden 2022 viimeisenä päivänä huostassa oli lapsia tai nuoria 9 666, joista 34 % oli laitoshuollossa. Kiireellisesti sijoitettuna oli kaikkiaan 4 498 lasta vuoden aikana. Lakimuutoksen myötä lastensuojelun jälkihuollon ikäraja nostettiin nuoren 25-vuotissyntymäpäivään 2020 alkaen. Aikaisemmin kuntien velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyi, kun nuori täytti 21 vuotta. Vuonna 2020 kasvu oli vielä maltillista, mutta nyt vaikuttaa, että 21 vuotta täyttäneiden asiakkuuksia on jatkettu useammin kuin edellisenä vuonna. Jälkihuollon sijoituksessa nuoria oli 1 397 vuonna 2022. (Forsell & Kuoppala, 2023, s. 1–23.)

Opinnäytetyön yhteistyökumppanimme oli eräs suomessa sijaitseva kunnan sijaishuollon yksikkö. Lastensuojelulaitoksissa on viime vuosina herännyt kiinnostus ennakoida lastensuojelulaitoksista itsenäistyvien nuorten itsenäistymisen haasteita. Nuorille halutaan antaa hyvät itsenäistymistaidot ennen laitoksesta itsenäistymistä. Yhteistyökumppanimme lähti kehittämään syksyllä 2018 toimintaansa Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelman mukaisesti. Osana työskentelyä kokoontui mallinnustyöryhmä, jonka tuloksena syntyi Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) raportti, Lastensuojelun terapeuttisen laitospalveluksen mallinnus. Mallinnuksella pyritään kansalliseen sijaishuollon tasalaatuisuuteen. (Sijaishuoltoyksikkö, 2022.) Yhteistyökumppanimme lähti kehittämään

Nuoren Arjen Taitojen Ajokorttia Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnus viitekehystenä. Käytämme jatkossa Nuoren Arjen Taitojen Ajokortista käsitettä Ajokortti-työväline.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia yhteistyökumppanimme sijaishuollon yksiköstä itsenäistyvien nuorten Ajokortti-työvälineen merkitystä itsenäistymistaitojen vahvistajana ja miten Ajokorttia voidaan kehittää. Opinnäytetyömme tavoitteena oli saada tietoa, miten Ajokortti on toiminut nuorten itsenäistymistaitojen vahvistajana ja miten yhteistyökumppanimme voisi Ajokortti-työskentelyssä vielä paremmin tukea itsenäistyviä nuoria vahvistamaan itsenäistymistaitojaan. Lisäksi tavoitteenamme oli saada tietoa, jotta yhteistyökumppanimme voisi kehittää Ajokorttia ja Ajokortti-työskentelyä entistä vahvemmin nuorten itsenäistymistaitoja vahvistavimmiksi. Tavoitteenamme oli myös selvittää, miten työelämää voidaan kehittää sijaishuollossa. Opinnäytetyöprosessimme tavoitteisiin kuului lisäksi oma ammatillinen kasvumme.

Valitsimme aiheemme sen ajankohtaisuuden ja yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi. Tukemalla nuorten itsenäistymistaitojen saavuttamista ehkäistään nuorten syrjäytymistä sekä vahvistetaan heidän toimintakykyään ja osallisuuttaan yhteiskunnassa.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Aikaisempi tutkimustieto

Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen ei ole ollut Suomessa akateemisen tutkimuksen kohteena osittain rahoituksen puutteen takia, joten aikaisempi tutkimus perustuukin paljolti erilaisiin opinnäytetöihin (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 5). Kotimaista akateemista tutkimusta sijaishuollosta itsenäistyivistä nuorista opinnäytetyömme lähteinä olemme käyttäneet Reinikaisen (2009) väitöskirjaa ja Häggman-Laitilan ym. (2019) tutkimusartikkelia. Aiheeseen liittyviä artikkeleita ja muuta tutkimusta sekä kirjallisuutta ovat esimerkiksi Törrösen ja Vauhkosen (2012) osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista, Känkäsen (2013) artikkeli THL:n Lastensuojelun ytimissä -julkaisussa, Laineen ja Lempisen (2023) artikkeli THL:n loppuraportissa, Maneliuksen ja Kekosen (2023) sekä Puurusen (2023) artikkelit Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisussa, Partasen (2005) artikkeli Lastensuojelun Keskusliiton julkaisussa sekä Westlundin ja Liukkosen (2020) artikkeli THL:n raportissa.

Viime vuosilta löytyy useita sijaishuollosta itsenäistyviin nuoriin liittyviä AMK- sekä YAMK-opinnäytetöitä, joista osaa olemme käyttäneet lähteinä opinnäytetyössämme. Aiheeseemme liittyvää englanninkielistä kansainvälistä tutkimusta ovat esimerkiksi Paulsenin ja Bergin (2016) sekä Häggman-Laitilan ym. (2019) tutkimusartikkelit sijaishuollosta itsenäistyivistä nuorista.

2.2 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia sekä muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä järjestämällä tarvittavia tukitoimia

ja palveluja. Laissa säädetyin edellytyksin voidaan sijoittaa lapsi kodin ulkopuolelle tai ryhtyä muihin toimenpiteisiin lapsen huollon ja hoidon järjestämiseksi. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri ratkaisut turvaavat lapselle tasapainoisen kehityksen, hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet sekä mahdollisuuden saada ymmärtämystä, hellyyttä ja kehitystason ja iän mukaisen valvonnan ja huolenpidon. Lapselle on turvattava hänen taipumuksiaan ja toivomuksiaan vastaava koulutus, turvallinen kasvuympäristö sekä henkinen ja ruumiillinen koskemattomuus. Lapsen edun mukaisen ratkaisun on tuettava itsenäistymistä ja vastuullisuutta, turvattava mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioissa sekä huomioitava kulttuurinen, kielellinen ja uskonnollinen tausta. (L 417/2007.)

Lastensuojelulaissa lapsena pidetään alle 18-vuotiasta ja nuorena 18–24-vuotiaasta. Hyvinvointialueella lastensuojelun toimeenpanosta vastaa sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle nimetään hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Lastensuojelun järjestämisestä vastaa pääsääntöisesti lapsen tai nuoren kotikunta. (L 417/2007.)

Palveluntuottaja vastaa siitä, että lastensuojelulaitoksessa, jossa sijoitetun lapsen huolenpito ja hoito järjestetään, laaditaan yleinen hyvää kohtelua koskeva suunnitelma, joka on osa omavalvontasuunnitelmaa. Suunnitelman tulee sisältää tiedot toimenpiteistä lapsen ikätasoisesta itsemääräämisoikeuden tukemiseksi, vahvistamiseksi ja ylläpitämiseksi sekä menettelytavoista, kasvatuksesta, hyvästä hoidosta ja lapsen kehitystasoon ja ikään nähden tarpeellisesta valvonnasta ja huolenpidosta, joiden avulla sijaishuolto toteutetaan ensisijaisesti ilman laissa tarkoitettuja rajoituksia. Hyvää kohtelua koskevan suunnitelman laatimisessa ja tarkistamisessa kuullaan toimintayksikköön sijoitettuja lapsia, ja heille on annettava tilaisuus suunnitelman tekemiseen. (L 417/2007.) Yhteistyökumppanimme yksikön Hyvän kohtelun suunnitelma on viimeksi päivitetty 11.11.2020 (Sijaishuoltoyksikkö, 2020). Suunnitelma käsittää kaikki yhteistyökumppanimme osastot.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle ja nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuolto on järjestettävä sijoituksen päättymisen jälkeen, jos se on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy, kun nuori täyttää 25 vuotta. Jälkihuollon päättyessä sosiaalityöntekijä laatii tarvittaessa nuoren kanssa suunnitelman, johon kirjataan nuoren käytettävissä olevat tukitoimet ja palvelut. Jos lapsella tai nuorella ei ole sosiaali- ja terveydenhuoltomaksuista annetussa laissa tarkoitettuja tuloja, saamia tai korvauksia tai jos ne eivät riitä, on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta koulutukseen, asumiseen sekä muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla. (L 417/2007.)

Kun lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle, hyvinvointialueen on huolehdittava, että hänen opintojaan ja harrastuksiaan tuetaan taloudellisesti. Taloudellisen tuen lisäksi lapselle tai nuorelle on annettava omaan käyttöön henkilökohtaisia tavaroita varten kalenterikuukaudessa käyttövaroja iästä ja kasvuympäristöstä riippuen. (L 417/2007.)

2.3 Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on ylläpitää ja edistää hyvinvointia, sosiaalista turvallisuutta ja osallisuutta sekä vähentää eriarvoisuutta. Lain tarkoituksena on myös turvata tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä edistää asiakaskeskeisyyttä ja asiakkaan oikeutta hyvään kohteluun ja palveluun sosiaalihuollossa. Sosiaalihuoltolaissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta ja nuorella 18–24-vuotiasta henkilöä. Myös sosiaalihuoltolain mukaan kaikissa lasta koskevissa sosiaalihuollon toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. (L1301/2014.)

Hyvinvointialueen asukkaiden on tarvittaessa saatava sosiaalihuollon neuvontaa ja ohjausta. Erityisesti huomiota on kiinnitettävä muun muassa lasten ja nuorten ohjaukseen ja neuvontaan. Kun arvioidaan sosiaalihuollon tarvetta lasta ja nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja toteutettaessa on lapsen ja nuoren toivomuksiin

ja mielipiteisiin kiinnitettävä erityistä huomiota. Lapsella on oikeus ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla saada tietoa häntä koskevissa asioissa sekä esittää niistä toivomuksensa ja mielipiteensä. (L1301/2014.)

Sosiaalihuoltolain mukaan asumispalveluita järjestetään henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee apua tai tukea asumisessa tai asumisensa järjestämisessä. Tuettua asumista järjestetään henkilölle, joka tarvitsee tukea itsenäiseen asumiseen siirtymisessä tai tukea itsenäisessä asumisessa. Asumista tuetaan sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla. (L1301/2014.)

2.4 Yleissopimus lapsen oikeuksista

Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 1989. Se loi vahvan kansainvälisen hyväksynnän sille, että lapsuus itsessään on tärkeä eikä vain matka kohti aikuisuutta. Suomessa sopimus astui voimaan 1991. Ratifioidessaan kansainvälisen sopimuksen Suomi muuttaa oman kansallisen lainsäädäntönsä vastaamaan kyseistä kansainvälistä lainsäädäntöä. Lapsen oikeuksien sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989, s. 4.)

Laitoshoidon kehittämistyön perusta on YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Lapsen oikeudet eivät ole tarveharkintaisia, ja niitä ei voi ottaa pois keneltäkään lapselta missään olosuhteissa. Lapsen oikeuksien noudattaminen korostuu sijaishuollon laitoshoidossa, koska huostaanotto jo itsessään vaikuttaa lapsen oikeuksiin. Artikla 2. mukaan lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Ketään lasta ei saa syrjiä hänen taustansa, ominaisuuksiensa tai mielipiteidensä vuoksi. Artikla 3. mukaan lapsia koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu. Artikla 12. mukaan lapsella on oikeus mielipiteensä ilmaisuun kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Artikla 13. mukaan lapsella on oikeus vastaanottaa, hakea ja levittää ajatuksia ja tietoa voidakseen vapaasti ilmaista itseään, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia. Artikla 20. mukaan lapselle, joka on pysyvästi tai tilapäisesti ilman perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole

hänen pysymisensä perhepiirissä, on oikeus valtion takaaman erityiseen tukeen ja suojeluun. YK:n määräaikaisraportin loppulauselman mukaan Suomelta odotetaan lisää toimenpiteitä, jotta lapsen paras etu toteutuisi päätöksiä tehtäessä. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 10.)

3 KESKEISET KÄSITTEET

3.1 Nuoruus

Nuori määritellään 18–24-vuotiaaksi henkilöksi sekä lastensuojelulaissa että sosiaalihuoltolaissa (L 417/2007; L 1031/2014). Nuorisolaissa nuori on alle 29-vuotias henkilö (L 1285/2016). Nuoruusikä voidaan jakaa kolmeen kehitykselliseen vaiheeseen. Varhaisnuoruus eli murrosikä on noin ikävuosien 12–14 aikana, keskinuoruus noin ikävuosien 15–17 aikana ja myöhäisnuoruus noin 18–22 ikävuosien aikana. (Marttunen & Karlsson, 2013, s. 8.)

Ikään liittyviä muutoksia ihmisen kehitysympäristössä kuvasi vuonna 1948 Robert Havighurst suhteellisen yksityiskohtaisesti. Havighurstin teorian mukaan eri-ikäisiin ihmisiin kohdistuu erilaisia normatiivisia odotuksia, joita hän kutsui kehitystehtäviksi. Keskeiset kehitystehtävät nuoruudessa ovat Havighurstin mukaan sukupuoli-identiteetin omaksuminen ja sukupuolisuhteiden luominen, koulutuksen hankkiminen, työelämään ja perhe-elämään valmistautuminen sekä ideologian omaksuminen. Myöhäisnuoruuden tai varhaisaikuisuuden kehitystehtäviä ovat puolison tai elämänkumppanin valinta, perheen perustaminen ja siirtyminen työelämään. (Nurmi ym., 2015, s. 154.)

Marttusen ja Karlssonin mukaan nuoruutta leimaa nopea keskushermoston kehitys, psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen kasvu. Nuorta voivat hämmentää ajoittain hyvin nopeat muutokset. Yksittäiset tunne-elämän oireet eri kehitysvaiheissa ovat tavallisia. Nuoruusiän kehitys alkaa, kun biologiset muutokset alkavat

murrosiässä. Kehitys on hyvin yksilöllistä eikä yhtä ainoaa oikeaa nuoruusikää ole. Toisilla voi olla voimakas kuohuntavaihe, mutta kaikilla se ei näy ulospäin. On yksilöllistä, miten nuoren käytökseen tulee suhtautua. Toista nuorta pitää suojella vaaroilta ja toinen tarvitsee kannustusta kokeilemaan rajojaan. Aivojen kehitys jatkuu voimakkaana koko nuoruusiän, etenkin aivojen alueet, jotka osallistuvat käyttäytymisen säätelyyn, tunteiden tunnistamiseen sekä vaativampaan oman toiminnan suunnitelmalliseen ohjaukseen. Nuorten aivot ovat myös aikuisten aivoja herkempiä erilaisten ulkoisten ärsykkeiden haitallisille vaikutuksille, kuten päihteille, voimakkaalle stressille ja psyykkisille traumailla. Aivojen rakenteellisten ja toiminnallisten muutosten edistyessä, myös tietoisuus itsestä ja omasta erillisyydestä sekä muiden ajattelusta kasvaa nuoruusiässä. (Marttunen & Karlsson, 2013, s. 7–8.)

Nuoruusikä on siirtymävaihe lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruusiän kehitysvaiheessa tapahtuu monia muutoksia, joista osa liittyy fyysiseen kasvuun, osa ajattelun kehittymiseen ja osa sosiaalisiin tekijöihin. Nuori ei kuitenkaan ole vain oman fyysisen kehityksensä tai sosiaalisten tekijöidensä armoilla, vaan ohjaa yhä enemmän itse kehitystään. Kaveripiirin ja myöhemmin läheisen ihmissuhteen valinnalla sekä harrastuksilla, koulutyöllä ja opiskeluvaihtoillaan nuori antaa suuntaa elämälleen. Nuoruusiän valinnat antavat pohjaa sille elämänkululle, jota nuori aikuisena elää. Nuoruus ajanjaksona on pidentynyt pitkälle kolmannelle vuosikymmenelle. Monilla nuoruuden voidaan katsoa ulottuvan jopa neljännelle vuosikymmenelle, jos nuoruuden päättymisen kriteereinä pidetään aikuisuuden keskeisten roolien saavuttamista. (Nurmi ym., 2015, s. 148.)

Nuoren kehitystä määrittää ainakin neljä kokonaisuutta, joita ovat kypsyminen ja fysiologiset muutokset, ajattelutaitojen kehitys, sosiaaliskulttuurisen ympäristön muutokset ja sosiaalisen kentän laajentuminen. Nuoruusvuosiin liittyy paljon hormonaalisia ja fysiologisia muutoksia ja samalla osalla nuorista ongelmakäyttäytyminen lisääntyy. Puberteetti eli murrosikä on näkyvimpiä biologisia ja sosiaalisia muutoksia nuoren elämässä. Kehon rakenteen ja fysiologiset muutokset vaikuttavat myös nuoren käsitykseen itsestään, jolloin nuoren minäkuva muuttuu. Samalla myös puberteetti vaikuttaa siihen, miten muut näkevät nuoren ja miten he häneen reagoivat. (Nurmi ym., 2015, s. 148–150.)

Nuoren ajattelutaidot kehittyvät huomattavasti toisen elinvuosikymmenen alussa. Keskeisin muutoksista on abstraktimpi yleisemmällä tasolla tapahtuva ja tulevaisuuteen suuntautuva ajattelu. Vaikka kokemus ja tieto lisääntyvät myöhemmin, ajattelun muodoissa ei varhaisnuoruuden jälkeen tapahdu suuria muutoksia. Kun ajattelu muuttuu abstraktimmaksi sekä yleistävämmäksi varhaisnuoruuden kuluessa, selittää se esimerkiksi maailmankuvaa, minäkuvaa, moraalialueita ja tulevaisuuden suunnittelua koskevia muutoksia nuoren elämässä. (Nurmi ym., 2015, s. 150–152.)

Nuoruuteen siirryttäessä nuoren suhde vanhempiin muuttuu. Nuori saa enemmän itsenäisyyttä ja alkaa viettämään enenevästi aikaa ikätoverien parissa. Nuoren päätösvalta vaatekseen, rahan käyttöön ja vapaa-aikaan lisääntyy merkittävästi nuoren siirtyessä varhaisnuoruudesta keskinuoruuteen. (Nurmi ym., 2015, s. 152.)

Ajattelumuotojen kehitys, puberteetti, sosiaalisten suhteiden muutos sekä muuttuvat kehitystehtävät perustavat pohjan nuoren psyykkis-sosiaaliselle kehitykselle. Sosiaalisen ympäristön merkitys kanavoi nuorella sosialisatiota ja siihen liittyviä tavoitteita ja päätöksiä. Nuoren tavoitteenasetteluun vaikuttaa myös yksilöllinen motivaatio ja hänen kiinnostuksensa. Nuoren tulevaisuutta koskevaan ajatteluun vaikuttavat esimerkiksi vanhemmat, opettajat ja ikätoverit. (Nurmi ym., 2015, s. 155–157.) Nuorten ajattelumuotojen kehittyminen näkyy nuorten suunnittelutaitojen kehittymisessä, jotka lisääntyvät aina kahteenkymmeneen ikävuoteen asti. Sen lisäksi erilaisten työskentelytapojen ja strategioiden käytöllä on havaittu olevan suuri merkitys nuorten oman elämän ohjaamisessa. Näillä keinoilla ihmiset pyrkivät tulemaan toimeen haasteellisissa tilanteissa. (Nurmi ym., 2015, s. 161.)

Keskeisiä nuoren minäkuvaa määrittäviä tekijöitä ovat muiden palaute esimerkiksi ulkonäöstä, koulu- ja urheilumenestys sekä ikätoverien hyväksyntä. Myös erilaiset siirtymät, kuten alakoulusta yläkouluun siirtyminen sekä stressaavat elämäntapahtumat, vaikuttavat nuoren minäkäsitykseen. Minäkuva vaikuttaa merkittävästi siihen, millaisia toimintastrategioita nuori käyttää haastavissa tilanteissa. Eriksonin klassisen teorian mukaan tulevan elämän suuntaa etsivä ja eri

ratkaisuihin sitoutuva nuori päätyy erilaisiin aikuisen asemiin ja rooleihin, joita ovat esimerkiksi tietty ihmissuhde, ammatti ja maailmankatsomus. Nämä roolit ja asemat vaikuttavat siihen, millaisen identiteetin nuori rakentaa. (Nurmi ym., 2015, s. 165–166.) Vaikka nuoren kehitysympäristö laajenee nuoruuden aikana, perhe pysyy tärkeänä osana nuoren elämää. Vanhemmat neuvovat, tukevat ja ohjaavat ja toisaalta nuoren oma toiminta vaikuttaa siihen, miten vanhemmat suhtautuvat häneen. (Nurmi ym., 2015, s. 168.)

Nuoruus on mahdollisuuksien ja haasteiden, mutta myös haavoittuvuuden aikaa. Joillekin nuorista kasautuu nuoruusaikana ongelmia, jotka heijastuvat joko henkisenä pahoinvointina tai häiriökäyttäytymisenä. Nuoruusiän ongelmat häviävät joillakin aikuisiällä, mutta toisilla ne vakiintuvat kasautuviksi ongelmiksi. (Nurmi ym., 2015, s. 175.)

3.2 Osallisuus

Osallisuuden osa-alueet muodostuvat osallisuudesta omaan elämään sekä vaikuttamisprosesseihin lähipiirissä, palveluissa, elinympäristössä ja yhteiskunnassa. Osallisuus muodostuu myös paikallisesta osallisuudesta, jossa pystyy liittymään erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin sekä elämän arvokkuutta ja merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin ja jossa pystyy vaikuttamaan resurssien jakamiseen. (Isola ym., 2017, s. 23.)

Lastensuojelulain mukaan lapsella on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla oikeus saada tietoa häntä koskevassa asiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta ja nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä sekä lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin. Mielipide on otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. 12-vuotiaalle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ja käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella puhevaltaansa häntä itseään koskevassa asiassa. (L 417/2007.)

Sijaishuoltopaikan tulee täydentää yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa asiakassuunnitelmaa tarvittaessa hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Hoito- ja kasvatussuunnitelma on tehtävä yhdessä lapsen kanssa ja sitä varten on myös kuultava lapsen huoltajia, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta tai mahdotonta. Lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi ja järjestämiseksi tulee järjestää neuvotteluja, joihin voivat lastensuojelun työntekijän arvion mukaan tarvittaessa osallistua lapsi, vanhemmat ja huoltajat sekä muut lapsen huolenpitoon keskeisesti osallistuvat tai muut perheelle läheiset henkilöt sekä viranomais- ja muut yhteistyötahot. Sosiaalityöntekijän on huolehdittava, että sijaishuollossa olevalle lapselle selvitetään hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, miksi hänet on huostaanotettu sekä selitettävä niitä toimia, joihin hänen asiassaan on ryhdytty tai ryhdytään. Lapselle on järjestettävä mahdollisuus tavata henkilökohtaisesti omaa sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää ja keskustella itseään ja sijaishuoltoa koskevista asioista. (L 417/2007.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 12. mukaan lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja se on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Artikla 13. mukaan lapsella on oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia pystyäkseen vapaasti ilmaisemaan itseään, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 10.)

Lastensuojelun terapeuttisen laitospäätöksen mallinnuksen mukaan osallisuus ja yhteisöllisyys ovat toinen toistaan tukevia asioita ja tukevat toimijuutta eli vahvistavat kykyä tehdä omaa elämäänsä koskevia ratkaisuja ja valintoja laitoshoidossa. Yhteisöllisyydessä huomiota kiinnitetään itsetuntemuksen, vuorovaikutustaitojen ja vastuun kehittymiseen sekä ryhmässä toimimiseen. Yhdessä määritellyt arvot ja perustehtävä, tehdyt säännöt ja sopimukset sekä niiden jatkuva yhteinen reflektointi luovat perustan yhteisöllisen, osallistavan toimintamallin toteutumiselle. Yhtenä tärkeänä periaatteena korostetaan myös yhteistyötä lasten vanhempien kanssa. Työskentelymallien tulee mahdollisuuksien mukaan vahvistaa lapsen ja vanhempien yhteydenpitoa sekä mahdollistaa ja tukea perheenjäsenten osallistumista ja osallisuutta laitoksen arkeen. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 16–18.)

Yhteistyökumppanimme Hyvän kohtelun suunnitelma koskee kaikkia yhteistyökumppanimme osastoja ja täydentää omavalvontasuunnitelmaan kirjattuja asioita. Hyvän kohtelun suunnitelma tulee tehdä ja päivittää yhdessä lasten, nuorten ja heidän läheistensä kanssa. Hyvän kohtelun suunnitelman mukaan osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseään koskevista suunnitelmista, päätöksistä, toimenpiteistä ja ratkaisuista ja niiden perusteluista sekä mahdollisuuksista ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa näihin asioihin. Suunnitelman mukaan yhteistyökumppanimme yksikköön sijoitetulla nuorella on oikeus osallisuuteen ja vaikuttamiseen. Ohjaajan tärkein tehtävä on luoda nuoreen luottamuksellinen ja välittävä suhde. Tämä suhde on kaiken työskentelyn sekä nuoren osallisuuden ja osallistumisen perusta. (Sijaishuoltoyksikkö, 2020.)

Sijaishuoltoyksikön nuorella on oikeus vaikuttaa kehitystään vastaavalla tavalla itseään koskeviin asioihin. Yksikön nuori osallistuu omien asioidensa suunnitteluun ja arviointiin sekä itseään koskevaan päätöksentekoon. Nuoren mielipiteet huomioidaan ja selvitetään häntä koskevia päätöksiä tehtäessä. Osallistuminen on aina vapaaehtoista. Poikkeuksellisesti nuoren osallistumisoikeutta voidaan rajoittaa nuoren suojelemiseksi. Sijaishuollossa oleva 12-vuotias voi tehdä valituksen itseään koskevasta päätöksestä tai vaatia itselleen palvelua. (Sijaishuoltoyksikkö, 2020.)

Sijaishuollon laitoshuollossa olevat nuoret, joilla on valmiuksia, voimavaroja ja työkaluja hakeutua osallisiksi ja aktiivisiksi vaikuttajiksi lähiyhteisöissään, ovat jo osallisia luonnostaan, ja heillä osallisuus toteutuu monin eri tavoin. Useat osallisuutta tukevat menetelmät vahvistavat osallisuutta juuri näillä nuorilla. Ne nuoret, joilla on haasteita esimerkiksi sosiaalisissa tilanteissa tai vuorovaikutuksessa muiden kanssa jäävät helposti vaille osallisuutta. Osallisuuden este voi olla myös se, etteivät he ole koskaan kokeneet olleensa osallisia juuri missään, jolloin he eivät myöskään koe osallisuutta merkityksellisenä elämässään. Etenkin näiden nuorten osallisuutta tulee tukea ja vahvistaa. (Westlund & Liukkonen, 2020, s. 223.)

Lapsi ja nuori voi myös kokea osallisuutta vaikuttamisen prosessissa, vaikka ei koe olevansa osallisena omassa elämässään. Nuorelle tulee syntyä tunne ja

kokemus, että hän on osa yhteisöä, toimii osana sitä ja tuntee olevansa yhteisön jäsen jokaisella osallisuuden tasolla eli omassa elämässään, vaikuttamisen prosesseissa ja paikallisesti. Nuorella tulee periaatteessa olla oikeus valita ne yhteisöt, joissa hän haluaa olla osallinen ja jättäytyä muista yhteisöistä ulkopuolelle. Tämä ei kuitenkaan toimi osallisuuden ihanteen mukaan esimerkiksi silloin, kun huostaanotto ja sijoitus tapahtuvat vastoin nuoren tahtoa. Haasteena silloin onkin se, miten nuori saadaan kokemaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä myös näissä tilanteissa. Nuorelle turvallisuutta ja hyvinvointia edistävästä yhteisöistä tulisi tehdä nuorelle houkuttelevia. (Westlund & Liukkonen, 2020, s. 223.)

3.3 Toimintakyky

Toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen fyysisiä, psyykkisiä sekä sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle välttämättömistä ja merkityksellisistä jokapäiväisen elämän toiminnoista eli työstä, opiskelusta, harrastuksista ja vapaa-ajasta sekä itsestään ja toisista huolehtimisesta omassa elinympäristössään. Toimintakyky on riippuvainen myönteisistä tai kielteisistä vaikutuksista ympäristössä. Toimintakykyä voidaan tukea asuin- ja elinympäristöön liittyvillä tekijöillä, erilaisilla palveluilla sekä muiden ihmisten tuella. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022.)

Toimintakykyä voidaan kuvata myös tasapainotilana kykyjen, toiminta- ja elinympäristön ja omien tavoitteiden välillä. Moniulotteisena käsitteenä toimintakykyä voidaan jäsentää monin eri tavoin. Toimintakyvyn ulottuvuudet liittyvät toisiinsa, ympäristön vaatimuksiin ja edellytyksiin sekä yksilön terveydentilaan ja muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Usein toimintakyky jaetaan fyysiseen, psyykkiseen, kognitiiviseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Hyvä ihmisen kokonaisvaltainen toimintakyky ja sitä tukeva ympäristö auttaa ihmistä voimaan hyvin, jaksamaan työelämässä, löytämään paikkansa yhteiskunnassa ja selviytymään arjesta itsenäisesti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022.)

Fyysinen toimintakyky tarkoittaa ihmisen fyysisiä edellytyksiä selviytyä arkipäivän tehtävistä ja se ilmenee esimerkiksi liikkumiskykenä. Riittävä fyysinen toimintakyky luo edellytykset omatoimiselle kotona asumiselle, yhteiskuntaan ja

yhteisöön osallistumiselle, esimerkiksi töissä ja harrastuksissa käymiselle, ja on tärkeä osa elämänlaatua. (Sainio ym., 2018, s. 108.)

Psyykinen toimintakyky tarkoittaa ihmisen voimavaroja, joiden avulla hän pystyy selviytymään arjen haasteista ja kriiseistä. Psyykinen toimintakyky liittyy myös mielenterveyteen, elämäntapaan ja psyykkiseen hyvinvointiin ja se kattaa ajatteluun ja tuntemiseen liittyviä toimintoja. Psyykkiseen toimintakykyyn kuuluu myös persoonallisuus sekä selviytyminen sosiaalisen ympäristön haasteista. Myös kyky tehdä harkittuja päätöksiä ja suhtautua realistisesti sekä luottavaisesti tulevaisuuteen ja ympäröivään maailmaan kuuluvat hyvään psyykkiseen toimintakykyyn. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2022.) Positiivisella mielenterveydellä tarkoitetaan yksilön psyykkisiä voimavaroja, vaikuttamismahdollisuuksia omaan elämään, tyydytystä tuottavien sosiaalisten suhteiden olemassaoloa, toiveikkautta sekä myönteistä käsitystä itsestä sekä omista kehittymismahdollisuuksista. Nämä kaikki ovat psyykkisen toimintakyvyn osa-alueita sekä edellytyksiä sille. Mielenterveyshäiriöstä kärsivät henkilöt voivat kokea myös mielen hyvinvointia oireistaan huolimatta. Mielenterveyttä resurssina voidaan hyödyntää myös haasteita kohdatessa. (Solin ym., 2018, s. 129.)

Kognitiivinen toimintakyky tarkoittaa tiedonkäsittelyn eri osa-alueiden yhteistoimintaa, joka mahdollistaa yksilön suoriutumisen arjessa ja arjen vaatimuksissa. Kognitiiviset toiminnot ovat tiedon vastaanottoon, käsittelyyn, säilyttämiseen sekä käyttöön liittyviä psyykkisiä toimintoja. Kognitiivisen toimintakyvyn vakavat ongelmat, kuten muistisairaudet, yleistyvät ihmisen ikääntyessä. Kognitiivinen toimintakyky heikkenee iän mukana, mutta suurella osalla kaikkein vanhimmistakin henkilöistä se on vielä hyvä. (Koskinen ym., 2018, s. 118.)

Sosiaalinen toimintakyky tarkoittaa kykyä toimia läheisissä yksilöiden välisissä suhteissa sekä eri yhteisöissä. Se ilmenee esimerkiksi vuorovaikutuksena sosiaalisen verkoston kanssa, suoriutumisen rooleista, sosiaalisen osallistumisen ja yhteisyyden sekä sosiaalisen osallisuuden kokemuksina. Sen ongelmat ilmenevät vaikeuksina selviytyä arjen edellyttämistä tehtävistä tai vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvinä ongelmina. Sosiaalisten verkostojen tuki sekä

aktiivinen osallistuminen ovat yhteydessä terveyteen sekä hyvinvointiin ja vähentävät palvelujen tarvetta. (Martelin ym., 2018, s. 123.)

Toimintakyvyn ja elämänhallinnan käsitteet kytkeytyvät toisiinsa. Elämänhallintaan liittyy kyky vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja ajatus valintoja tekevästä ihmisestä. Toimintakyky viittaa siihen, että ihmisen elämänhallinnan kannalta ratkaisevaa on kyky muuttaa käytössä olevat resurssit, kuten asunto, koulutus ja työ, toiminnoiksi. Hyvinvointiin ei siis pelkästään riitä se, että ihmisellä on käytössä erilaisia resursseja vaan tarvitaan myös kykyä hyödyntää niitä. Ihmisen elämänhallinta on sitä paremmalla tasolla mitä vahvemmin resurssit kääntyvät toimintakyvyksi ja mitä pitkäjänteisemmin hän kykenee sitoutumaan asettamiinsa tavoitteisiin. Vastaavasti ongelmat elämänhallinnassa liittyvät toimintakyvyn luomiseen ja sitoumusten ylläpitämiseen. (Saari, 2015, luku Elämän hallinta ja hallitsemattomuus.)

3.4 Sijaishuolto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää laitoshuoltona, perhehoitona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Sijaishuoltoa voidaan järjestää lastensuojelulaitoksissa ja sijoituksena avohuollon tukitoimena. Lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit ja koulukodit sekä muut näihin rinnastettavat laitokset. (L 417/2007.)

Lapsen kasvatusta ja hoitoa on järjestettävä ja lasta kohdeltava niin, että hänen yksinäisyytensä kunnioitetaan. Lapselle on sijaishuollossa turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, turvalliset ja jatkuvat ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan sekä muita läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla muualla sekä pitää heihin muutoin yhteyttä. Sijaishuoltopaikan ja sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on edistettävä sekä tuettava lapsen ja hänen vanhempiensa sekä lapsen ja muiden lapsen läheisten yhteydenpitoa. Sijaishuolto on järjestettävä niin, että sijoituspaikan etäisyys ei ole

esteenä yhteydenpidolle. Lastensuojelulaitoksessa on oltava riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet. Laitoksessa voi olla yksi tai useampi asuinyksikkö ja yksiköt voivat toimia toisistaan erillisinä. (L 417/2007.)

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan sekä järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä ja terveyttä tai jos lapsi itse vaarantaa vakavasti kehitystään ja terveyttään päihteitä käyttämällä, tekemällä muun kuin vähäisen rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellä. Sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos avo- huollon toimet eivät olisi lapsen edun toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia tai riittäviä ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Sijaishuoltopaikan valinnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin, lapsen tarpeisiin, lapselle läheisten suhteiden ylläpitämiseen sekä hoidon jatkuvuuteen. Mahdollisuuksien mukaan on otettava huomioon lapsen kulttuurinen, uskonnollinen sekä kielellinen tausta. (L 417/2007.)

Kun lapsi on otettu huostaan, on sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä oikeus päättää lapsen olinpaikasta, kasvatuksesta, hoidosta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta, tarpeellisesta opetuksesta sekä terveydenhuollosta. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava huostassapidon jatkumisen edellytykset, kun asiakassuunnitelmaa tarkistetaan huoltajan tai lapsen hakiessa huostassapidon lopettamista tai kun se muutoin on tarpeellista. Harkittaessa lapsen etua huostassapidon lopettamista koskevassa asiassa lapsen etu on otettava huomioon samalla tavalla kuin sijoitettaessa lasta kodin ulkopuolelle. Sen lisäksi tulee ottaa huomioon sijaishuollon kestoaika, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitseva kiintymyssuhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempiansa välinen kanssakäyminen sekä lapsen mielipide. Huostassapito päättyy lapsen täyttäessä 18 vuotta. (L 417/2007.)

3.5 Terapeuttinen laitospasvatus

3.5.1 Terapeuttisen laitospasvatuksen mallinnus

Lastensuojelun terapeuttisen laitospasvatuksen mallinnus on yksi viidestä Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmassa tuotetuista lastensuojelun työpa- jatyöskentelyn mallinnusraportista. Syksyllä 2016 toteutetun työpa- jatyöskentelyn tavoite oli saada monipuoliseen tietoon perustuvia työskentelytapoja ja palvelu- malleja, joiden avulla lapset ja heidän läheisensä voivat jatkossa saada lasten- suojelulta monipuoliseen osaamiseen perustuvaa sekä kokonaisvaltaista, joustaa- vaa ja yksilöllistä apua ja tukea. Lastensuojelun mallinnusraporteilla on tarkoitettu luoda perusta lastensuojelun kehittämislle osana lapsi- ja perhepalveluiden ko- konaisuutta. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 3.)

Mallinnuksen tavoite on, että lasten kaltoinkohtelua ei enää tapahdu ja lastensuo- jelu kykenee jatkossa antamaan sijoitetuille lapsille hyvän ja turvallisen lapsuu- den. Lapsella on oikeus tulla tarvittaessa huostaanotetuksi sekä saada välittävää ja laadukasta hoitoa oman kodin ulkopuolella. Lastensuojelun laitoshoidon mal- linnusryhmän tavoitteeksi asetettiin kuntouttavan, hoidollisen, kasvatuksellisen ja terapeuttisen lastenkotityön viitekehysten ja näiden orientaatioiden välisen suh- teen tarkentaminen ammatillisen työn pohjana sekä sellaisen lapsilähtöisen mal- lin kuvaaminen, jossa lapsen oikeudet ovat keskeinen lähtökohta työskentelylle. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 4.)

Laitoshoidon keskeisinä kehittämisen ideoina mallinnuksessa kuvataan muun muassa terapeuttinen orientaatio sekä sosiaalipedagoginen orientaatio. Työ- ryhmä nimesi tulevaisuuden laitoshoidon kehittämisen kansainvälisen tutkimus- tiedon sekä suositusten ohjaamana Terapeuttisen laitospasvatuksen mallin. Mal- linnuksen tarkoitus on päivittää ja tarkentaa laitostyön orientaatioita eli menetel- miä ja interventioita sekä ammatillista osaamista. Terapeuttinen laitospasvatus tarkoittaa erilaisia painotuksia ja variaatioita laitosten työnjaossa sekä henkilö- kunnan rekrytoinnissa. Terapeuttinen laitospasvatus käsitteenä antaa välineen arvioida nykytilaa ja tarkentaa keskustelua tavallisen ja erityisen laitoshoidon

välillä sekä antaa viitekehysten sijaishuollon kehittämiseksi. Mallinnuksella pyritään kansalliseen sijaishuollon tasalaatuisuuteen. Mallinnus on tarkoitettu keskustelun avaukseksi arvioida ja kehittää terapeuttisen laitospedagogian mallia. Mallinnustyön avulla voidaan hakea pitkällä tähtäimellä tietoon perustuvia sekä kansallisesti yhteneväisiä toimintatapoja. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 4–5.)

3.5.2 Terapeuttinen orientaatio

”Therapeutic residential care” -käsitteellä pyritään kuvaamaan laitostyötä uudistavaa lähestymistapaa. Lähtökohtana on ajatus laitostyön kehittämisestä niin, että se entistä paremmin tunnustaa ja tunnistaa sijoitettujen lasten elämäntilanteen erityisyyden. Sijoitettujen lasten elämään on ennen sijoitusta liittynyt eri tavoin traumaattisia tapahtumia. Siksi vaikuttavan laitostyön periaatteena tulisi olla terapeuttisuus, lapsen kokemusten käsittely ja niihin vastaaminen sekä muutosten aikaansaaminen niin, etteivät nämä kokemukset pysyvästi vaurioita lasta. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 16.)

Terapeuttinen orientaatio on suunnitelmallista, kasvatuksellista ja kuntouttavaa toimintaa. Terapeuttisuuteen liittyy myös lapsen turvallinen elinympäristö, jonka tulisi tarjota tukea ja suojelua sekä mahdollistaa koulunkäynti, sosiaalisten taitojen oppiminen sekä kiinnittyminen normaaleihin lapsuuden instituutioihin, palveluihin ja yhteisöihin. Terapeuttiseen orientaatioon kuuluu myös kiinteästi yhteistyö lapsen ja perheen kanssa sekä traumalittuus. Tavoite on yhdessä lapsen kanssa työstää lapsen usein aukkoista elämäntarinaa siihen liittyviin menetelmiin perehtyneen työntekijän kanssa sekä mahdollistaa lapselle selkeämpi kuva omasta elämästään. Ohjaajat vastaavat myös kaikesta arkisesta huolenpidosta, kouluun lähettämisestä ja vastaanottamisesta, ruuanlaitosta ja siivouksesta. Ohjaajien työskentelyssä korostuu vanhemmuuden kasvatustaidot. Uudistava laitostyö sekä muutos toimintakulttuurissa edellyttää ohjaajien terapeuttisen osaamisen vahvistamista sekä kouluttautumista. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 16–17.)

3.5.3 Sosiaalipedagoginen orientaatio

Sosiaalipedagogisessa orientaatioissa korostuu yhteisen arjen jakaminen, arki-keskeisyys ja eläminen sijoitettujen lasten kanssa, näkemys elinikäisestä kehityksestä ja kasvusta sekä empowerment-ajattelu. Siinä korostuu myös suuntautuminen muutokseen, suhteen keskeinen merkitys kasvatustyössä eli pedagoginen suhde sekä yhteisöllisyyden ja kulttuurisuuden korostaminen. Yhteisen arjen jakaminen sijoitettujen lasten ja aikuisten välillä ymmärretään enemmän pedagogisena suhteena kuin kiintymyssuhteena. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 18.)

Sosiaalipedagoginen lähestymistapa tarkoittaa yksilöorientoitunutta työtettä, jossa samalla otetaan huomioon laitousyhteisön kasvatuspotentiaalin käyttö ja kehittäminen lasten kasvun tukemisessa sekä toimijuuden vahvistaminen kohti itenäistä elämää sekä osallisuutta ja oikeutta yhteiskunnan mahdollisuuksiin. Toimijuus on sitä, että lapsi toimii lastensuojelulaitoksen ulkopuolella. Jotta osallisuus vahvistuisi lapset tarvitsevat sosiaalisia ja toiminnallisia yhteiselämän valmiuksia, jotka kehittyvät lähiyhteisön ja ihmissuhteiden sekä yhteiskunnallisen toiminnan välityksellä. Pedagoginen suhde herättää nuorella tietoisuuden ja saa kasvuprosessin käyntiin sekä luo uudenlaisen elämänorientaation. Näin nuoria tuetaan itsekasvatukseen sekä tiedostamaan elämänsä kulkuaan liittyvät vaikutusmahdollisuudet. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 18.)

3.5.4 Lapsikeskeinen suhteissa rakentuva työskentely

Lapsille merkityksellisintä ovat tunne-elämän kysymykset ja merkitykselliset suhteet. Suhteissa rakentuvat ja tärkeimmät hyvinvoinnin osa-alueet ovat turvallisuus, positiivinen minäkuva ja toimijuus. Esimerkiksi toisilta ihmisiltä saadun palautteen kautta rakentuu tunne omasta toimijuudesta. Toimijuus tarkoittaa tilaisuutta vaikuttaa arjen suhteisiin ja tilanteisiin. Turvallisuus tarkoittaa suojaa lainlyönniltä, väkivallalta, hyväksikäytöltä, syrjinnältä ja kiusaamiselta omassa yhteisössä ja vertaisryhmässä. Lapsella on turvallinen koti, jossa hän kokee olevansa turvassa. Lapsi asuu lapsiystävällisessä ja mukaan ottavassa yhteisössä. Positiivisella minäkuvalla tarkoitetaan sitä, että lapsi kokee olevansa hyvä

ihminen tai ”ok”. Tunne itsearvostuksesta liittyy kokemukseen positiivisesta huomioinnista. Hyvän laitospasvatuksen suhteissa rakentuvia elementtejä ovat lapsen turvallisuutta vahvistava ajattelu laitoksesta kotina, oman elämänhistorian läpikäynti myönteistä minäkuvaa rakentavana osana sekä tulevaisuuden suunnittelu toimijuutta vahvistavana tekijänä. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 18–19.)

3.6 Itsenäistymistaidot

Holhoustoimilain mukaan vajaavaltaisella eli alaikäisellä tarkoitetaan alle 18-vuotiaasta henkilöä ja sellaista 18-vuotta täyttäneitä eli täysi-ikäistä, joka on julistettu vajaavaltaiseksi (L 442/1999). Vaikka nuori on 18 vuotta täytettyään lain mukaan täysi-ikäinen ja itsenäinen ei täysi-ikäisyys kuitenkaan tuo automaattisesti mukanaan itsenäistymistaitoja.

Aikuisuuteen siirtyminen voidaan määritellä kolmella pääkriteerillä, joita ovat vastuunottaminen omasta itsestä, itsenäinen päätöksenteko sekä taloudellinen itsenäisyys. Teollistuneissa maissa viime vuosikymmeninä tapahtuneet sosiaaliset ja taloudelliset muutokset ovat pitkittäneet nuorten riippuvuutta vanhemmistaan sekä myöhäistäneet ikää, jolloin suurin osa nuorista pystyy ottamaan aikuisuuteen liittyvän vastuun. Pitkittyneen nuoruuden käsitettä voidaan kuvata käsitteellä muotoutuva aikuisuus, joka ajoittuu noin 19-vuotiaasta 25-vuotiaaksi. Tästä vaiheesta voidaan käyttää myös nimitystä nuoruusaika. Nuorten ihmisten voi olla vaikea kokea aikuisuutta ennekuin he ovat saattaneet opintonsa loppuun, hankkineet pysyvän asunnon, saaneet työpaikan ja solmineet pitkäaikaisen parisuhteen. Suomessa valtio tukee nuoren riippumattomuutta vanhemmista rahoittamalla asumista ja opiskelua. (Nurmi ym., 2015, s. 185–186.)

Aikuisuuteen kuuluu tehtäviä ja tapahtumia, jotka edellyttävät yksilöltä sopeutumista sekä kykyä päätöksiin ja joilla on huomattavia vaikutuksia hänen selviytymiseensä ja onnellisuuteensa. Havighurstin mukaan näitä kehitystehtäviä ovat muun muassa ammattitaidon hankkiminen ja ylläpito, työuran aloittaminen ja siihen liittyviin sääntöihin mukautuminen, parisuhteen hankkiminen sekä lasten saaminen, kasvattaminen ja hoitaminen. Aikenin mukaan kehitystehtäviä ovat

myös yhteiskunnallisten asioiden seuraaminen ja niihin vaikuttaminen, taloudellisen turvan luominen, tyydytystä tuottaviin vapaa-ajan aktiviteetteihin osallistuminen, omasta henkisestä ja eettisestä kehityksestä huolehtiminen sekä sopeutuminen ikään kuuluviin muutoksiin ja sairauksiin. (Nurmi ym., 2015, s. 186.)

Itsenäistyvän nuoren roolikartassa nuoren itsenäistymistaidot on jaoteltu viiteen keskeiseen osa-alueeseen, joita ovat nuori suhteiden hoitajana, rajojen asettajana, arkipäivän pyörittäjänä, itsensä arvostajana ja elämästä oppijana. Kukin näistä viidestä osa-alueesta sisältää useita alakohtia. (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä, i.a.)

Yhteistyökumppanimme Ajokortti-työvälineessä nuoren tarvitsemat itsenäistymistaidot on kuvattu teemoittain. Nämä Ajokortissa olevat teemat ovat nuori itsenäistyjänä, verkosto, asuminen ja arjenhallinta, kotityöt ja arjenhallinta, rahaasiat, terveys ja hygienia, ajankäyttö ja tulevaisuus, sosiaaliset taidot, jälkihuolto sekä itsenäistymisprosessin tarkistuslista. (Liite 3.)

3.7 Ajokortti-työväline

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) toimeenpano alkoi hallituskaudella 2016–2019 ja jatketaan seuraavan hallitusohjelman mukaisesti vuosina 2020–2023. Ohjelmassa kehitetään muun muassa lastensuojelun monialaisuutta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2021.) LAPE-ohjelmassa syksyn 2016 kuluessa toteutettua mallinnusvaiheen työskentelyä varten koottiin kymmenen mallinnustyöryhmää, joista viisi keskittyi lastensuojelun teemoihin. Yhdessä näistä työryhmistä syntyi Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnus -työpaperi. (Timonen-Kallio ym., 2017, s. 3.) Yhteistyökumppanimme yksiköissä mallinnuksen mukainen kehittämistyö aloitettiin syksyllä 2018 (Sijaishuoltoyksikkö, 2022). Kehittämistyö oli alun pitäen tarkoitettu kolmivuotiseksi, mutta koronan vuoksi jatkuu edelleen (Yksikön sosiaaliohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 6.4.2022).

Kehittämishankkeen myötä yhteistyökumppanimme yksiköissä perustettiin kehittämisyöpajat muutama vuosi sitten. Niissä lähdettiin koko laitoksen taholta kehittämään työtä Terapeuttisen laitospedagogian mallinnuksen pohjalta, joka toimii viitekehyksenä kehittämistyölle. Näissä työpajoissa aloitettiin ideointi kehittämistarpeista. Kaikki yhteistyökumppanimme osastot kokoontuivat yhdessä kahdelle kehittämispäivälle, joissa alettiin vapaasti ideoimaan kehittämistarpeita. Kehittämistarpeista nousi viisi teemaa, joista yksi on nuorten itsenäistyminen. Sen jälkeen jakauduttiin eri työryhmiin, joihin jäseniä tuli eri osastoilta. (Yksikön sosiaaliohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 6.4.2022.)

Pidettiin ideapajoja, joita kutsuttiin ideakahviloiksi. Niissä jatkotyöskenneltiin viiden teeman kanssa. Pohdittiin, mitä näiden teemojen alle kuuluisi, pohjautuen hyvään työskentelyyn, Hyvän kohtelun suunnitelmaan sekä omavalvontaan liittyviin tärkeisiin teemoihin. Ne huomioiden tavoitteena oli saada tasalaatuisempaa palvelua kaikille lapsille ja nuorille kuntouttavassa sijaishuollossa. Ideakahviloista palautettiin takaisin työryhmiin ja aloitettiin ideoimaan eri osastoilla, mitä haluttiin kehittää kustakin teemasta. (Yksikön sosiaaliohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 6.4.2022.)

Yhteistyökumppanimme yksikössä alkuajatus Ajokortti-työvälineelle oli syntynyt jo ennen LAPE-hanketta. Oli pohdittu, että olisi hyvä laittaa asioita ylös, kun nuorten kanssa perehdytään itsenäistymistaitoihin. Jotta kaikkien nuorten kanssa käytäisiin samoja asioita läpi, haluttiin mustaa valkoiselle varmentamaan tasa-
puolinen ja tasalaatuinen palvelu. Yksikössä haluttiin alkaa kehittämään itsenäistymisteemaa ja otettiin tämä jo olemassa oleva teema nyt oikeasti työn alle. Työryhmittäin tehtiin konkreettiset kehittämisideat tai luotiin niitä. Tässä vaiheessa yksikkö päätti tehdä Ajokortin itsenäistymisen työkaluksi noin neljä-viisi vuotta sitten. Ajokortti sisältää nuoren arjen taitojen eri osa-alueita. (Yksikön sosiaaliohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 6.4.2022.)

Omaohjaaja käy nuoren kanssa näitä Ajokortin eri teemoja läpi sekä yksilöllisesti että Itsenäistyvien nuorten iltojen yhteydessä. Illan teeman jälkeen omaohjaaja voi yhdessä nuoren kanssa täyttää Ajokorttia. Ajokorttia aloitetaan nuoren kanssa täyttämään noin 17-vuotiaana, joidenkin kanssa jo aikaisemminkin. Joidenkin

nuorten kanssa Ajokorttia ei tarvitse käyttää ollenkaan, jos nuoren valmiudet lähtökohtaisesti ovat jo hyvät. Ideaalitilanne on, että työskentelyyn on riittävästi aikaa ja Ajokortti toimii työskentelyssä työvälineenä. Ajokortti on muistilista, että tietyt asiat tulee nuoren kanssa käytyä läpi, keskusteltua ja hoidettua. (Yksikön sosiaaliohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 6.4.2022.)

Ensimmäinen versio Ajokortista oli ollut käytössä syksyyn 2021 asti, jolloin yksikössä nousi yleinen innostus Ajokortin kehittämiseksi ja päivittämiseksi. Ensimmäistä versiota Ajokortista oli alun alkaenkin ollut tarkoitus kehittää, mutta kehittäminen pääsi vauhtiin vasta syksyllä 2021. Uusimpana lisäyksenä Ajokorttiin on tullut Budjettipeli. Ajokorttiin lisätään myös Bootcamp-osio. Bootcamp on ollut toiminnassa noin kaksi ja puoli vuotta. Bootcampissa nuori voi harjoitella ohjaajan kanssa asumiseen liittyviä asioita. Yksikkö voi kehittää Ajokorttia haluamaansa suuntaan eikä yhteistyökumppanimme raportoi Ajokortti-tövälineestään LAPE-hankkeelle. (Yksikön sosiaaliohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 6.4.2022.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyömme tarkoitus oli tutkia yhteistyökumppanimme sijaishuollon yksiköstä itsenäistyvien nuorten Ajokortti-tövälineen merkitystä itsenäistymistaitojen vahvistajana ja miten Ajokorttia voidaan kehittää.

Opinnäytetyötämme tavoitteena oli saada tietoa, miten Ajokortti on toiminut nuorten itsenäistymistaitojen vahvistajana ja miten yhteistyökumppanimme voisi Ajokortti-töskentelyssä vielä paremmin tukea itsenäistyviä nuoria saavuttamaan ja vahvistamaan itsenäistymistaitojaan. Lisäksi tavoitteenamme oli saada hyödyllistä tietoa, jotta yhteistyökumppanimme voisi kehittää Ajokorttia ja Ajokortti-töskentelyä entistä vahvemmin nuorten itsenäistymistaitoja vahvistavimmiksi. Tavoitteenamme oli myös selvittää, miten opinnäytetyömme perusteella

sijaishuollon itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyä voitaisiin kehittää. Opin-
näytetyöprosessimme tavoitteisiin kuului lisäksi oma ammatillinen kasvumme.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten itsenäistyvän nuoren Ajokortti-työväline lisää ja vahvistaa lastensuojelulaitoksesta itsenäistyvän nuoren itsenäistymistaitoja?
2. Miten Ajokortti-työvälinettä voitaisiin kehittää, jotta nuoren itsenäistymisprosessi vahvistuisi?

5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ JA TYÖELÄMÄKUMPPANI

Opinnäytetyön työelämäkumppanimme on erään kunnan sijaishuoltoyksikön osasto. Yksikössä on kolme osastoa, jotka kaikki ovat perustason osastoja. Nuoret ovat kaikilla osastoilla 12–17-vuotiaita. Tällä hetkellä yhteistyökumppanimme osastolla on iältään 15–18-vuotiaita nuoria. (Vastaava ohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 11.2.2022.)

Yhteistyökumppanimme palvelumuotona on lasten ja nuorten lastensuojelulain mukainen sijaishuolto lastensuojelulaitoksessa. Asiakkaina ovat alle 18-vuotiaat avo- tai sijaishuollon tarpeessa olevat lapset ja nuoret, sekä heidän läheisverkostonsa. Kolme erillistä laitososastoa tarjoavat kuntouttavaa ympärivuorokautista kasvatusta ja hoitoa kunnan lapsille ja nuorille. Asiakaspaiikkoja kolmella erillisellä osastolla on yhteensä 20. Kyseisen kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijät ohjaavat asiakkaat palveluihin. Yhteistyökumppanillamme on myös oma terveydenhuollon työryhmä, joka on asiakkaiden sekä työryhmien tukipalvelu koko yksikössä. Yhteistyökumppanimme osastoista kaksi tarjoaa pidempiaikaista hoitoa ja kasvatusta seitsemälle sijoitetulle lapselle ja yksi kuudelle. Kahdella osastolla on käytössään asunto, jossa harjoitellaan itsenäistymistaitoja

itsenäistymisikäisen nuoren kanssa. Asunnot ovat parvekkeellisia yksiöitä ja sijaitsevat kunnan alueella. (Sijaishuoltoyksikkö, 2022.)

Yksikössä kehitetään toimintaa Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelman suuntausten ja hyvinvointialueen lastensuojelun nykytarpeiden mukaisesti. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman tavoitteina ovat nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteen sovitettut palvelut sekä toimintakulttuurin uudistaminen. Osana LAPE-työskentelyä kokoontui mallinnustyöryhmiä, joista yksi keskittyi lastensuojelun laitoshoidon uudistamistarpeisiin. Mallinnustyön tuloksena julkaistiin Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen raportti ”Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnus” (Työpaperi 23/2017). Mallinnuksella pyritään kansalliseen sijaishuollon tasalaatuisuuteen. Yksikössä mallinnuksen mukainen kehittämistyö aloitettiin syksyllä 2018. Virallisesti Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnuksen toteuttaminen aloitettiin 1.1.2019 ja jatkuu edelleen. (Sijaishuoltoyksikkö, 2022.)

Yhteistyökumppanimme ohjaajat alkoivat kehittämään yksikössä Ajokortti-työvälinettä syksyllä 2021. Ajokortti-työväline liittyy osana yksikössä toteutettavaan terapeuttisen laitospedagogian mallinnuksen mukaiseen kehittämistyöhön. (Yksikön sosiaaliohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 6.4.2022.)

Löysimme opinnäytetyömme yhteistyökumppanin syksyn 2021 OSKE-torilta. Olimme syyskuussa 2021 sähköpostitse yhteydessä yhteistyökumppanimme yksiköiden esihenkilöön. Saimme häneltä aiheen opinnäytetyöhömme. Hänen ehdotuksestaan haastateltaviksi valittiin tutkimusta varten sekä nuoret että ohjaajat, jotta saataisiin vertailtavuutta ovatko nuorten ja ohjaajien kokemukset samansuuntaisia. Ottamalla ohjaajat tutkimuksen kohteeksi varmistettiin myös, että saataisiin riittävästi haastatteluja ainakin toisen haastateltavan ryhmän kautta.

Opinnäytetyöstämme raportoimme yksikköön ja sitä kautta koko yhteistyökumppanillemme. Yhteistyökumppaneitamme yksikössä ovat vastaava ohjaaja sekä kaksi sosiaaliohjaajaa. Pidimme heidät ajan tasalla opinnäytetyömme eri vaiheissa. Kävimme tutustumassa yksikössä 1.3. ja 6.4.2022. Käynneillämme pääsimme tutustumaan osastoon ja osaan nuorista sekä henkilökunnasta. Huhtikuun

käynnillä osallistuimme myös Itsenäistyvien nuorten iltaan ja pelasimme Budjettipeliä nuorten kanssa. Nuorten haastatteluja suunnitellessamme kysyimme ohjaajien mielipidettä, miten parhaiten pystyisimme motivoimaan nuoria haastatteluun ja haastattelun aikana. Lähetimme yhteistyökumppanillemme opinnäytetyömme suunnitelman ja haastattelukysymykset sekä käsikirjoituksen kommentoitaviksi ennen suunnitelma- ja käsikirjoitusvaiheen seminaareja. Saimme yhteistyökumppaniltamme hyvää ja kannustavaa palautetta opinnäytetyömme tuloksista. Opinnäytetyömme valmistuttua lähetämme yhteistyökumppanillemme valmiin opinnäytetyömme.

6 TUTKIMUSMENETELMÄT

6.1 Aineiston hankinta

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Tämä lähestymistapa korostaa todellisuuden ja siitä johdettavan tiedon subjektiivisuutta. Kvalitatiivinen tutkimus lähestyy tutkimuskohdetta sen luonnollisissa olosuhteissa. Siinä keskitytään tarkastelemaan yksittäisiä tapauksia. Olennaista on osallistuvien henkilöiden näkökulma ja tutkijan vuorovaikutus yksittäisen havainnon kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä ovat tutkittavien kokemukset. Tutkimuksen tehtävänä on antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta tutkittavasta ilmiöstä. (Puusa & Juuti, 2020, s. 76.)

Yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä on haastattelu. Haastattelun etu on joustavuus. Haastattelija voi toistaa kysymyksen, selvittää sanamuotoja, oikaista kysymyksen jälkeen väärinkäsityksiä sekä käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Kysymykset voidaan myös esittää tutkijan haluamassa järjestyksessä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 83, s. 85.) Aineistonkeruumenetelmäksemme valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastatteluja voi tehdä monella tavalla.

Nuorisotutkimuksen saralla luultavasti kaikkein yleisimmin käytetty on teemahaastattelu. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelun teemat suunnitellaan etukäteen, mutta samalla tarkoituksena on olla avoin tutkittavien omille tulkinnoille ja heidän asioista antamilleen merkityksille. (Honkatukia, 2018, s. 153.)

Mitään yhtä määritelmää teemahaastattelulle ei ole. Esimerkiksi Fieldingin (1993) mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymysten muoto on kaikille sama, mutta haastattelija voi vaihdella niiden järjestystä. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta vastauksia ei sidota vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Robsonin (1995) mukaan kysymykset on määrätty ennalta, mutta haastattelija voi vaihdella niiden sanamuotoa. Puolistrukturoidulle menetelmälle on siten ominaista, että jokin haastattelun näkökulma on valittu, mutta ei kaikkia. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 47–48.)

Teemahaastattelussa haastattelu kohdistetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Tämä mahdollistaa pääosin haastattelun vapauttamisen tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen esiin. Teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat asioista ja heidän niille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin se, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että yksi haastattelun aspekti, haastattelun aihepiirit, teema-alueet, ovat kaikille samat. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta se ei ole täysin vapaa kuten syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 47–48.)

Teemahaastattelussa nuorten ääni tulee parhaiten esiin. Nuorten tulkinnat asioista ja niille antamat merkitykset ovat keskiössä ja merkitykset syntyvät myös vuorovaikutustilanteessa haastattelun kuluessa. Myös jatkokysymyksille on sijaa nuorten teemahaastattelussa. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 47–48.) Valitsimme puolistrukturoidun teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksemme sen

nuorten haastatteluihin soveltuvuuden vuoksi. Menetelmä mahdollisti avoimen keskustelun etukäteen valittujen kysymysten ja teemojen sisällä.

Haastattelukysymykset (LIITE 1–2) laadimme tutkimuskysymyksiimme, opinnäytetyömme teoriaan (luvut 2–3) ja Ajokortin valmiisiin teemoihin pohjautuen. Teorian osalta haastattelukysymyksiämme ohjasivat erityisesti lastensuojelulaki, Terapeuttisen laitospedagogian mallinnus ja yhteistyökumppanimme yksikön Hyvän kohtelun suunnitelma sekä osallisuuteen, toimintakykyyn ja itsenäistymistaitoihin liittyvä tematiikka. Pyrimme haastattelukysymysten avulla selvittämään, miten Ajokortti on toiminut nuorten osallisuutta, toimintakykyä ja itsenäistymistaitoja vahvistavana työvälineenä. Sekä nuorten että ohjaajien kysymysten runko oli teemoittain rakennettu. Pyrimme kysymyksillämme saamaan sekä nuorilta että ohjaajilta vastaukset kaikkiin teemoihin, valittuihin aihealueisiin sekä kehityskohteisiin. Kiinnitimme nuorten haastattelukysymysten selkeyteen erityistä huomiota, jotta nuorten olisi mahdollisimman helppo hahmottaa kysymykset. Ohjaajilta kysyimme haastattelujen alussa yleisiä taustakysymyksiä Ajokortti-työskentelyyn liittyen. Haastattelukysymyksemme olivat avoimia kysymyksiä, mikä mahdollisti joustavan vuorovaikutuksen ja antoi tilaa mahdollisille täydentäville ja selventäville lisäkysymyksille.

Tutkimusympäristömme oli yhteistyökumppanimme yksikön eräs osasto, jossa kävimme kaksi kertaa ennen haastatteluja. Ensimmäisellä kerralla kävimme tutustumiskäynnillä ja esittäytymässä, jolloin kerroimme myös tutkimuksemme tavoitteista ja tarkoituksesta nuorille. Valitsimme toiseksi ajankohdaksi käynnillemmme Itsenäistyvien nuorten illan, jonka aiheena oli Budjettipeli. Osallistuimme nuorten kanssa yhdessä pelin pelaamiseen illan aikana, jolloin meillä oli myös mahdollisuus paremmin tutustua nuoriin.

Haastattelut pidettiin joulukuussa 2022. Lähetimme ennen haastatteluja yksiköön valmiit saatekirjeet ja suostumusasiakirjat (LIITE 4–7). Haastatteluihin osallistui kolme nuorta ja kolme ohjaajaa. Yksikön ohjaajat valitsivat ja pyysivät haastateltaviksi nuoria, jotka olivat käyneet kaikki Ajokortin teemat Ajokortti-työskentelyssä läpi. Ohjaajat informoivat nuoria vielä tutkimuksemme tarkoituksesta ja tavoitteesta sekä haastatteluihin ja tutkimukseen osallistumisen

vapaaehtoisuudesta. Ohjaajat informoivat nuoria myös siitä, että heidän anonyymiteettinsä on tutkimuksessa suojattu. Haastattelutilanteen alussa kertosimme nämä asiat vielä nuorille. Haastateltaviksi valikoitui myös ohjaajat, jotka olivat työskennelleet nuorten kanssa kaikkiin Ajokortin teemoihin liittyen. Yksikön ohjaajat huolehtivat puolestamme myös huoltajille ja sosiaalityöntekijälle suunnattujen saatekirjeiden toimittamisesta ja huoltajien suostumusasiakirjan vastaanottamisesta. Kaikki suostumusasiakirjat oli allekirjoitettu ennen haastattelujen aloittamista. Haastattelut toteutettiin yhtä lukuun ottamatta yksikön henkilökuntatilassa saman päivän aikana. Yksi ohjaaja oli haastattelun aikaan kotona ja haastattelu toteutettiin seuraavana päivänä Teamsin välityksellä. Toinen meistä opinäytetyön tekijöistä haastatteli kaikki haastateltavat, jotta haastattelujen luotettavuus ja tasalaatuisuus paranisi. Toinen meistä tekijöistä huolehti haastattelujen taltiointista puhelimen sanelimelle kaikkien haastattelujen ajan. Pyysimme luvan haastattelujen taltiointiin ennen haastatteluja.

6.2 Aineiston analyysi

Litteroimme eli kirjoitimme nauhoitetut haastattelut tekstimuotoon tammikuussa 2023. Keräsimme kaikki litteroidut haastattelut samaan ja yhteiseen Word-tiedostoomme OneDrivessä. Haastatteluaineisto litteroitiin sanasta sanaan, jotta pystyimme minimoimaan virheet aineiston tulkinnassa. Nimesimme haastateltavat nuoret koodeilla N1–N3 ja haastateltavat ohjaajat A1–A3 haastateltavien lukumäärän mukaan. Litteroimme kaikki täytesanat vastauksien osalta, mutta omia täytesanoja jätimme pois. Nuorten haastattelut kestivät 25–50 minuuttia ja ohjaajien 30–45 minuuttia. Litteroitua aineistoa kertyi nuorten haastatteluista yhteensä 44 sivua ja ohjaajien 58 sivua. Litteroinnissa käytimme Arial-kirjasintyyppiä, kirjainkoko 12 ja riviväliä 1,5.

Tutkimuksemme analyysimenetelmämme on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkija tulkitsee ja pyrkii hahmottamaan kokonaisuutta. Tutkijan tehtävänä on myös eritellä ja yhdistää. Laadullisen tutkimuksen analysoinnissa yhdistyvätkin analyysi ja synteesi. Kerätty aineisto pilkotaan osiin valitun menetelmän mukaisesti, jonka jälkeen tutkija tekee synteesejä aineiston pohjalta ja kokoaa sen

uudelleen. Tämän jälkeen tutkija tekee uudelleen kootusta aineistosta johtopäätöksiä, jotka hän raportissa esittää tutkimukselle lopputuloksina, joilla on tieteellinen pohja. (Puusa, 2020, s. 146.)

Vaiheittain etenevän menetelmän sijaan sisällönanalyysi voidaan käsittää väljänä metodisena viitekehyksenä, jolloin sitä ei ymmärretä yksittäisenä menetelmänä vaan tarkoituksenmukaisena viitekehyksenä, jolloin aineistoa on mahdollista tarkastella monipuolisesti. Silloin sen toteuttamisessa on tunnistettavissa sekä teorialähtöisiä että aineistolähtöisiä piirteitä. Analyysi on kietoutunut tulkintaan ja perustuu päättelyyn, jossa empiirisestä aineistosta pyritään kohti käsitteellisempää käsitystä tutkittavasta ilmiöstä. Käytännön toteutukseen kuuluu useita vaiheita, joita ovat muun muassa analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, aineiston kategorisointi ja teemoittelu sekä tulkinta. (Puusa, 2020, s. 148–149.)

Kun tutkijalle on muodostunut alustava käsitys aineistosta, se pilkotaan osiin ja sitä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin. Yksi laadulliselle aineistolle tehtävistä tunnusomaisista operaatioista on havaintojen luokittelu, joka on aina tietyllä tavalla tulkitsemista. Luokittelu tarkoittaa analyysiyksiköiden ryhmittelemistä ennalta määrättyihin kategorioihin tai epämääräisemmän samankaltaisuuden mukaisesti. Tätä vaihetta kutsutaan myös teemoitteluksi. Koodaus tai aineiston kvantifiointi voi toimia pohjana teemoittelulle. Teemoittelu menetelmänä viittaa siihen, että aineiston analyysivaiheessa keskitytään tutkimaan niitä piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Yhdistelemällä aineistoa halutaan löytää eri luokkien väliltä säännönmukaisuutta tai samankaltaisuutta. (Puusa, 2020, s. 152.)

Miles ja Huberman (1994) kuvaavat induktiivisen eli laadullisen aineistolähtöisen analyysin kolmivaiheiseksi prosessiksi, joita ovat pelkistäminen eli aineiston redusointi, ryhmittely eli aineiston klusterointi ja teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. Ennen analyysin aloittamista määritetään analyysiyksikkö, joka voi olla esimerkiksi sana, lause tai ajatuskokonaisuus. Analyysiyksikön määrittämistä ohjaa tutkimustehtävä ja aineiston laatu. (Tuomi & Sarajarvi, 2018, s. 122–127.)

Valitsimme laadullisen aineistolähtöisen sisällönanalyysin analyysitavaksemme. Aineistolähtöisellä sisällönanalyysimenetelmällä pystyimme haastateltavien vastausten perusteella parhaiten muodostamaan kuvan Ajokortin toimivuudesta. Sisällönanalyysin avulla muutimme aineistoa tulkittavaan muotoon ja saaduista tuloksista teimme johtopäätökset.

Aineiston analyysi oli valmis huhtikuussa 2023. Aloitimme aineiston analyysin lukemalla litteroimamme tekstit. Teimme nuorille ja ohjaajille omat Word-tiedostot aineistojen analyysija varten. Seuraavaksi pelkistimme eli redusoimme vastaukset. Teimme nuorten ja ohjaajien Word-tiedostoihin haastattelukysymysten pohjalta teemakohtaisen taulukon, johon siirsimme litteroidusta aineistosta valitsemamme alkuperäisilmaukset. Alkuperäisilmauksista muodostimme pelkistettyjä ilmauksia. Aineiston pelkistämisen analysoitava informaatio voi olla esimerkiksi auki kirjoitettu haastattelu. Alkuperäisdatan pelkistäminen tarkoittaa sitä, että aineistosta karsitaan epäolennainen pois esimerkiksi tiivistämällä data tai pilkkomalla se osiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122–123.)

Taulukko 1. Esimerkki redusoinnista

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
Auttaa tunnistaa sun hyviä ja heikompiä kohtia itsestäsi, niin se auttaa et pystyt kehittää huonompia piirteitä ja tukee niitä parempia piirteitä, mitkä sitten hyödyttää sua pitkällä aikavälillä elämässä ja itsenäistymiseen.	Hyvien ja heikompien puolien tunnistaminen itsestä
Se helpottaa, että rupeet miettimään sitä ketä sun ympärillä on, keneltä sä pystyt pyytää apua, niin se helpottaa, että sua ei pelota uudet asiat ja tiedostat että sun on mahdollista saada apua ja kun muuttaa yksin niin tuntee omalla tavalla semmoista yksinäisyyttä.	Auttaa hahmottamaan keneltä voi pyytää apua
Tärkein että oppii säästämään. Että selkeästi keskustelee ja miettii sitä mihin sä käytät rahaa et sä pystyisit myös säästämään vähän sitä rahaa. Että se oli opettavainen , että mihin mä itte laitan rahaa ja osaa ehkä priorisoida sitä rahankäyttöön jollain tavalla.	Säästämään oppiminen

Seuraavassa vaiheessa saatu aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan. Siinä aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi ja etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Käsitteet, jotka kuvaavat samaa ilmiötä ryhmitellään sekä yhdistetään eri luokiksi, joista muodostuu alaluokat. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124.) Redusoinnin jälkeen siirsimme pelkistetyt ilmaukset omille Word-tiedostoille. Tämän jälkeen aineisto klusteroitiin. Etsimme samankaltaisuuksia alkuperäisilmauksista ja pelkistetyistä ilmauksista ja muodostimme niille alaluokkia. Värikoodasimme samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset ja alaluokat omilla väreillään.

Taulukko 2. Esimerkki klusteroinnista

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Hyvien ja heikompien puolien tunnistaminen itsestä	Luonteenpiirteiden tunnistaminen
Auttaa hahmottamaan keneltä voi pyytää apua	Avun pyytäminen
Säästämään oppiminen	Säästäminen

Alaluokat nimetään aineiston sisällön mukaan. Alaluokkia yhdistelemällä muodostetaan yläluokkia ja yläluokkia yhdistelemällä pääluokkia. Pääluokat nimetään aineistosta nousevan ilmiötä kuvaavan aiheen mukaan ja lopuksi nimetään yhdistävä luokka, joka on yhteydessä tutkimustehtävään. Klusterointia seuraa aineiston käsitteellistäminen eli abstrahointi, jossa tutkimuksen kannalta olennainen tieto erotetaan ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahointi etenee alkuperäisdatan käyttämisestä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abstrahointia jatketaan luokituksia yhdistelemällä niin kauan kuin se on mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. Abstrahointi on prosessi, jossa tutkija rakentaa muodostamiensa käsitteiden kautta kuvauksen tutkimuskohteesta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124–127.)

Teimme luokittelua varten uudet Word-tiedostot nuorille ja ohjaajille. Analyysin viimeisessä vaiheessa loimme teoreettisia käsitteitä eli abstrahoiimme saadun aineiston. Loimme ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla sekä nuorten että ohjaajien haastattelujen pohjalta alaluokista yläluokkia ja yläluokista pääluokkia

ja lopuksi pääluokkia yhdistäviä luokkia. Värikoodasimme samankaltaiset alaluokat ja yläluokat omille väreillään. Nuorten ja ohjaajien haastattelujen toisen tutkimuskysymyksen kohdalla muodostimme alaluokista suoraan pääluokkia, sillä yläluokkia ei vastauksista syntynyt.

Taulukko 3. Esimerkki abstrahoinnista

Alaluokka	Yläluokka
Luonteenpiirteiden tunnistaminen Luonteenpiirteiden kehittäminen Luonteenpiirteiden tukeminen Apu itsetuntemukseen Luonteenpiirteiden tunnistaminen Itsetuntemus Omien haasteiden hahmottaminen Itsestä kertominen kirjoittamalla Sosiaalisten taitojen hahmottaminen Itsearvostus Omien taitojen tunnistaminen Sosiaalisten taitojen osa-alueiden hahmottaminen Tilanteista oppiminen Apu harjoittelusta	Itsetuntemuksen vahvistaminen
Tuki asioiden hoitoon Verkoston hahmottaminen Avun pyytäminen Rohkeus uusiin asioihin Avun saaminen Tuentarpeen tunnistaminen Avun hakeminen Jälkihuollon palvelut Työntekijälle viestittäminen Jälkihuollon tarkoitus Edut Oma jälkihuoltoyksikkö Oma työntekijä Auttaa muistamaan Asioiden hoitaminen Suoritusmerkintä kannustaa	Tuen saaminen
Säästäminen Rahankäyttö Talouden pääasiat Säästäminen Kuukausimenot Perustiedot Yllätyksellisyys Harjoittelu Rahankäyttö	Talouden hallinta

Elämisen kulut Lääkkeiden hinta	
------------------------------------	--

Taulukko 4. Esimerkki abstrahoinnista

Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Itsetuntemuksen vahvistaminen	Itseluottamuksen vahvistaminen	Ajokortin itsenäistymistaitoja lisäävät ja vahvistavat tekijät
Tuen saaminen	Sosiaalinen tuki	
Talouden hallinta	Elämönhallintataidot	

Sisällönanalyysin avulla järjestellään aineisto selkeään ja tiivistettyyn muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoitus on informaatioarvon lisääminen. Hajallaan olevasta aineistosta luodaan selkeää ja yhtenäistä informaatiota ja johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122.) Analyysimme eri vaiheissa ja tuloksia muodostaessamme palasimme useasti aikaisempiin vaiheisiin analyysissä. Näin pystyimme varmistumaan, että asiayhteys pysyi loogisena analyysin eri vaiheiden läpi.

7 TULOKSET

7.1 Ajokortin itsenäistymistaitoja lisäävät ja vahvistavat tekijät

7.1.1 Nuorten näkemykset

Sekä nuorten että ohjaajien aineiston analyysin perusteella saimme kolme pääluokkaa, jotka ovat itseluottamuksen vahvistaminen, sosiaalinen tuki ja elämönhallintataidot.

Itseluottamuksen vahvistamisella kuvaamme sitä, miten nuori tunnistaa omat vahvuutensa, haasteensa ja tunteensa. Itseluottamuksen vahvistaminen liittyi nuorten haastatteluissa itsetuntemuksen vahvistamiseen ja terveyden edistämiseen. Itsetuntemuksen vahvistamisen kohdalla nuorten vastausten perusteella tuli esiin vuorovaikutustaitojen ja itsetuntemuksen kehittäminen sekä itsevarmuuden ja itsetunnon vahvistaminen. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät erityisesti itsetuntemuksen listoihin sekä sosiaalisiin taitoihin. Näiden lisäksi nuorten vastauksissa teemakohtaisesti nousivat kansi, verkosto, asuminen ja arjenhallinta sekä ajankäyttö ja tulevaisuus. Yksi vastaajista kuvasi, miten Näistä kahdesta olen enemmän -lista auttoi tunnistamaan omia luonteenpiirteitä.

Tukee hyvin sitä, et sä osaat tunnistaa omat ehkä enemmän luonteenpiirteet, ja hyvä kun tuossa on jaoteltu kahteen, niin se pistää sut miettimään, että kumpi sä oikeasti oot, ja auttaa miettii ootko tietyissä tilanteissa esimerkiksi pelokas vai ootko sä oikeasti semmoine, et sä oot pelokas koko ajan ja auttaa tunnistaa omia hyviä ja vähän heikompiä.

Terveyden edistämisen kohdalla vastauksissa esiintyivät terveyttä edistävät ja ei-edistävät asiat, lääkkeiden hankinta, asioiden selvittäminen, terveyden perustiedot ja unentarve. Ajokortissa nämä liittyivät erityisesti terveys ja hygienia -teemaan. Lisäksi unentarpeeseen liittyen kotityöt ja arjenhallinta -teemassa esiintyi terveyden edistäminen. Sitaattina nuoren kommentti terveyttä edistävien ja ei-edistävien asioiden konkretisoitumisesta ja tiedostamisesta terveys- ja hygienia -teeman kohdalla.

Tossa konkretisoituu, ku teet ton taulukon, missä on noita eri vaihtoehtoja, että mitkä asiat on sellaisia, että edistää terveyttä ja mitkä ei edistä. Sit huomioit kuinka usein teet kumpaankaan tai molempia niin pistää miettimään, vaikka että poltan tupakkaa. Jos sä laitat usein niin sitten sä ymmärrät sen, et se ei oikeasti ole hyväks sun terveydelle. Ei se ole kaikille itsestään selvä asia, mutta ymmärtää että olisi hyvä asia käydä suihkussa. Sit sä pystyt vertailemaan tosta, että mitä sä niinku teet.

Sosiaalisella tuella kuvaamme sitä, miten nuori osaa pyytää tukea, miten hyvin nuorelle tukea tarjotaan sekä miten nuori kokee verkostonsa. Sosiaalinen tuki liittyi nuorilla tuen saamiseen ja verkoston hahmottamiseen. Tuen saamisen

kohdalla nuorten vastausten perusteella esiintyivät tuki asioiden hoitoon, avun pyytäminen, rohkeus uusiin asioihin, tuentarpeen tunnistaminen, avun hakeminen, jälkihuollon tarkoitus, palvelut ja edut, työntekijälle viestittäminen, oma työntekijä ja oma jälkihuoltoyksikkö. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät erityisesti jälkihuoltoon. Lisäksi vastausten teemoissa esiintyivät verkosto, itsetuntemuksen listat, asuminen ja arjenhallinta, terveys ja hygienia, sosiaaliset taidot ja tarkistuslista. Jälkihuolto-teemaan liittyen sitaatissa nuoren kommentti, miten voi tarvittaessa viestittää jälkihuollon työntekijälle.

Mä tiedän tarpeeksi ja jos en tule tarpeeksi tietää, niin aina voin just pistää viestiä mun jälkihuollon työntekijälle.

Verkoston kohdalla vastauksissa esiintyivät verkoston tunnistaminen, helpotus yksinäisyyteen, kavereiden tunnistaminen sekä huonojen ihmissuhteiden tunnistaminen. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät ainoastaan verkosto-teemaan.

Elämönhallintataidoilla kuvaamme nuoren kykyä ja voimavaroja pitää omaa elämänsä koossa sekä kykyä vaikuttaa elämäänsä. Elämönhallintataidot liittyivät nuorilla arjen jäsentämiseen, asumisen hallintaan, talouden hallintaan ja tulevaisuuden hahmottamiseen. Arjen jäsentämisen kohdalla nuorten vastauksissa esiintyivät asumisen- ja arjenhallintataitojen tiedostaminen, kokonaisuuden hahmottaminen, vuokralaisen velvollisuudet ja oikeudet, asioiden hoito, arjen suunnittelu, arjen sujuvuus, kodin hankinnat, ajankäytön suunnittelu, ennakointi, kotitöiden suunnittelu, asioiden mieleen jääminen, ruuanlaiton perustiedot, priorisointi, arjen perusasiat ja muistilista. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät erityisesti asumiseen ja arjenhallintaan, kotitöihin ja arjenhallintaan sekä tarkistuslistaan. Lisäksi vastauksia liittyi Bootcamp- sekä ajankäyttö ja tulevaisuus -teemoihin. Nuoren sitaatti kotityöt ja arjenhallinta -teeman alla arjen aikatauluttamisesta ja vuorokausirytmistä.

Hyvä, kun toi alkaa, et siinä on, et paljon sä tarviit unta yössä ja toi että sä pystyt tohon kirjoittaa, mitä muuta pakollista sun arkeen kuuluu. Siinä vaiheessa pystyt jaotella päivän 24 tuntia. Paljon pitää siit nukkuu ja paljon käyt töissä tai koulussa ja sulle jää siihen tilaa mihin mietit, et mihin käytät sen ajan, että siivoatko vai käyt sä kaupassa. Tosi hyvä, että käydään läpi, että monta tuntia unta tarvii ja että

paljon tekee töitä tai käy koulussa, niin pystyt konkreettisesti nähdä paljon jää aikaa muuhun.

Asumisen hallinnan kohdalla nuorten vastauksissa esiintyivät asumisen asiat, asuntoon kuuluvat asiat, asunnon olennaiset asiat sekä asumisesta puhuminen. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät ainoastaan Bootcamp-teemaan. Talouden hallinnan kohdalla nuorten vastauksissa esiintyivät säästäminen, rahankäyttö, talouden pääasiat, kuukausimenot, perustiedot, yllätyksellisyys, harjoittelu, elämisen kulut ja lääkkeiden hinta. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät erityisesti raha-asiat-teemaan ja Budjettipeliin. Yksi vastaajista nosti esiin lääkkeiden hinnan tiedostamisen terveys ja hygienia -teemassa. Nuoren sitaatti raha-asiat-teeman kohdalla kuukausibudjetoinnin tärkeydestä.

Kun mä muutan omille, siihen pitää laskea myös sitä paljon sul menee kuussa ja ruokaan ja laskuja ja kaikkea. Semmone asia mistä pitää olla tarkkana.

Tulevaisuuden hahmottamisen kohdalla nuorten vastauksissa esiintyivät ajattelun vapaus ja tulevaisuuden pohtiminen. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät ajankäytön ja tulevaisuuden aarrekarttaan sekä ajankäyttö ja tulevaisuus -teemaan.

7.1.2 Ohjaajien näkemykset

Itseluottamuksen vahvistaminen liittyi myös ohjaajien haastatteluissa itsetuntemuksen vahvistamiseen ja terveyden edistämiseen. Itsetuntemuksen vahvistamisen kohdalla ohjaajien vastauksissa esiintyivät vuorovaikutustaitojen kehittäminen, itsetuntemuksen kehittäminen, itsevarmuuden vahvistaminen, itseluottamuksen vahvistaminen ja itsetunnon vahvistaminen. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät erityisesti itsetuntemuksen listoihin, sosiaalisiin taitoihin ja tarkistuslistaan. Yksi vastaus liittyi asumiseen ja arjenhallintaan ohjaajan pohdintana, miltä omilleen muutto nuoresta tuntuu. Yksi vastaus esiintyi myös raha-asiat-teemassa, jossa ohjaaja pohti, miten nuorelle tulee huojentunut olo raha-asioita yhdessä läpikäydessä. Alla ohjaajan sitaatti itsetuntemuksen-teeman kohdalla, miten nuori voi löytää positiivisia asioita itsestään.

Tuolt voi löytää semmoisii kohtii, mitä ei ehkä tuu ite ajatelleeks. Monesti nuoret on semmossii, et en mä tiiä, en mä osaa sanoa ittestäni mitään ja en tiedä mitää positiivisia asioita. Ni sit ne ku on tos näkyvillä, ni sieltä on helpompi poimii ja sitä kautta saa keskustelua niistä.

Terveysten edistämisen kohdalla ohjaajien vastauksissa esiintyivät unen tarpeen hahmottaminen, terveysasioiden läpikäyminen, kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtiminen, hygieniasta huolehtiminen, suunnitelmallisuuden oppiminen, seksuaaliterveysasioiden kertaaminen, terveysasioiden läpikäyminen, neuvonta terveysasioissa, terveystaitojen ennaltaehkäisy, hyvinvointi vapaa-ajalla ja masennuksen ehkäisy. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät erityisesti terveys ja hygienia -teemaan. Kotityöt ja arjenhallinta -teemassa yksi vastaus liittyi unen tarpeen hahmottamiseen. Lisäksi yhden ohjaajan vastauksissa ajankäyttö ja tulevaisuus -teeman kohdalla ohjaaja pohti, mikä tekeminen tukee nuoren hyvinvointia sekä miten nuoren tulevaisuuden näkymät voivat ehkäistä masennusta.

Sosiaalinen tuki liittyi myös ohjaajien vastauksissa tuen saamiseen ja verkoston hahmottamiseen. Tuen saamisen kohdalla ohjaajien vastauksissa esiintyivät ohjaajien tuki, verkoston henkinen tuki, henkinen tuki, turvallisuudentunne, apu raha-asioissa, keskusteluapu, tuentarpeen havaitseminen, tuki tulevaisuuden suunnitteluun, palveluohjaus, tuki opiskeluihin, tuki puheluihin, jälkihuollon selvittäminen, asioiden selvittäminen, omaohjaaja-aika, jälkihuollon eduista tiedottaminen, tuentarpeiden listaaminen jälkihuoltoon, tiedonsiirto jälkihuoltoon, jälkihuoltolähetteen tekeminen, asioiden kertaaminen, keskustelutuki rahankäyttöön ja tuki terveys- ja hygienia -asioissa. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät erityisesti verkostoon, ajankäyttöön ja tulevaisuuteen, sosiaalisiin taitoihin ja jälkihuoltoon. Budjettipelin kohdalla yksi ohjaaja pohti, mistä nuori voi hakea apua, jos rahat eivät riitä. Terveys ja hygienia -teemassa yksi ohjaaja kommentoi, että keskustelun ja ajokortin avulla saadaan käsitys nuoren tilanteesta, jolloin nuori saa tarvitsemansa tuen. Yksi ohjaaja kommentoi tarkistuslistaa, jossa on kaikki oleellinen, käydään yhdessä läpi ja voidaan palata, jos joku asia vielä mietityttää.

Verkoston hahmottamisen kohdalla ohjaajien vastauksissa esiintyivät aikaisempien ihmissuhteiden tunnistaminen, ihmissuhteiden uudelleen käynnistäminen, verkoston kirjaaminen, verkoston laajentaminen, apu yksinäisyyden tunteeseen,

ammattihenkilöstöön tutustuminen, yhteistyö jälkihuoltoon ja yhteystietojen tallentaminen. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät erityisesti verkostoon ja jälkihuoltoon. Alla ohjaajan sitaatti verkosto-teeman kohdalla. Ohjaaja kuvaa, kuinka verkoston paperille kirjoittaminen tekee oman verkoston nuorelle näkyväksi.

Usein nuoret kokee varsinkin itsenäistymisen kynnyksellä yksinäisyyttä ja turvattomuutta ja jotkut ihan pelkoakin. Sitten on hyvä laittaa mustaa valkoselle, että kuinka oikeasti siellä elämässä on ihmisii. Ja ku nuori kirjottaa ne konkreettisesti paperille, niin hän näkee sen, että niitä ihmisiä onkin olemassa. Sitten kun hän asuu itekseen, niin hän voi palata siihen ja kattoo niinä heikkoina hetkinä, että hänellä on elämässä ihmisii kenen puoleen voi kääntyä. Hirveen yleistä, et nuoret havahtuu siihen, et kuinka paljon heillä onki ihmisii elämässä vast kun he kirjottaa nimet paperiin.

Elämönhallintataitojen kohdalla ohjaajien vastauksissa esiintyivät arjenhallinta, asumisen hallinta, talouden hallinta, tulevaisuuden suunnittelu ja vastuunottaminen. Elämönhallintataidot muodostuivat ohjaajien vastauksissa samoista yläluokista kuin nuorilla. Lisäksi ohjaajien vastaukset liittyivät haastatteluissa vastuunottamiseen, josta muodostimme oman yläluokan. Arjenhallinnan kohdalla ohjaajien vastauksissa esiintyivät ajankäytön jäsentäminen, arjen sujuminen, arkeen kuuluvat asiat, ruuanlaiton hallinta, kotitöiden hallinta ja ruokatalouden hallinta. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät erityisesti asuminen ja arjenhallinta sekä ajankäyttö ja tulevaisuus -teemoihin. Yksi kommentti liittyi kotityöt ja arjenhallinta -teemaan, joka ohjaajan mielestä auttaa nuorta hahmottamaan vuorokauden tunnit, päivärytmin ja paljonko aikaa eri asioihin menee.

Asumisen hallinnan kohdalla ohjaajien vastauksissa esiintyivät asumisen taidot, asumissiisteyden hallinta, kokemuksen karttuminen ja asumisen harjoittelu. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät asumisen ja arjenhallinnan-, kotityöt ja arjenhallinnan- sekä Bootcamp-teemoihin. Alla ohjaaja kuvaa asuminen ja arjenhallinta -teeman kohdalla, miten nuoren kanssa keskustelun kautta käydään asumisen perusasioita läpi.

Asumisen näitä perusasioita, vuokrasopimus, järjestyssäännöt. Niillä halutaan tuoda nuorelle keskusteluun sitä, että mitä kaikkea se yksin asuminen tarkoittaa. Nuorella ei oo sitä kokemusta vielä. Aika monelle tulee yllätyksenä se, et mitä kaikkea.

Talouden hallinnan kohdalla ohjaajien vastauksissa esiintyivät ruokatalouden hallinta, rahankäytöstä keskusteleminen, raha-asioiden hoitaminen, rahankäytön hahmottaminen, raha-asioiden tietämyksen lisääminen, verkkopankkitunnusten ja verokorttiasioiden oppiminen, raha-asioiden harjoittelu, kuukausibudjetoinnin hahmottaminen, palveluiden käytön oppiminen, velkaantumisen välttäminen sekä yllättävät menot ja niistä selviäminen. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät lähes kokonaan raha-asiat-teemaan ja Budjettipeliin. Yksi ohjaaja kommentoi vastauksessaan kotityöt ja arjenhallinta -teeman kohdalla, että kaupassa käymällä nuori oppii ruuan hinnan.

Tulevaisuuden suunnittelun kohdalla ohjaajien vastauksissa esiintyivät opintojen suunnittelu, tulevaisuuden tavoitteet, haaveet ja toiveet, tulevaisuuden näkymien puuttumisen havaitseminen, vaihtoehtojen pohtiminen, suunnitelmien harkitseminen, ajattelun vapaus, lyhyen tähtäimen unelmat, pienten tavoitteiden kannustavuus, välitavoitteet ja pitkäjänteisyys isoissa unelmissa. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät ajankäyttö ja tulevaisuus- sekä ajankäytön ja tulevaisuuden aarre-kartta -teemoihin. Alla ohjaajan sitaatti ajankäyttö ja tulevaisuus -teemaan liittyen. Ohjaaja kuvaa tulevaisuuden suunnittelun, haaveiden ja toiveiden merkitystä nuorelle. Ohjaaja kommentoi tulevaisuuden näkymien merkitystä myös masennuksen ehkäisyn kannalta.

Ja tulevaisuuden suunnitteluu vähän, et saa nuoret näkee sen ja ymmärtää sen, että hänellä on haaveita ja toiveita ja niin kuuluukin olla, koska ne vie ihmistä aina eteenpäin. Ja jos tuntuu, että jollain nuorella ei oo tulevaisuuden näkymiä hirveästi, et niit sais sit ajossa vähän kaivettua sieltä ja yhdessä luotua, koska se myöskin saattaa ehkäistä masennusta, jos nuori saa itelleen tulevaisuudennäkymiä.

Vastuunottamisen kohdalla ohjaajien vastauksissa esiintyivät vastuu omasta terveydestä, omasta terveydestä huolehtiminen, viralliset puhelut ja kaupassa asiointi, vastuu arjenhallinnasta, vastuu sovituista menoista, kodista huolehtiminen, vastuu asumisen taidoista sekä ruuanlaiton, kattauksen ja kaupassakäynnin hallitseminen. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät erityisesti terveys ja hygienia -teemaan. Yhden ohjaajan vastaus liittyi sosiaalisten taitojen teemaan. Ohjaaja pohti, että nuorelle lisätään vastuuta, jotta hän alkaisi hoitamaan itse viralliset puhelut ja kaupassa asiointit. Alla ohjaajan sitaatti asuminen ja arjenhallinta -teemaan

liittyen. Ohjaaja pohtii itsenäistymistyöskentelyä nuoren kanssa, jossa nuorta vastuutetaan ottamaan enemmän vastuuta asioidensa hoidosta ja arjenhallinnasta.

Kun alotetaan itsenäistymistyöskentely, niin nuorta vastuutetaan enemmän ottaa vastuuta omien asioiden hoidosta, arjenhallinnasta ja menojen sopimisesta ja toteutumisesta. Tää auttaa keskustelussa, et muistetaan pitää sitä koko ajan yllä. Et nuori hahmottaa, että se on yks tai perusarjenhallintaa, että pitää kalenteria ja muistaa kaikki menot ja muuta. Sitä ennakointia asumiseen liittyen, että pitää maksaa vuokra tai sähkölasku.

7.2 Ajokortin kehittäminen itsenäistymisprosessin vahvistamiseksi

7.2.1 Nuorten näkemykset

Nuorten aineiston analyysin perusteella saimme viisi pääluokkaa, jotka ovat neutraalius, kattavuus, henkinen tukeminen, luettavuus ja itsevarmuuden lisääminen.

Neutraaliudella kuvaamme nuoren sukupuoli-identiteetin kokemusta. Neutraalius liittyi nuorten haastatteluissa sukupuolineutraaliuteen. Ajokortin teemoissa tämä liittyi kanteen. Vain yksi nuori toivoi kanteen muutosta. Alla nuoren sitaatti, jossa nuori toivoo kanneksi neutraalia mallia.

Ku näitä on nyt tosiaa nää kaks vaihtoehtoo ja toine on selkeesti suunnattu pojille ja toinen selkeesti tytöille. Et siitä vois silleen tehdä semmoisen yhen niin sanotun neutraalin mallin. Koska kyl tietenki on ihmisiä, jotka eivät vielä tiedä, että mitä...mitä ovat ja voi vähä loukata mahdollisesti jotain.

Kattavuudella kuvaamme Ajokortin teemakohtaista laajuutta. Kattavuus liittyi nuorten haastatteluissa monipuolisempiin vaihtoehtoihin, päivittäiseen ravintoon, taloudellisten asioiden hoitoon, laajempiin aiheisiin, opiskeluasioiden neuvontaan ja laajempaan käytännöntietoon asumisesta. Eniten vastauksia nuorilta saimme liittyen Ajokortin kattavuuden lisäämiseen. Ajokortin teemoissa nämä liittyivät itsetuntemuksen listoihin, kotitöihin ja arjenhallintaan, raha-asioihin, ajankäyttöön

ja tulevaisuuteen sekä tarkistuslistaan. Alla nuoren sitaatti liittyen kotityöt ja arjenhallinta -teemaan. Nuori toivoo ajokorttiin lisää tietoa päivittäin tarvittavasta ravinnon määrästä ja päivän ateriarytmistä.

Sen voisi lisätä, et kuinka paljon ihminen oikeasti syö. Se tuli mulle vähä yllätyksen. Käy kaupassa ja sit aattelee sillee nää ruoat nyt riittää sillee vähä pidemmäks aikaa, mut sit ne onkin syönyt silleen kahes päivässä. Se, jos sä teet vaan lämpimän ruuan, eikä sulla oo mitää välipaloja. Et kui paljon sulla oikeasti menee ruokaa, että sul tulee useamman kerran päivässä nälkä. Kannattaa olla jotain välipaloja kotona ja just semmost.

Henkisellä tukemisella kuvaamme nuoren saamaa tukea, ohjausta ja tietoa psyykkiseen hyvinvointiin liittyvistä asioista. Henkinen tukeminen liittyi nuorten haastatteluissa psyykkiseen hyvinvointiin. Ajokortissa tämä liittyi terveys ja hygienia -teemaan. Saimme vastauksen kahdelta nuorelta teemaan liittyen. Alla nuoren sitaatti, jossa nuori toivoo Ajokorttiin enemmän tietoa psyykkiseen hyvinvointiin liittyvistä asioista. Nuori toivoo keskustelua ohjaajan kanssa oman psyykkisen terveyden oireista sekä oireista yleisesti. Nuori toivoo Ajokorttiin tietoa, mistä löytää apua psyykkisiin ongelmiin.

Olisi hyvä, että tossa enemmän puhuttaisi psyykkisestä hyvinvoinnista sen jälkeen, kun muuttaa omille, koska saattaa tulla monelle shokkina se, että jos sä muutat tällaisesta paikasta pois täällä harvoin sä oot ikinä yksin. Saattaa se yksinäisyys tulla silleen, että ei oo ees ajatellut sitä ja mist tietää, että sä oot vaikka psyykkisesti uupunut. Koska sekin on semmoinen, että sille ei ole mitään kirjaa, et tää johtuu siitä, vaan että nuoren kans keskusteltais, mitkä on ehkä ittelle sellaiset oireet tai mitä yleisiä oireita voi olla, että sellaiset psyykkistä hyvinvointii. Olisi hyvä, että tässä käytäis enemmän sitä läpi. Koska se on tosi tärkeätä.

Luettavuudella kuvaamme Ajokortin tekstien ja kysymysten ymmärrettävyyttä sekä ulkoasua. Luettavuus liittyi nuorten haastatteluissa selkeyteen. Ajokortissa tämä liittyi ajankäyttö ja tulevaisuus- sekä ajankäytön ja tulevaisuuden aarre-kartta -teemoihin. Saimme siihen liittyen yhdeltä nuorelta vastauksen. Lisäksi yksi nuori toivoi Ajokorttiin värikkyyttä värikkäämpien sivujen muodossa. Alla nuoren sitaatti ajankäyttö ja tulevaisuus -teemaan. Nuori pohti, että kysymyksiä voisi olla laajemmalla alueella ja kysymykset voisivat olla selkeämpiä.

Täs on aika silleen suppealt alueelta näitä kysymyksiä. Tässä on aika paljon just opiskelusta. Täs toi minulla on mielekästä tekemistä, mutta ei sekään avaa sitä oikein, että mikä.

Itsevarmuuden lisäämisellä kuvaamme sitä, miten nuoren itsevarmuus lisääntyy Ajokortti-työskentelyn loppuvaihetta kohti. Itsevarmuuden lisääminen liittyi oppimiseen. Ajokortissa tämä liittyi asuminen ja arjenhallinta -teemaan. Vain yksi nuori kommentoi asiaa. Alla nuoren sitaatti, missä nuori toivoo, että tehtävät tehtäisiin sekä alussa että uudelleen lopussa.

Semmoinen niinku yhdestä neljään. Jälleen kerran, kun ne vaihtelee, niin siitä yhest ajokortista ei voi ikinä perustaa. Se olisi kiva, että tiedätkö sä, vasta aloitetaan tekemään se ajokortti, että ne tehtävät tehdään siinä alussa. Jos täällä on nuori tosi pitkään ja sitten lopussa se tekee ne uusiksi. Sit katsoo kuin paljon ne on erottunut toisistaan.

7.2.2 Ohjaajien näkemykset

Ohjaajien aineiston analyysin perusteella saimme neljä pääluokkaa, jotka ovat tasalaatuisuus, kattavuus, ammattihenkilöstön tuki ja käytännönläheisyys.

Tasalaatuisuudella kuvaamme sitä, miten kaikkia nuoria tulisi kohdella tasa-arvoisesti Ajokortti-työskentelyssä ja miten nuoren tulisi saada Ajokortin perusteella yhtäläiset lähtökohdat jatkotyöskentelyä varten. Tasalaatuisuus liittyi ohjaajien haastatteluissa sukupuolineutraaliuteen, profilointiin, neutraaliuteen ja nivelkohdan työväliseen. Ajokortissa nämä liittyivät kanteen ja jälkihuolto-teemaan. Alla sitaatti, jossa ohjaaja kehittäisi sisältöjä laajemmiksi jälkihuoltoa varten ja lisäisi yksityiskohtaisempia osa-alueita

Niitä sisältöjä mitä laajentaisin, että just varmistetaan se, että kaikil nuoril olisi olemassa jo tilit ja verkkopankkitunnukset ja henkilökortit ja tämmöiset, et se ois automaatio, että jälkihuollon ei tarvii lähtee nollasta työskentelemään sitten. Niin ja sitten kaikissa paikoissa ei välttämättä oo niin systemaattista työskentelyä, niin haluis, että se ois niinku tasalaatuisempaa se.

Kattavuudella kuvaamme Ajokortin teemakohtaista laajuutta. Kattavuus liittyi ohjaajien haastatteluissa tarkistuslistan laajentamiseen, liitteiden lisäämiseen, lääkietouteen, Bootcamp-asumisen ohjeistukseen, turvallisuusosioon, teemojen laajentamiseen ja lisäämiseen, läheisverkoston laajentamiseen ja seksuaaliterveysosioon. Ajokortissa kehittämistarpeita nähtiin eniten erityisesti terveys ja hygienia -teemaan. Lisäksi kehittämistarpeita löytyi tarkistuslistasta ja verkosto-teemasta. Kaikki ohjaajat näkivät Ajokortin kokonaisvaltaisen kehittämisen tärkeänä teemakohtaisesti ja uusia teemoja lisäten. Alla ohjaajan sitaatti turvallisuusosion lisäämisestä.

Jossain kohdis se voisi olla laajempi. Just se turvallisuus, et mihin me ollaan tehty joskus erillisii listoi nuorille jotka on muuttanut, mis lukee, et mihin soitat, jos sut raiskataan tai sut pahoinpidellään. Et sul ois heti se apu, et seki löytyy tosta, että se nuori tietää, että siinä on kaikki. Jos hänelle käy joku tämmöinen, ni sit hän voi sieltä kattoo sitä numeroo tai nettisivuu ja vois ehkä ohjata semmosissa yllättävissä tilanteissa ehk enemmän. Eikä sillee, et monessa asteessa pitää pestä villapaita vaan semmoiset oikeasti elämän yllättävät hommat, missä jäät suu auki. Ni niihin voi ohjata enemmän vielä. Just joku väkivaltatilanne tai vaaratilanne. Jos vaikka ikkuna oikeesti hajois yhtäkkii, et mihin sä soitat heti, jos se hajoo keskel yötä, nii mitä sä teet.

Ammattihenkilöstön tuella kuvaamme sitä, miten nuori saa erilaista ohjausta ja tietoa Ajokortista ja sen avulla sekä miten Ajokortti toimii jatkotyöskentelyn apuna jälkihuoltoon tai muuhun jatkotyöskentelyyn. Ammattihenkilöstön tuki liittyi ohjaajien haastatteluissa liitteiden ja lisätehtävien lisäämiseen, nettilinkkien, lomakelinkkien ja puhelinnumeroiden lisäämiseen, listaan itsenäistymisvalmiuksista, jälkihuollon arviointilomakkeeseen sekä ohjaukseen ja tietoon. Ohjaajien haastatteluissa kehityskohteita ilmeni erityisesti terveys ja hygienia -teemaan liittyen. Lisäksi kehityskohteita mainittiin tarkistuslista-, raha-asiat-, ajankäyttö ja tulevaisuus-, asuminen ja arjenhallinta-, ajankäytön ja tulevaisuuden aarrekartta- ja jälkihuolto-teemoihin liittyen. Alla ohjaajan kehitysehdotus päihdeasioihin ja niiden ohjaukseen ja neuvontaan liittyen.

No, joku Tyttöjentalo ja se Nuoli. Voisi olla enemmän päihdeasioita siinä itsenäistymishommassa, et mihin sitten.. Sitä vois käsitellä, koska sitä ei oo siin juurikaan. Joo ja sit ois ohjausta ja sit just se päihdejuttu, että olis ohjausta siihen, et siel vois olla joku linkki

johonkin päihdekyselyyn, et käyttäkö liikaa päihteitä ja mistä voisit saada, tai peliriippuvuus tai mikä vaan rahapeliriippuvuus. Joku, niin näitä vois olla vielä enemmän, koska ne on aika yleisiä.

Käytännönläheisyydellä kuvaamme miten käytännönläheiseksi ohjaaja Ajokortin kokee. Käytännönläheisyys liittyi ohjaajien haastatteluissa käytännön työväliseen. Tämä koski yhden ohjaajan kehitysehdotusta, että Ajokorttia tulisi kehittää enemmän käytäntöön viedyksi, kuten Bootcamp.

Ja sit toki, kun se käyttö on siis tarkoitus, että sitä ei vain pöydän ääressä täytetä vaan on Bootcamppeja, että viedää oikeasti sinne käytäntöön. Et silloin se palvelee kaikista parhaiten, kun ne tapahtuu käytännös ne asiat.

8 EETTISET NÄKÖKOHDAT JA LUOTETTAVUUS

Tutkimusetiikalla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan sitä, että tutkija noudattaa tutkimusta tehdessään tiettyjä normeja, periaatteita ja sääntöjä. Eettisyys on yksi keskeisistä tieteellistä ajattelua ja työskentelyä ohjaavista periaatteista. Tutkimuseettiset normit ovat osin yhteisiä kaikille tutkijoille ja tieteenaloille. Ne jaetaan kolmeen pääryhmään, joita ovat totuuden etsimistä ja tiedon luotettavuutta, tutkijoiden keskinäisiä suhteita sekä tutkittavien ihmisarvoa ilmentävät normit. (Laukanen ym., 2018, s. 75–77.)

Tutkimukseen osallistuvan nuoren suostumus on yksi kestävän tutkimusetiikan periaatteista. Suostumuksen tulee perustua siihen, että nuori ymmärtää, mihin suostuu. Kuka tutkii, millä keinoin ja mitä tutkitaan? Mitä tutkimuksessa nuorelta odotetaan ja mitkä ovat nuoren oikeudet? Mitä aineistoille tapahtuu? Millä tavalla ja missä tuloksia esitetään? Etukäteen pyydetty kirjallinen suostumus nuorelta ei kuitenkaan kata koko tutkimusprosessia. Nuorella täytyy olla mahdollisuus uudelleenarvioida osallistumista tutkimusprosessiin sen aikana ja sen jälkeen. (Laukanen ym., 2018, s. 90.)

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry on julkaissut ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset eettisestä ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesta opinnäytetyöprosessista. Ne perustuvat lainsäädäntöön sekä kansainvälisiin sekä kansallisiin tutkimuseettisiin periaatteisiin, linjauksiin ja suosituksiin. (Arene ry, i.a.) Vastuullisen opinnäytetyön eettisiin suosituksiin kuuluu muun muassa perehtyminen opinnäytetyön aiheeseen, tutkimuseettisten ohjeistusten noudattaminen, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaan liittyvien periaatteiden noudattaminen, tutkimusluvan hankkiminen sekä aineistojen säilytykseen ja tuhoamiseen liittyvien periaatteiden noudattaminen. (Arene ry, 2020.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtaisesti tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Tutkija itse on luotettavuuden kriteeri ja arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 151.) Tutkimuksen tulosten ja johtopäätösten kannalta on keskeistä, mitä asioita tutkija aineistosta valitsee analyysiä varten käsiteltäväksi ja mitkä ovat hänen mielestään tutkimuksen kannalta olennaisia asioita. Tutkijan tulee olla objektiivinen ja pyrkiä tarkkuuteen valintoja tehdessään. Valitut kohdat analyysiä varten vaikuttavat tutkimuksen tulosten eettisyyteen ja luotettavuuteen. Pyrimme tutkimuksessamme alkuperäisilmauksia valitessamme ja niitä pelkistäessä analyysissä vastaamaan mahdollisimman luotettavasti tutkimuskysymyksiimme.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) ”Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa” -ohjeistuksen mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa, että tutkija noudattaa rehellisyyttä, huolellisuutta sekä tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimuksen arvioinnissa. Tutkijan tulee soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia sekä eettisiä tiedonhankinta-, tutkimus- sekä arviointimenetelmiä ja toteuttaa asiaankuuluvaa avoimuutta tutkimuksensa julkaistessa. Tutkijan tulee ottaa huomioon muiden tutkijoiden työ asianmukaisella tavalla ja kunnioittaa heidän työtänsä sekä antaa niille kuuluva merkitys omassa tutkimuksessa ja sen tuloksia julkaistessa. Tutkimus tulee olla suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti ja tieteellisen tiedon vaatimusten edellyttämällä tavalla. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 150–151.)

Olemme perehtyneet tutkimuksemme kannalta riittävästi opinnäytetyömme aiheeseen perehtymällä keskeiseen lainsäädäntöön, aikaisempaan tutkimustietoon sekä aiheen kannalta keskeisiin käsitteisiin. Olemme noudattaneet hyvää tieteellistä käytäntöä lähteistyksessä sekä viitteiden merkitsemisessä. Olemme käyttäneet tutkimuksessamme vain lähdeluettelossa mainittuja lähteitä ja viitanneet niihin käytännön mukaisesti. Opinnäytetyömme tarkistetaan plagiointitunnistusjärjestelmässä ennen sen hyväksymistä. Opinnäytetyömme on julkinen asiakirja ja se julkaistaan ammattikorkeakoulujen Theseus-tietokannassa.

Tietty määrä aineistoa voi riittää tuomaan esille teoreettisen dynamiikan, joka tutkittavasta aiheesta on mahdollista löytää. Aineisto voi myös saturoitua, jolloin sama tarina alkaa toistumaan tutkijan tehtyä haastatteluja tietyn määrän. (Aalto & Puusa, 2020, s. 184.) Opinnäytetyön ohjaajamme kanssa keskusteltuamme päädyimme kolmeen nuoreen haastateltavaan ja kolmeen haastateltavaan ohjaajaan. Tähän haastateltavien lukumäärään päädyttiin, jotta aineiston määrä ja työmäärä ei kasvaisi liian suureksi esimerkiksi aineistoa analysoidessa ottaen huomioon opintonäytetyön laajuus opinnoissa. Suurempi määrä vastauksia ei välttämättä myöskään tuo lisäarvoa, sillä vastaukset alkavat jossain kohtaa toistamaan itseään. Huomasimme analyysia tehdessämme, että vastauksissa oli paljon samansuuntaisuutta jo tällä haastateltavien määrällä, joten otoksemme vaikuttaisi olevan kohtuullisen riittävä vastaamaan tutkimuskysymyksiimme ainakin suuntaa antavasti.

Opinnäytetyömme suunnitelman hyväksymisen jälkeen haimme kesäkuussa 2022 tutkimuslupaa kunnalta. Lupahakemuksestamme puuttuneiden liitteiden sekä kunnan lupaprosessin ruuhkauduttua hyvinvointialueelle siirtymisen takia tutkimuslupa hyväksyttiin marraskuussa 2022. Tutkimusluvan saatuaamme lähetimme hyvissä ajoin sähköpostilla vaadittavat informaatiokirjeet ja suostumuslomakkeet yksikköön. Näin haastateltavilla oli mahdollisuus etukäteen tutustua kysymyksiin ja valmistautua haastatteluun. Tämä lisää tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Yksikön työntekijät toimittivat haastateltavien nuorten kirjeet ja lomakkeet nuorille, yhden alaikäisen huoltajalle sekä vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Saimme vaadittavat suostumukset haastatteluihin sekä nuorilta että

ohjaajilta joulukuussa 2022 ennen haastattelujen toteuttamista. Teimme haastattelut joulukuun lopulla 2022.

Haastattelukysymyksiä tehdessämme kiinnitimme huomiota kysymysten muotoiluun. Pyrimme haastattelukysymyksillämme saamaan tutkimuskysymyksiimme mahdollisimman luotettavat vastaukset sekä nuorten että ohjaajien aitojen mielipiteiden kautta. Sovimme ohjaajien kanssa, että he sopivat nuorten kanssa, ketkä ovat suostuvaisia haastatteluun. Saimme ohjaajilta kolme haastateltavaa nuorta ja kolme haastateltavaa ohjaajaa tiedoksi. Haastattelupaikaksi valikoitui yksikön henkilökuntatila. Yksi ohjaaja oli haastattelun aikana kotona ja haastattelu toteutettiin Teamsin välityksellä. Viisi haastattelua toteutettiin yhden päivän aikana ja Teamsin välityksellä toteutettu haastattelu seuraavana päivänä.

Ennen haastattelua kerroimme nuorille, keitä olemme ja miksi teemme tutkimusta. Kerroimme nuorille heidän oikeudestaan koska tahansa kieltäytyä tai keskeyttää haastattelu. Jos nuori on täyttänyt 15 vuotta hänen oma suostumuksensa riittää tutkimukseen osallistumiseen. Huoltajia tulee kuitenkin informoida tutkimuksesta, jos tutkimuskysymykset tai -asetelma sen sallivat. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019.) Yhteistyökumppanimme linjaus on, että myös alaikäisten huoltajilta pyydetään suostumus nuorensa haastatteluun, joten pyysimme suostumuksen alaikäisen haastateltavamme huoltajalta tätä varten.

Pyrimme luomaan nuorelle mahdollisimman turvallisen olon haastattelun aikana. Tämä on erityisen tärkeää luottamuksen syntymisen kannalta. Nuorten luottamusta meihin pyrimme luomaan myös kahdella aikaisemmalla tutustumiskäynnillämme yksikköön. Ensimmäisellä käynnillä mukanamme olleet koirat loivat myös pohjaa rennolle tutustumiselle ja luottamuksen syntymiselle. Nuoria haastatellessa tulee huomioida nuoren ikä- sekä kehitystaso. Tämä on tärkeää myös siksi, että nuori uskaltaisi kertoa, mitä hän aidosti ajattelee. Tämä on oleellista sekä tutkimuksen eettisyyden että luotettavuuden kannalta. Haastattelua varten toimme mukanamme runsaasti helppoa naposteltavaa ja tarjolla oli myös virkistäviä juomia. Tällä pyrimme osoittamaan arvostustamme haastateltavia kohtaan sekä sitä, että he olivat suostuneet tutkimustamme varten haastateltaviksi. Lisäksi tarjoiluilla halusimme luoda miellyttävää ja rentoa ilmapiiriä

haastattelutilanteisiin. Turvallinen olo haastateltavalla lisää haastattelujen luotettavuutta. Kaikki haastattelut sujuivat rennossa ja hyvässä ilmapiirissä. Haastateltavat pystyivät kiireettömästi kertomaan mielipiteensä ja vastaamaan kaikkiin kysymyksiin. Pyrimme pitämään haastattelun avoimena keskusteluna haastattelurungon mukaisessa järjestyksessä. Teimme tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä eri teemojen kohdalla vähentääksemme vastausten mahdollista tulkinnanvaraisuutta. Tämä lisäsi luotettavuutta vastauksia analysoitaessa.

Haastattelujen luotettavuutta ja tasalaatuisuutta lisäsi se, että toinen meistä teki kaikki haastattelut ja toinen huolehti haastattelujen nauhoituksesta. Haastattelija eteni haastattelurungon mukaisesti jokaisen haastateltavan kanssa. Pyysimme ennen haastatteluja haastateltavilta suostumukset tallentamiseen. Nauhoitimme haastattelut puhelimen sanelimelle, jonka jälkeen litteroimme haastattelut tietokoneelle yhteiseen Word-tiedostoon OneDrivessa. Teknisiä ongelmia haastatteluja nauhoittaessa ei esiintynyt. Huolehdimme haastatteluja äänitettäessä ja litteroidessamme nuorten ja ohjaajien anonymiteetin säilymisestä. Emme myöskään käyttäneet nuorten tai ohjaajien sukupuolitietoa tunnisteena. Tutkimusluvan ehtojen mukaisesti emme mainitse opinnäytetyössämme sijaishuoltoyksikön tai sen osastojen nimiä tutkimukseen osallistuneiden nuorten yksityisyyden ja henkilötietojen suojaamiseksi. Kaikki haastateltaviamme koskevat tiedostot ovat omien vahvojen salasanojemme takana. Lähetämme sähköpostin liitteenä valmiin opinnäytetyömme yhteistyökumppanillemme. Kun tutkimuksemme on julkaistu tuhoamme kaiken haastatteluaineiston.

Litteroituamme tammikuussa 2023 haastatteluaineiston aloitimme helmikuussa 2023 aineiston sisällönanalyysin. Haimme myös maaliskuussa 2023 tutkimusluallemme jatkoa vuoden 2023 loppuun, sillä alkuperäinen aikataulumme opinnäytetyömme valmistumiselle siirtyi syyslukukaudelle 2023. Tutkimuksen luotettavuutta lisää triangulaatio, josta Denzinin (1978) mukaan erotetaan neljä päätyyppiä. Näistä yksi on tutkijaan liittyvä triangulaatio, jolloin tutkijoina toimii mahdollisimman monia henkilöitä. Kyseessä voi olla esimerkiksi usean tutkijan käytöstä aineiston analyysissa. (Tuomi & Sarajärvi, 2019, s. 168.) Toteutimme analyysiprosessimme yhdessä, joka lisäsi tutkimuksemme luotettavuutta. Pystyimme keskustelemaan tulkinnoistamme yhdessä ja muodostamaan yhteisen

käsityksen niistä. Tulosten luotettavuutta lisää myös, että olemme pyrkineet analysia tehdessämme loogisuuteen ja palanneet analyysin eri vaiheissa tarvittaessa ketjussa taaksepäin tarkistaaksemme analyysimme johdonmukaisuuden.

Aineiston sisällönanalyysi sekä analyysin pohjalta saamamme tulokset valmistuivat huhtikuun 2023 lopulla. Opinnäytetyön tuloksissa käytimme useita sitaatteja. Sitaatit olivat suoraan litteroidusta aineistosta ja kirjoitettu sanasta sanaan. Sitaatit lisäävät raportin autenttisuutta, luotettavuutta ja läpinäkyvyyttä ja tuovat osaltaan esiin, miten tuloksiin on päädytty.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Itsenäistymistaitojen vahvistuminen nuorten vastausten mukaan

Opinnäytetyössämme oli kaksi tutkimuskysymystä. Tutkimuskysymyksemme olivat: “Miten itsenäistyvän nuoren Ajokortti-työväline lisää ja vahvistaa lastensuojelulaitoksesta itsenäistyvän nuoren itsenäistymistaitoja?” ja “Miten Ajokortti-työvälinettä voitaisiin kehittää, jotta nuoren itsenäistymisprosessi vahvistuisi?”. Tutkimuskysymystemme avulla oli tarkoitus tutkia itsenäistyvien nuorten Ajokortti-työvälineen merkitystä itsenäistymistaitojen vahvistajana ja miten Ajokorttia voidaan kehittää. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkia, miten Ajokortti on toiminut nuorten itsenäistymistaitojen vahvistajana ja miten yhteistyökumppanimme voisi Ajokortti-työskentelyssä vielä vahvemmin tukea nuoria vahvistamaan itsenäistymistaitojaan. Lisäksi tavoitteenamme oli saada tietoa, miten yhteistyökumppanimme voisi kehittää Ajokorttia ja Ajokortti-työskentelyä entistä paremmin nuorten itsenäistymistaitoja vahvistavimmiksi. Tavoitteenamme oli myös selvittää, miten työelämää voidaan kehittää sijaishuollossa.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että nuorten ja ohjaajien mielestä Ajokortti lisää ja vahvistaa nuoren itsenäistymistaitoja, osallisuutta ja

toimintakykyä. Ajokortti vahvistaa nuorten itseluottamusta, sosiaalisen tuen saatavuutta sekä elämönhallintataitoja.

9.1.1 Itseluottamuksen vahvistuminen

Partanen pohtii, että sijoitettujen nuorten kokemukset elämästä ovat usein luonneet ja vahvistaneet kielteistä minäkuvaa sekä käsitystä omasta pahuudesta ja huonoudesta. Nuori on hyvin haavoittuvainen ja vaikutuksille altis näissä asioissa. Nuoren käsitykseen omasta itsestään vaikuttaa kaikki se, mitä nuoresta sanotaan ja miten nuoren kanssa toimitaan. Sijaishuollon tehtävä on saada nuori vakuuttuneeksi omasta ihmisarvostansa sekä olla luomassa ja vahvistamassa nuoren myönteistä minäkuvaa. (Partanen, 2005, s. 13.)

Yhteneväisesti Partanen (2005, s. 13) pohdinnan kanssa myös meidän tuloksissamme näkyy myönteisen minäkuvan vahvistamisen merkitys. Myönteinen minäkuva parantaa nuoren itseluottamusta, jolloin toimintakyky ja osallisuus vahvistuvat. Nuoret kokivat, että Ajokortti vahvisti heidän itseluottamustansa lisäämällä heidän itsetuntemustansa ja vaikuttamalla terveyttä edistävästi. Nuoret kokivat, että heidän vuorovaikutustaitonsa, itsevarmuutensa ja itsetuntonsa kehittyivät Ajokortin avulla. Nuorten mielestä erityisesti Ajokortin teemoista itsetuntemuksen listat sekä sosiaaliset taidot -teema vahvistivat nuorten itseluottamusta.

Nuorisobarometrin tulosten mukaan yhteys unimäärän ja koetun terveydentilan välillä ei ole suoraviivainen vaan omaan terveyteen tyytyväisimpiä ovat ne, jotka nukkuvat arkisin 8–9 tuntia tai viikonloppuisin 9–10 tuntia. Tätä enemmän tai vähemmän nukkuvat kokevat terveytensä huonommaksi. Arkisin alle 8 tuntia nukkuvat pärjäävät arkitoimissa muita huonommin, mutta myös viikonloppuisin yli 10 tuntia nukkuminen on yhteydessä huonompaan selviytymiseen arkitoimista. (Myllyniemi, 2016, s. 37–38.)

Nuorten kanssa tehdyn vertaistutkimuksen mukaan nuoret pitävät taitojaan käsitellä rahaa heikompina kuin esimerkiksi taitojaan asioida kaupassa, laittaa ruokaa tai huolehtia hygieniastaan. Nuorten vastauksissa esiin tulee myös vaikeudet

ruokavalion ja painonhallinnan suhteen. Tämä voi olla yksi asia, joka tässä vertaistutkimuksessa selittää nuorten esille nostamaa huolta terveydestään. Ruokavaliolla on suuri merkitys ihmisen kokonaisterveydelle ja säännöllisyys ruokailuissa auttaa painonhallinnassa. Nuorten vähävaraisuus voi aiheuttaa, että nuoret valitsevat myös huonon ruokavalion. Myös taidot tai voimavarojen puute valmistaa itse ruokaa heikentävät mahdollisuuksia valita terveellisiä vaihtoehtoja. (Törrönen & Vauhkonen, 2012, s. 57)

Kuten Myllyniemi (2016, s. 37–38) toteaa, myös meidän tuloksissamme nousee esiin unen merkitys terveydelle. Nuorten huoli terveydestään esiintyi myös samansuuntaisesti omassamme kuin Törrösen ja Vauhkonen (2012, s. 57) tutkimuksessa. Terveys vaikuttaa ihmisen fyysiseen, psyykkiseen, kognitiiviseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn (Sainio ym., 2018, s. 108; Solin ym., 2018, s. 129; Koskinen ym., 2018, s. 118; Martelin ym., 2018, s.123). Nuoret kokivat, että Ajokortti edisti heidän terveyttensä. Terveyttä edistämällä Ajokortti vahvistaa nuorten toimintakykyä ja itsenäistymistaitoja. Ajokortin avulla nuoret saivat lisää tietoa terveyttä edistävästä ja ei-edistävästä asioista, saivat tietoa lääkkeiden hankinnasta, oppivat selvittämään ja hoitamaan terveystasoiensa, saivat terveyden perustietoa ja käsitystä unen tarpeesta ihmisen hyvinvoinnille. Erityisesti terveys ja hygienia –teema vahvisti nuorten itsenäistymistaitoja nuorten mielestä.

9.1.2 Sosiaalisen tuen vahvistuminen

Cacciatoren mukaan nuori aikuinen tarvitsee paljon tietoa yhteiskunnan eri tukijärjestelmistä ja palveluista. Nuori tarvitsee tukea myös työnhakuun ja opiskeluun, asumismuotonsa päättämiseen ja terveydenhuoltopalveluiden selvittämiseen. (Cacciatore, 2007, s. 157.) Myös Törrösen ja Vauhkonen mukaan nuoret tarvitsevat jo sijaishuollon aikana aktiivista tukea opiskelu- tai työpaikan tai muun mielekkään tekemisen löytämisessä. Henkisesti tai fyysisesti vajaakuntoisten nuorten kohdalla tarvitaan aktiivista kuntoutusta ja työelämätaitojen oppimismahdollisuuksia. Sijaishuollon ja jälkihuollon selkeää vastuunjakoja sekä yhteistyötä terveydenhuollon kanssa tarvitaan näissä tilanteissa, jotta nuori saa tarvitsemansa avun. (Törrönen & Vauhkonen, 2012, s. 94–95.)

Suurpään mielestä epävarman tulevaisuuden edessä itsenäistyvät nuoret tarvitsevat myös paljon muutakin kuin ohjausta koulutukseen ja työelämään. Tukea tarvitaan asunnon löytämiseen, kodinhoitoon, rahankäytön hallintaan, ihmissuhteisiin, kansalaistaitoihin ja luotettavan tiedon hankintaan globaalissa maailmassa. Nuoren itsenäistymisvaiheen kokonaisvaltainen ja kiireetön tuki voi olla mittaamattoman arvokasta. (Suurpää, 2020, s. 13.) Hoikkala pohtii, että sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret siirtyvät lapsuudesta aikuisuuteen usein hyvin yksin ja ajallisesti paljon lyhemmässä ajassa kuin vertaisensa. Sijaishuollon laatu ja tuki siirtymävaiheessa ovat erittäin tärkeässä osassa kannattelemassa nuorta tämän merkittävän siirtymävaiheen yli. Nuorella ei yleensä ole paluuta takaisin sijaishuoltoon, joten asioiden käsittelyn aika ja tila ovat erilaiset kuin muissa olosuhteissa itsenäistyville. (Hoikkala, 2016, s. 36.)

Kuten Cacciatore (2007, s.157), Törrönen ja Vauhkonen (2012, s.94–95), Suurpää (2020, s. 13) ja Hoikkala (2016, s. 36) toteavat, myös meidän tuloksissamme sosiaalisen tuen merkitys korostui nuoren itsenäistymistaitojen, osallisuuden ja toimintakyvyn vahvistumisen kannalta. Nuoret kokivat, että Ajokortti vahvisti heidän sosiaalisen tuen saatavuutta. Nuorten mielestä Ajokortti auttoi heitä tuen saamisessa sekä verkoston hahmottamisessa. Nuoret kokivat, että Ajokortti kehitti heidän kykyä pyytää ja hakea apua, kehitti rohkeutta uusiin asioihin, tuen tarpeen tunnistamista, hahmottamaan jälkihuollon tarkoitusta, palveluita ja etuja, helpotti jälkihuollon omatyöntekijälle viestittämistä sekä hahmottamaan oma jälkihuoltoyksikkö. Nuorten mielestä Ajokortissa erityisesti jälkihuolto-teemassa oli onnistuttu vahvistamaan nuorten itsenäistymistaitoja sosiaalisen tuen kannalta.

Sekki ja Autio toteavat, että läheissuhteiden puuttuminen on yksi merkittävimpiä nuorten hyvinvointia heikentävistä ja syrjäytymisen riskiä kasvattavista tekijöistä. Yksinäisyys vaikuttaa nuorten terveyteen ja hyvinvointiin aiheuttaen fyysisiä ja psyykkisiä oireita sekä erilaisia negatiivisia tunteita, kuten tyytymättömyyttä elämään ja masentuneisuutta sekä kiusatuksi tulemista. Aina läheissuhteet eivät tuo kaikille kiinnittymisen kokemuksia vaan yksinäisyys, turvattomuus, laiminlyönti tai erilaiset kielteiset tuntemukset voivat liittyä osana nuoren kokemusmaailmaan. Vastaavasti hyvät läheissuhteet ovat nuorelle hyvinvointia lisäävä voimavara. Kiinnittymällä merkityksellisiin läheissuhteisiin nuori voi odottaa saavansa tukea

ja hoivaa elämänsä eri vaiheissa. Pitkään kestäneet sosiaaliset suhteet ovat merkityksellisiä hyvinvoinnille nuoren aloittaessa itsenäistä elämää. Sosiaalisten suhteiden määrä ei yksin riitä, vaan vasta kiinnittyminen itselle tärkeisiin ihmisiin luo kuuluvuuden tunnetta. Tiiviit läheissuhteet, kuten suhde vanhempiin, parisuhde tai läheiset ystävät edistivät huomattavasti nuorten hyvinvointia. Kaveripiiri synnytti kokemuksen yhteisöllisyydestä ja oli usein keskeinen tekijä mielekkääseen sosiaaliseen toimintaan osallistumisessa ja erilaisten kokemusten jakamisessa. Haavoittuvassa elämäntilanteessa olevalle nuorelle ystäviltä saatu vertaistuki on tärkeää nuoren kohdatessa erilaisia ongelmia. (Sekki & Autio, 2020, s. 202–203.)

Häggman-Laitilan ym. tutkimuksen mukaan sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret kokevat itsenäistymisprosessin monimutkaisempana kuin biologisten vanhempiensa kasvattamat nuoret, koska heidän on huolehdittava itsestään itsenäisesti aikaisemmin kuin ikätoverinsa. Useat näistä nuorista eivät voi sijaishuollon päätyttyä luottaa biologisiin vanhempiinsa saadakseen emotionaalista, sosiaalista ja taloudellista tukea sekä apua käytännön asioissa. Sijaishuollon päättäneet nuoret voivat myös vältellä läheisiä ihmissuhteita kielteisten kokemusten vuoksi. Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret arvostavat ihmissuhteita, joissa vallitsee luottamus, rehellisyys, pitkäkestoisuus ja johdonmukaisuus. Siksi sosiaalisten verkostojen ominaisuudet kuten vahvat siteet, tukiverkoston koko tai laatu ja yhteenkuuluvuuden tunne vaikuttavat aikuisuuteen siirtymisen onnistumisen kannalta. (Häggman-Laitila ym., 2019, s. 634.)

Vastaavasti kuin Sekki ja Autio (2020, s. 202–203) sekä Häggman-Laitila ym. (2019, s. 634) perustelevat myös meidän tuloksissamme nousi esiin verkoston merkitys nuoren itsenäistymistaitojen, osallisuuden ja toimintakyvyn vahvistumiselle. Nuoret kokivat, että Ajokortti vahvisti heidän kykyänsä tunnistaa oma verkostonsa. Verkoston tunnistamisen kautta nuoret saivat helpotusta yksinäisyyteen. Verkoston hahmottaminen auttoi nuoria tunnistamaan ketkä ovat heidän kavereitansa. Ajokortin avulla nuoret oppivat myös tunnistamaan paremmin huonoja ihmissuhteita. Nuorten haastatteluiden perusteella verkosto-teema auttoi vahvistamaan itsenäistymistaitoja sosiaalisen tuen saatavuuden kannalta.

9.1.3 Elämönhallintataitojen vahvistuminen

Reinikainen tutkii väitöskirjassaan nuorisokodissa asuneiden tyttöjen kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Reinikaisen mukaan sijaishuollon yksi tärkeimmistä tehtävistä on valmistaa nuori itsenäiseen elämään. Etenkin muutos- ja siirtymätilanteet ovat kriittisiä vaiheita, jossa elämäntietä lähtee joko hyvään tai huonoon suuntaan. Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret ovat länsimaissa yksi syrjäytyneimmistä ryhmistä yhteiskunnassa. (Reinikainen, 2009, s. 93.)

Syrjäytyminen alkaa usein kehittymään huono-osaisuuden monimuotoistuesssa ja kasautuessa ja ihmisen mahdollisuudet hallita omaa elämäänsä vaikeutuvat. Syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla on usein myös ongelmia omassa arjenhallinnassaan. Käsitteenä arjenhallinta on moniaineksinen ja laaja eikä sillä ole yhtä selkeää määritelmää. Nuorilta kysyttäessä arjenhallintaan kuuluu arkirutiineista selviäminen, oman talouden hallinta ja erilaiset terveyteen liittyvät asiat, kuten mielenterveysongelmat, ruokailu- ja liikuntatottumukset sekä päihteet. Nuorten mielestä keskeistä on kuitenkin arjen kokeminen mielekkäänä. Yksi arjenhallinnan määritelmä voikin olla yksilön tunne siitä, että hän kykenee tekemään itse ratkaisuja liittyen omaan elämäänsä sekä vaikuttamaan niihin. Koska arjenhallinnalta puuttuu vakiintunut määritelmä, voi sitä käsitellä lähikäsitteenä, elämönhallinnan kautta. Yleisellä tasolla elämönhallinta tarkoittaa yksilön kykyä ottaa vastuuta omasta elämästään ja koostuu monien toiminta-alueiden hallinnasta tai hallinnan kokemuksesta. Puutteellinen elämönhallinta näyttäytyy ongelmina hyvinvointiin liittyvien tarpeiden tyydyttämisessä. (Kestilä ym., 2016, s. 117–118.)

Kuten Saari (2015, luku Elämän hallinta ja hallitsemattomuus) ja Kestilä ym. (2016, s. 117–118) pohtivat, elämönhallinta vaikuttaa toimintakykyyn. Nuorten mielestä heidän elämönhallintataitojensa vahvistuivat Ajokortin avulla, jolloin nuorten toimintakyky, itsenäistymistaidot ja osallisuus vahvistuivat. Nuorten kommenttien perusteella heidän arjen jäsentämisen taitonsa, asumisen hallintansa, talouden hallintansa sekä tulevaisuuden hahmottamiskykynsä vahvistuivat.

Nuorisobarometrin mukaan nuori kokee elämänsä olevan hyvin hallinnassa, kun elämönhallinnan kokemus on positiivisessa yhteydessä arkisista käytännön toimista selviytymisen kanssa. Myös kokemus elämässä pärjäämisestä linkittyy vahvasti selviytymiseen arjen toiminnoista. Barometrin mukaan enemmistö nuorista, jotka laittavat ruokaa harvoin ja myös kokevat pärjäävänsä siinä huonosti, selviytyy kokonaisuudessaan erittäin huonosti arkitoimistaan. Ruoanlaittoon liittyvistä kysymyksistä samanaikainen tekemättömyys ja osaamattomuus näyttäsivät osoittavan vahvasti kasautuvia ongelmia arjenhallinnassa. (Myllyniemi, 2016, s. 28, s. 47.)

Tutkimustuloksemme olivat yhteneväiset nuorisobarometrin (Myllyniemi, 2016, s. 28, s. 47) tulosten kanssa elämönhallinnan yhteydestä arjen jäsentämisen taitoihin. Arjen jäsentämisen kyky vahvistaa nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Nuorten vastausten mukaan heidän arjen jäsentämisen taitonsa paranivat Ajokortti-työskentelyn avulla. He tiedostivat paremmin asumisen ja arjenhallinta taitojaan, kokonaisuuksien hahmottaminen parani, nuoret saivat käsityksen vuokralaisen velvollisuuksista ja oikeuksista, oppivat hoitamaan ja suunnittelemaan asioitaan ja arkeaan, oppivat kodin tarpeistoa, oppivat suunnittelemaan ja ennakoimaan ajankäyttöään, oppivat suunnittelemaan kotitöitä, oppivat ruuanlaittoa ja tekemään muistilistoja. Nuorten vastausten perusteella erityisesti asuminen ja arjenhallinta- ja kotityöt ja arjenhallinta -teemat sekä tarkistuslista vahvistivat nuorten itsenäistymistaitoja arjen jäsentäminen taitojen kannalta.

Halosen ja Oinosen opinnäytetyötä varten haastatelluilta sijaishuollosta itsenäiseen asumiseen siirtyneiltä nuorilta kysyttiin, mihin he olisivat halunneet tukea sijaishuollossa. Eniten toivottiin tukea asumiseen, asiointiin sekä talousasioiden hoitoon. Vähiten tukea nuoret kokivat tarvitsevansa vaatehuoltoon, hygieniaan ja terveydenhuoltoon. Kysyttäessä, mitä ohjausta nuori oli saanut itsenäistymiseensä, suurin osa nuorista vastasi saaneensa ohjausta asumiseen liittyvissä asioissa. (Halonen & Oinonen, 2011, s. 24–27.)

Yhteneväisesti Halosen ja Oinosen (2011, s. 24–27) tutkimuksen kanssa oman tutkimuksemme tulosten mukaan nuoret olivat saaneet tukea asumiseen

liittyvissä asioissa. Nuorten mielestä heidän asumisen hallinnan taitonsa vahvistuivat Ajokortin avulla, joka vahvisti nuorten itsenäistymistaitoja ja toimintakykyä. Nuoret saivat vahvistusta asumisen asioihin, asuntoon kuuluvista asioista sekä asumisesta puhumiseen. Nuoret kommentoivat ainoastaan Bootcamp-teeman kohdalla heidän asumisen hallinnan taitonsa kohentuneen Ajokortin teemoista.

Nuorisobarometrin mukaan nuoret kokevat pärjäävänsä elämässä sitä paremmin, mitä parempi heidän taloutensa on, mitä nuorempina he ovat itsenäistyneet ja mitä vähemmän riippuvaisia he ovat ulkopuolisesta taloudellisesta tuesta (Myllyniemi, 2016, s. 28). Itsenäistyminen on elämänvaihe, joka edellyttää nuorelta itsenäistä toimintaa ja vastuunottoa elämästään. Sen haasteellisuus voi yllättää, vaikka siihen olisi valmistautunutkin. Törrösen ja Vauhkonen sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvointia koskevassa tutkimuksessa nuorten kuvaillessa itsenäisen elämänsä epäkohtia, he mainitsivat useimmiten taloudelliset tekijät. Ne liittyvät heillä asumiseen, työhön tai työttömyyteen, taloudenhallintaan tai toimeentulon niukkuuteen. Sen sijaan nuoret eivät mainitse taloutta hyvinvointiinsa vaikuttavana tekijänä kovinkaan usein, jos talousasiat ovat kunnossa. Nuorten elämässä talous ei ole heille yksittäinen hyvinvointia kuvaava tekijä, vaan se liittyy yhteen muiden, yleensä sosiaaliseen ja henkiseen hyvinvointiin liittyvien tekijöiden kanssa. Sen sijaan, jos nuorella on taloudellisia vaikeuksia, ne ilmenevät keskeisinä elämää haittaavina epäkohtina. Taloudelliset asiat huolestuttavat tällöin nuoria ja aiheuttavat epävarmuutta tulevaisuuden suunnitteluun. Nuorten arvioidessa arjen taitojaan, he useimmiten ovat epävarmoja juuri rahankäytöstä. Nuoret pitävät taitojaan käsitellä rahaa heikompina kuin esimerkiksi taitojaan laittaa ruokaa, asioida kaupassa tai huolehtia hygieniastaan. (Törrönen & Vauhkonen, 2012, s. 57.)

Yhteneväisesti nuorisobarometrin (Myllyniemi, 2016, s. 28) ja Törrösen ja Vauhkonen (2012, s. 57) tutkimuksen kanssa oman tutkimuksemme tulosten perusteella talouden hallintataidot ovat keskeisiä arjen ja elämönhallinnan taitoja. Ajokortti vahvisti nuorten haastatteluiden perusteella heidän talouden hallintataitojaan, mikä vaikutti positiivisesti toimintakykyyn, osallisuuteen ja itsenäistymistaitojen vahvistumiseen. Ajokortin avulla nuoret oppivat säästämistä, rahankäyttöä, talouden pääasioita, tietoa kuukausimenoista, oppivat ottamaan huomioon

yllätyksellisiä tilanteita, saivat harjoittelua talousasioihin, oppivat elämisen kuluja ja lääkkeiden hintatietoisuutta. Erityisesti raha-asiat-teema ja Budjettipeli vahvistivat nuorten taloudenhallintataitoja.

Nuorisobarometrin mukaan nuorten luottamus ja tulevaisuususkko ovat vahvasti yhteydessä elämäntyytyväisyyteen ja pärjäämiseen. Aiemmassa tutkimuksessa nuorten tulevaisuuden odotukset olivat etenkin hyvinvoinnin alimmilla tasoilla merkittävien nuorten elämäntyytyväisyyttä selittävä tekijä. (Myllyniemi, 2016, s. 89.) Manelius ja Kekkonen korostavat, että sijaishuollossa ja jälkihuollossa on ensisijaisen tärkeää kannustaa nuoria tavoittelemaan unelmia. Suora reitti opiskelujen kautta työelämään ei ole ainoa vaihtoehto. Nuorta tulee auttaa selvittämään hänen kiinnostuksensa kohteet ja missä hän on hyvä. Työllistymiseen on monia reittejä. (Manelius & Kekkonen, 2023, s. 56.)

Vastaavasti kuin nuorisobarometrissä (Myllyniemi, 2016, s. 89) ja Maneliuksen ja Kekkonen (2023, s. 56) pohdinnoissa, myös omista tuloksistamme tärkeänä esiintyi usko tulevaisuuteen. Nuorten vastausten perusteella Ajokortti vahvisti heidän tulevaisuuden hahmottamisen kykyänsä, joka lisäsi toimintakykyä, itseenäistymistaitoja ja osallisuuden kokemusta. Nuoret kokivat, että heidän tulevaisuuden pohdintansa lisääntyi ja usko ajattelun vapauteen vahvistui. Ajokortissa ajankäyttö ja tulevaisuus- sekä ajankäytön ja tulevaisuuden aarrekartta -teemat vahvistivat nuorten tulevaisuuden hahmottamisen kykyä.

9.2 Itsenäistymistaitojen vahvistuminen ohjaajien vastausten mukaan

9.2.1 Itseluottamuksen vahvistuminen

Ohjaajat kokivat tutkimustulostemme perusteella, että Ajokortti vahvistaa nuorten itseluottamusta kehittämällä nuorten itsetuntemusta ja edistämällä nuoren terveyttä. Manelius ja Kekkonen toteavat, että tärkeä osa kasvamista on oman identiteetin ja omien vahvuuksien pohtiminen yhdessä luottoaikuisen kanssa. Muiden kanssa koetut vuorovaikutustilanteet vertaisryhmissä vaikuttavat siihen,

millaisena nuori oppii itsensä mieltämään. Erilaisten sosiaalisten koodien ymmärtäminen auttaa toimimista muiden kanssa. Riittävä itsetuntemus ja sosiaaliset taidot erilaisissa tilanteissa erilaisten ihmisten kanssa toimeen tulemiseen auttavat monissa toistuvissa ja erityisesti harvemmin tapahtuvissa tilanteissa. (Manelius & Kekkonen, 2023, s. 52–53.)

Kasvatustyössä on tärkeää, että aikuinen voi ylläpitää vapaata tilaa ajatteluun ja ymmärtämiseen. Ohjaajien tehtävänä on tukea nuoria kehittämään ymmärtämisen ja ajattelun kykyjä. Kommunikoinnille, jossa kannustetaan vuorovaikutukseen yllyttämättä tai painostamatta, tulee myös olla tilaa. Nuorelle tulee antaa mahdollisuus näyttää haaveitaan ja huoliaan sekä puhua niistä. Ohjaajan tulee olla tasapainossa itsensä kanssa, jotta hän voi auttaa myös muita. Pitkään kestänyt kunnioituksen ja arvostuksen puute nuorta kohtaan johtaa usein vähäiseen itsearvostamiseen. Heikko omanarvontunto vaikeuttaa nuoren selviytymistä elämässä eteenpäin. (Känkänen, 2006, s. 135–136.)

Kuten Manelius ja Kekkonen (2023, s. 52–53) ja Känkänen (2006, s. 135–136) toteavat, myös tutkimuksessamme vuorovaikutustaitojen vaikutus itsetuntemukselle nousi esiin. Ohjaajien mukaan Ajokortti vahvisti nuorten itsetuntemusta kehittämällä vuorovaikutustaitoja. Ohjaajien mielestä Ajokortin avulla nuorten itsevarmuus, itsetunto ja itseluottamus vahvistuivat. Itseluottamuksen paraneminen vahvistaa toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Ohjaajien haastattelujen perusteella erityisesti itsetuntemuksen listat, sosiaaliset taidot –teema ja tarkistuslista vahvistivat nuorten itsetuntemusta.

Manelius ja Kekkonen mainitsevat, että useat jälkihuollon asiakkaina olevat nuoret tulevat vanhemmiksi varhain. Vanhemmuus on hyvin kuormittavaa, jos nuori ei kykene vastuulliseen vanhemmuuteen. Jälkihuollossa on tärkeää tukea nuorta huolehtimaan seksuaaliterveydestä ja raskaudenehkäisystä sekä tukea nuorta huolehtimaan vauvasta. Konkreettisesti tämä tarkoittaa tuen muotoja, joiden tarkoitus on turvata vauvan ja nuorena vanhemmaksi tulleen hyvinvointi ja katkaista ylisukupolvinen vaurioittavien toimintamallien siirtyminen. (Manelius & Kekkonen, 2023, s. 57.) Myös tutkimuksemme tulosten mukaan seksuaaliterveysasioista

puhuminen ja niiden läpikäyminen nuoren kanssa on ohjaajien mukaan tärkeää aloittaa jo sijaishuollon aikana.

Ohjaajien mukaan Ajokortti edisti nuorten terveyttä. Terveyden edistäminen lisää ja vahvistaa nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Ohjaajien mukaan terveyden edistäminen liittyi nuorten unen tarpeen hahmottamiseen ja terveysasioiden läpikäymiseen. Ajokortin avulla nuoret oppivat kokonaisvaltaisemmin huolehtimaan hygieniastaan ja hyvinvoinnistaan. Nuoret oppivat suunnitelmallisuutta terveysasioissaan. Ohjaajat kertoivat nuorten kanssa seksuaaliterveysasioita ja kävivät läpi terveysasioita yleisesti. Nuoret oppivat terveyshaittojen ennaltaehkäisystä ja huolehtimaan hyvinvoinnistaan vapaa-ajalla. Ajokortti auttoi myös masennuksen ennaltaehkäisyssä. Ohjaajien vastauksissa erityisesti terveys ja hygienia -teema edisti nuorten terveyttä.

9.2.2 Sosiaalisen tuen vahvistuminen

Ohjaajien haastatteluiden perusteella Ajokortti vahvisti nuorten kokemusta sosiaalisesta tuesta parantaen nuorten kokonaisvaltaisen tuen saamista ja verkoston hahmottamista. Sosiaalisen tuen vahvistuminen ja verkoston hahmottaminen vahvistavat nuorten toimintakykyä ja itsenäistymistaitoja sekä kokemusta osallisuudesta.

Sekki ja Autio arvioivat, että läheissuhteiden merkityksellisyyden lisäksi on tärkeää huomioida nuorten sosiaalisen tuen tarve kriittisessä siirtymävaiheessa aikuisuuteen. Esimerkiksi lastensuojelun asiakkaat saavat vähemmän tukea kuin ikätoverinsa, vaikka heillä olisi suurin tuen tarve. Käytännössä nuoren sosiaalisen tuen tarve on tasapainoilua tuen, rohkaisemisen ja erilaisten odotusten suhteen. Kaikkein tärkeimpänä nuoret tarvitsevat aikuisen, joka sitoutuu ja jonka kanssa he voivat rakentaa pidempiaikaisen ja luottamuksellisen suhteen. (Sekki & Autio, 2020, s. 203.)

Reinikaisen tutkimuksesta ilmenee, että tyytyväisyys sijaishuoltoon on yhteydessä nuorten kokemuksiin heidän ja heistä huolehtivien aikuisten välisestä

suhteista. Sekä sijaishuollossa parhaillaan kasvavat lapset ja nuoret että sijaishuollosta jo itsenäistyneet aikuiset korostavat näiden suhteiden merkitystä ja sitä, miten tärkeää on kokemus hyväksytyksi tulemisesta sijaishuollossa. (Reinikainen 2009, s. 55.) Tutkimushenkilöt arvostivat sitä, että työntekijöillä oli nuorille aikaa ja, että he kuuntelivat ja auttoivat konkreettisissa asioissa. Moni koki erityisen hyvänä työntekijöiden luottamuksen heihin, luottamuksen heidän arvostelukykyensä ja siihen, että he tulevat pärjäämään elämässä hyvin. Moni koki olleensa työntekijöiden mielestä myönteisellä tavalla erityisasemassa, mikä paransi heidän itsetuntoaan ja itseluottamustaan. Monelle yhdestä tai useammasta työntekijästä tuli tärkeä esikuva, jonka puoleen he kääntyivät tukea ja neuvoja saadakseen myös Nuorisokodista pois muutettuaankin. (Reinikainen 2009, s. 57–58.)

Laineen ym. artikkelin mukaan arkiohjaus tarkoittaa nuorilähtöistä kokonaisvaltaista tukea, neuvontaa ja ohjausta ja siihen kuuluu ohjaajan kyky kuunnella ja olla läsnä. Arkiohjauksen periaatteita ovat yksilöllisyys ja käytännönläheisyys, rinnalla kulkeminen ja kasvun tukeminen. Arkiohjaus tapahtuu nuoren normaaleissa arjen ympäristöissä. Se on toimintaa, jossa ollaan tasa-arvoisessa vuorovaikutuksessa. Ohjauksen tavoitteena on dialoginen ja luottamuksellinen suhde, jossa nuori hyväksytään omana itsenään. Yhteistoiminnassa nuoren arjen taidot ja voimavarat vahvistuvat. (Laine ym., 2023, s. 174–175.)

Samansuuntaisesti Sekin ja Aution (2020, s. 203) ja Reinikaisen (2009, s. 57–58) tutkimusten sekä Laineen ym. (2023, s. 174–175) artikkelin kanssa myös oman tutkimuksemme tuloksissa korostuu kokonaisvaltaisen tuen saamisen merkitys, ohjaajilta saatu monipuolinen tuki ja keskusteluapu. Ohjaajien kommenttien mukaan nuorten kokonaisvaltaisen tuen saaminen vahvistui Ajokortin avulla. Kokonaisvaltainen tuki vaikuttaa positiivisesti nuorten toimintakykyyn, osallisuuteen ja itsenäistymistaitoihin. Nuorten ohjaajilta saama tuki ja verkoston henkinen tuki vahvistuivat. Nuorten turvallisuudentunne lisääntyi. Ohjaajien mielestä Ajokortti tuki nuoria terveys- ja hygienia-asioissa. Nuoret saivat apua raha-asoiden hoitoon. Nuoret saivat keskusteluapua ja nuorten tuen tarve havaittiin paremmin. Ohjaajien mukaan Ajokortin avulla nuoret saivat tukea myös tulevaisuuden suunnitteluunsa. Ajokortti auttoi nuoria hakemaan palveluohjausta ja tukea

opiskeluihin. Ajokortin avulla nuoret saivat myös ohjaajilta tukea puheluiden soittamiseen asioiden hoidon yhteydessä.

Lastensuojelun kokemusasiantuntijanuorten mukaan sijaishuollon päättyessä ja nuoren siirtyessä jälkihuoltoon voi yhteiskunta palveluineen ja rakenteineen näyttäytyä sekavalta viidakolta. Tietoa jälkihuollosta voi olla vaikea sisäistää, sillä tiedon määrä on runsas ja aikaa valmistautumiseen on usein vähän. Nuorille tulisi kertoa havainnollisesti jälkihuollon palveluista. Tietoa on kerrattava ja varmistettava, että nuori on ymmärtänyt yhdessä läpikäydyt asiat. Työntekijöiden kannattaa hyödyntää myös jälkihuollon esitteitä ja materiaaleja sekä perehtyä niihin nuoren kanssa yhdessä. Tietoa jälkihuollosta on tuotettava lisää nuorille saavutettavassa muodossa. Jälkihuolto tulee räätälöidä jokaiselle nuorelle sopivaksi palveluksi. Työllistymistä ei tulisi puhuttaessa korostaa vaan nuoren tarpeisiin pitäisi vastata monipuolisesti. (Puurunen ym., 2023, s. 61–62.)

THL:n Yhdessä aikuisuuteen - Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportin mukaan jälkihuoltoon siirtymistä tulee valmistella ajoissa, jolloin siitä hyötyy sekä nuori että jälkihuollon sosiaalityöntekijä, jolla on ajoissa mahdollisuus perehtyä nuoren tilanteeseen ja aikaa valmistella tukipalvelut nuoren tarpeita vastaaviksi. (Laine & Lempinen, 2023, s. 63.) Siirtymävaiheessa sijaishuollosta jälkihuoltoon merkityksellisenä pidettiin ”saattaen vaihtamista”. Prosessin tulee olla hallittua ja hyvissä ajoin ennakoitua. Raportin mukaan tärkeää on myös jälkihuollon palveluiden tarpeen selvittäminen pitkällä aikajänteellä ennen kuin nuori täyttää 18-vuotta. Luottamuksen syntymisen kannalta keskeiseksi nähtiin tutustuminen jälkihuoltoon siirtyvään nuoreen ainakin puoli vuotta ennen täysi-ikää. (Ruti-Laakso ym., 2023, s. 134.) Manelius ja Kekkonen tuovat raportissa esiin, että sijaishuolto ja jälkihuolto liittyvät palveluina tiiviisti yhteen. Siirtymissä on nuoren kannalta ensiarvoisen tärkeää, että yhteys ja yhteistyö nivelvaiheessa on tiivis ja riittävä. Onnistunut siirtymä vahvistaa nuoren toimijuutta ja pystyvyysajattelua, joka on keskeistä sijaishuollon vaikuttavuudelle. (Manelius & Kekkonen, 2023, s. 50.)

Kuten Puurunen (2023, s. 61–62), Laine ja Lempinen (2023, s. 63), Ruti-Laakso ym. (2023, s. 134) ja Manelius ja Kekkonen (2023, s. 50) painottavat, myös omissa tuloksissamme nousi esiin sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtymisen

onnistumisen merkitys. Ohjaajien mielestä Ajokortti vahvisti nuorten jälkihuolto-asioiden selvittämistä. Tämä vahvistaa nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Tärkeänä nähtiin tuentarpeiden listaaminen jälkihuoltoon ja tiedonsiirto jälkihuoltoon. Ohjaajien mukaan omaohjaaja-ajalla keskityttiin muun muassa Ajokortin tekemiseen. Tällöin nuoret saivat tarvitsemaansa keskustelutukea tarvitsemiinsa asioihin. Ohjaajien haastattelujen perusteella nuorten tuen saaminen vahvistui erityisesti verkosto-, ajankäyttö ja tulevaisuus-, sosiaaliset taidot- sekä jälkihuolto-teemojen avulla.

Sijaishuollon aikana tulee vahvistaa nuorten sosiaalisia verkostoja, jotta ne eivät murenisi. Tämä näkyy erityisesti niiden nuorten kohdalla, jotka sijaishuollon jälkeen putoavat sosiaaliseen tyhjiöön. Jos hyvät ihmissuhteet päättyvät sijaishuoltoon, voi nuori jäädä liian yksin jaksakseen ottaa vastuuta omasta elämästään. Erityisen tärkeää nuoren itsenäistymisen kannalta on, että hänellä on aikuisia tukemassa sijaishuollon päättymisen jälkeen. Siksi yhteydenpito nuoren vanhempiin, sukulaisiin tai muihin tärkeisiin ihmisiin on tärkeää jo sijaishuollon aikana. Nuori jää yksin ilman suhteita. (Törrönen & Vauhkonen, 2012, s. 95–97.)

Rautiainen pohtii sijaishuollon asumispalveluita käsittelevässä opinnäytetyössään, että pysyvien ihmissuhteiden takaaminen laitoksesta itsenäistyvälle nuorelle on tärkeää, mutta haasteellista, sillä sosiaalityöntekijät ja myös ohjaajat omassa sijaishuoltopaikassa voivat vaihtua. Näin ollen varmimmin nuoren elämään sijaishuollon päätyttyä jää oma biologinen perhe. Rautiainen pohtii, että riittävä perheiden kanssa tehtävä työ on tärkeää, sillä nuoren muutettua omaan kotiin myös biologisilla vanhemmilla on jälleen enemmän tilaa osallistua nuoren elämään. (Rautiainen, 2018, s. 67.)

Reinikaisen tutkimuksen mukaan huomattavan monen nuoren itsenäisen elämän alkuvaihe oli vaikea. Monelle näistä 16–18-vuotiaana itsenäistyneistä tutkimushenkilöistä vallitsevina kokemuksina olivat yksinäisyys, epävarmuus ja levottomuudesta johtuva ajautuminen tilanteista ja olosuhteista toisiin. Monellakaan ei ollut turvaverkkoa ja joillakin ei edes yhtä ihmistä, jonka puoleen olisi voinut vaikeuksissa kääntyä. Useimmat tutkimushenkilöt kokivat jälkeensä halunneensa itse lähteä tai joutuneensa lähtemään Nuorisokodista pois valmistautumattomina

ja liian varhain. Joillakin nuorilla säilyi läheinen suhde johonkin Nuorisokodin työntekijään, ja he myös pitivät tämän vaikutusta selviytymiseensä itsenäistymisprosessin alussa keskeisenä. (Reinikainen, 2009, s.191.)

Manelius ja Kekkonen korostavat, että nuorten asioissa toimivien tahojen muodostaman verkoston jäsenten on tärkeä tiedostaa omat ja toistensa roolit. Roolien ja tehtävien selkeys tukee työskentelyä asiakassuunnitelman mukaisesti. Olenaista on, että nuori on itse määrittelemässä omaa verkostoansa. Tämä lisää toimijuutta ja kokemusta omiin asioihin vaikuttamisen mahdollisuudesta. (Manelius & Kekkonen, 2023, s. 57.)

Tutkimustuloksemme verkoston merkityksestä ovat samansuuntaisia kuin Törrösen ja Vauhkosen (2012, s. 95–97), Rautiaisen (2018, s. 67) ja Reinikaisen (2009, s. 57) tutkimuksissa sekä Maneliuksen ja Kekkonen (2023, s. 57) artikkeleissa. Ohjaajat kokivat, että Ajokortin avulla nuorten kyky hahmottaa verkostonsa vahvistui. Kyky hahmottaa verkostonsa vahvistaa toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Ajokortti auttoi nuoria tunnistamaan verkostoonsa aikaisempia ihmissuhteita ja käynnistämään niitä uudelleen. Ajokortti auttoi nuoria verkoston kirjaamisessa ja verkoston laajentamisessa. Ohjaajien mukaan nuoret saivat apua yksinäisyyden tunteeseensa hahmotettuaan paremmin verkostonsa. Ajokortin avulla nuorten tutustuminen ammattihenkilöstöön ja yhteistyö jälkihuoltoon sujuvoitui. Ohjaajien kommenteissa erityisesti verkosto- ja jälkihuolto-teemat vahvistivat nuorten verkoston hahmottamista.

9.2.3 Elämönhallintataitojen vahvistuminen

Myös ohjaajien mielestä Ajokortti vahvisti nuorten elämönhallintataitoja. Elämönhallintataitojen vahvistuminen lisää ja vahvistaa toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Ohjaajien haastatteluiden perusteella nuorten arjenhallinta, asumisen hallinta, talouden hallintataidot, tulevaisuuden suunnittelu ja vastuunotto omista asioista lisääntyivät.

Malmin mukaan itsenäistymisen tuki tähtää siihen, että nuoren sosiaaliset suhteet vahvistuvat ja kommunikaatio parantuu sekä arjenhallinta ja nuoren oma kokemus toimijuudesta vahvistuvat (Malm, 2018, s. 63). Itsenäisyyteen kasvaminen ja siihen ohjaaminen vaativat suunnitelmallista ja pitkäjänteistä työtä sijaishuollossa kasvaneiden nuorten kohdalla. Arjen perustaitojen puuttuminen nuoren siirtymässä itsenäiseen elämään voi mitätöidä sijaishuollossa saavutetut terapeutin ja psykososiaalisen työn tulokset. Sijaishuollon onnistuminen vaikuttaa myös paljon siihen, miten nuori sitoutuu jälkihuollolliseen tukeen. Nuoren kanssa tulee työstää jälkihuoltoon siirtymistä riittävän ajoissa, jotta nuorella olisi kykyä vastaanottaa jälkihuollon tuki. (Laaksonen, 2004, 25–26.)

Rautiainen pohtii sijaishuollon asumispalveluita käsittelevässä opinnäytetyössään, että itsenäistyminen sijaishuoltopaikasta tuo mukanaan tavallista suurempia haasteita. Nuorelle kaikki perusasiat, kuten kaupassa käynti, hintojen vertailu, ruuanlaitto ja laskujen maksaminen voi olla täysin uutta, sillä lastensuojelulaitoksessa ne on voinut hoitaa joku muu eikä kosketuspintaa näihin asioihin silloin juurikaan ole. Rautiaisen tutkimuksessa ohjaajien vastausten mukaan sijaishuoltopaikasta itsenäiseen elämään siirtyvät nuoret kohtaavat keskimääräistä enemmän haasteita arjen asioiden hoidossa. Tästä syystä arjen asioiden harjoittelu ja läpikäyminen ovat ensiarvoisen tärkeitä ajateltaessa laadukasta ja onnistunutta jälkihuoltoa. (Rautiainen, 2018, s. 66.)

Yhdenmukaisesti Malmin (2018, s. 63), Laaksonen (2004, s. 25–26) ja Rautiaisen (2018, s. 66) pohdintojen kanssa omassa tutkimuksessamme myös ohjaajien vastausten tuloksissa korostui arjenhallinnan merkitys. Arjenhallintataidot vahvistavat nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Tutkimuksessamme arjenhallintataitojen vahvistuminen nuorilla näkyi ohjaajien mielestä ajankäytön jäsentämisen oppimisena, arjen sujuvuuden lisääntymisenä, arkeen kuuluvien asioiden mieltämisenä, ruuanlaiton ja ruokatalouden hallinnan paranemisena ja kotitöiden hallinnan vahvistumisena. Ohjaajien mielestä erityisesti Ajo-kortin asuminen ja arjen hallinta- sekä ajankäyttö ja tulevaisuus -teemat vahvistivat nuorten arjenhallintataitoja.

Manelius ja Kekkonen toteavat artikkelissaan, että olennaisin asia tulevaisuuden rakentamisen kannalta on asunto eli jokaisella nuorella tulee itsenäistyessään olla oma koti, jossa voi turvallisesti elää arkeansa ja suunnitella tulevaisuuttaan. Oma koti mahdollistaa levon ja tilan identiteetin ja oman elämän rakentamiselle. Koti on latautumisaikaa, josta pyrkii kohti unelmiansa. Oman kodin ylläpitoon liittyy paljon velvollisuuksia, kuten ilmoitukset huoltoyhtiöön ja isännöitsijälle, vakuutus ja sähkösovitukset. Myös asumistuen hakeminen vaatii hakemusten täyttämistä ja lähettämistä. Näitä asioita on mahdollista käydä läpi etukäteen teoreettisesti. Kun nuori harjoittelee asioiden hoitamista etukäteen tutustumalla erilaisiin asumiseen liittyviin velvollisuuksiin, on helpompi myös aikuisena oppia hoitamaan asioita. (Manelius & Kekkonen, 2023, s. 56.)

Maneliuksen ja Kekkonen (2023, s. 56) kanssa samansuuntaisesti tutkimuksemme tuloksissa tuli esiin asumisen taitojen harjoittelun tärkeys. Tutkimuksemme tuloksissa ohjaajien mukaan asumisen hallintataitojen lisääntyminen näkyi nuorten asumisen taitojen ja asumissiisteyden hallinnan vahvistumisena. Ohjaajien mielestä Ajokortin avulla nuorten kokemus asumisesta karttui ja nuoret saivat hyödyllistä itsenäisen asumisen harjoittelua. Asumisen hallintataidot vahvistavat nuorten toimintakykyä ja itsenäistymistaitoja. Ohjaajien haastattelujen mukaan asuminen ja arjenhallinta- sekä kotityöt ja arjenhallinta -teemat ja Bootcamp vahvistivat nuorten asumisen hallintataitoja.

Törrösen ja Vauhkosen tutkimuksessa esiintyivät erityisesti rahankäytön haasteet. Nuorten tulee saada harjoitella rahankäyttöä jo sijaishuollon aikana. Heillä olisi hyvä olla oma tili ja verkkotunnukset, jotta he oppisivat maksamaan laskuja sekä seuraamaan omaa talouttaan. (Törrönen & Vauhkonen, 2012, s. 94.) Vaatimus nuoren itsenäistymisestä ja omilleen muuttamisesta tulee nuorelle usein yllätyksenä, vaikka hän on voinut jo ennakolta asiaan ajatuksissaan varautua. Aina sijoitus ei anna nuorelle riittäviä valmiuksia itsenäiseen elämään, kun esimerkiksi ruoka on sijaishuoltopaikassa tullut automaattisesti eikä nuoren ole tarvinnut vastata omista raha-asioista. Arkeen ja arjen valmennukseen liittyy asioiden hoitaminen kuten talouteen liittyvät asiat. Käytännössä tämä tarkoittaa, että nuorella tulee olla tietoa hänelle kuuluvista etuuksista. (Laine ym., 2023, s. 182.)

Manelius ja Kekkonen kuvaavat talouden hallinnan ja rahankäytön olevan keskeisiä taitoja itsenäisessä elämässä. Nuoren on tärkeä oppia hahmottamaan keskeiset talouden hallintaan kuuluvat asiat ennen sijaishuollon päättymistä sekä käydä yhdessä läpi sijaishuollon ja jälkihuollon työntekijän kanssa talouden hallintaan liittyviä asioita. On erityisen tärkeää, että nuori tekee yhteistyötä sijaishuollon ja jälkihuollon työntekijän kanssa, sillä juuri taloudenhallinta ja rahankäyttö edellyttävät monien asioiden huomioimista, kuten aikatauluja hakemusten kanssa, itsenäistymisvarojen käyttäminen ja rahojen riittämisen hallinta. (Manelius & Kekkonen, 2023, s. 53–54.)

Vastaavasti kuin Törrönen ja Vauhkonen (2012, s. 94), Laine ym. (2023, s. 182) ja Manelius ja Kekkonen (2023, s. 53–54) toteavat myös omissa tuloksissamme nousi esiin talouden hallintataitojen harjoittelun tärkeys sijaishuollon aikana. Ohjaajien haastatteluiden perusteella nuorten talouden hallintataitojen vahvistuminen näyttäytyi monipuolisena raha-asioiden hoitamisen vahvistumisena tulostemme mukaan. Talouden hallintataidot vahvistavat nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Rahankäytöstä keskusteleminen lisääntyi, nuoret hahmottivat paremmin rahankäyttöänsä, nuorten raha-asioiden tietämys lisääntyi, nuoret oppivat verkkopankkitunnusten käyttöä ja verokorttiasioita, nuoret harjoittelivat raha-asioita ja oppivat hahmottamaan kuukausibudjetoinnin. Ajokortin avulla nuoret oppivat palveluiden käyttöä ja välttämään velkaantumista. Nuoret oppivat ottamaan huomioon yllättäviä menoja ja selviämään niistä. Lisäksi nuoret oppivat ruokatalouden hallintaa. Ohjaajien mielestä raha-asiat-teema ja Budjettipeli onnistuivat vahvistamaan nuorten talouden hallintataitoja.

Itsenäistyyvä nuori tarvitsee tulevaisuuden suunnitelmia, jotka pitävät yllä toivoa ja muistuttavat omista tavoitteista. Nuorten mielestä omien tavoitteiden pohdintaa on hyvä tehdä nuoren kanssa säännöllisesti yhdessä. Nuorella voi olla paljon toiveita, mutta hän saattaa ajatella, että ei ole tarpeeksi hyvä saavuttaakseen niitä. (Hipp & Pukkio, 2016, s. 111.) Kallunki arvioi, että myönteiset tulevaisuuden odotukset ovat nuoruudessa keskeinen tukija hyvinvoinnille. Toiveikkuus tulevaisuudesta liittyy elämäntyytyväisyyteen sekä fyysiseen ja psyykkiseen toimintakykyyn. Nuorten kannustaminen rakentamaan tulevaisuuttaan on osa kasvatusta, jossa nuorta tuetaan kohtaamaan tähän elämänvaiheeseen kuuluvat

kehityshaasteet. Aikuisuuteen siirryttäessä työ, opiskelupaikka ja ammatillinen tutkinto ovat olennaisimpia reittejä osallisuuteen. (Kallunki, 2016, s. 151.)

SOS-lapsikylän vertaistutkimuksessa haastateltavat nuoret pitävät koulutusta ja työtä itselleen tärkeinä. He pitävät työtä keskeisenä hyvinvointia tuottavana tekijänä elämässään. Tutkimuksen tuloksista ehkä huomionarvoisinta on se, ettei kolmasosalla haastatelluista sijaishuollosta itsenäistyneistä nuorista ole vielä opiskelu- tai työpaikkaa. Syrjäytymisestä puhuttaessa nuoren jääminen ilman opiskelupaikkaa tai ulos työmarkkinoilta ovat riskitekijöitä. Itsenäistymisen ja toimeentulon kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota nuorten opiskeluun sekä työelämävalmiuksiin, etteivät he syrjäytyisi työ- ja opiskeluelämästä. (Törrönen & Vauhkonen, 2012, s. 58–59.)

Ohjaajien vastausten tulokset ovat tutkimuksessamme samansuuntaisia kuin Hippin ja Pukkion (2016, s. 111), Kallunkin (2016, s. 151) sekä Törrösen ja Vauhkonen (2012, s. 58–59) pohdinnat tulevaisuuden suunnittelun merkityksestä nuoren itsenäistymisprosessissa. Ohjaajien haastatteluiden perusteella Ajokortti lisäsi nuorten tulevaisuuden suunnittelua. Tulevaisuuden suunnittelu vahvistaa nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Nuoret keskittyivät enemmän opintojen suunnitteluun ja halusivat pohtia tulevaisuuden tavoitteitaan, haaveitaan ja toiveitaan. Ajokortti-työskentelyn aikana havaittiin, jos nuorelta puuttui tulevaisuuden näkymät ja pystyttiin silloin asiaan tarttumaan. Ajokortti lisäsi nuorella vaihtoehtojen pohtimista ja eri suunnitelmien harkitsemista. Ohjaajien mielestä nuorten ajattelun vapaus tulevaisuudestaan ja eri vaihtoehdot lisääntyivät. Nuoret oppivat suunnitelmallisuutta, he tekivät lyhyen tähtäimen unelmia, oppivat pienten tavoitteiden kannustavuutta, tekivät välitavoitteita ja pitkäjänteisyys isoihin unelmiin vahvistui. Ohjaajien haastattelujen perusteella ajankäyttö ja tulevaisuus- sekä ajankäyttö ja tulevaisuuden aarrekartta -teemat vahvistivat nuorten tulevaisuuden suunnittelun taitoja.

Punaisen Ristin Nuorten turvatalojen ALL-YOUTH-tutkimushankkeeseen osallistuneet nuoret aikuiset korostavat jokaisen omaa vastuuta itsenäisessä asumisessa. Nuoret kuvaavat vapauden ja vastuun välistä tasapainottelua ja siihen oppimista. Vapaus tarkoittaa omista asioistaan päättämistä, vastuu puolestaan

kykyä hoitaa niitä ja tyydyttää omat perustarpeensa. Vastuuseen liittyy myös kyky vastata yhteiskunnan odotuksiin. Monet nuorista kytkevät vastuun yhteiskunnalliseen jäsenyyteen ja pitävät sitä kansalaisvelvollisuutena. (Honkatukia ym., 2018, s. 89.)

Halosen ja Oinosen tutkimuksessa mukana ollut työryhmä katsoi, että nuoren osallistaminen vastuullisuuteen omasta talouden hallinnasta ja opiskelu- tai työpaikan löytämisestä sekä sen ylläpitämisestä vaikuttaa positiivisesti nuoren itsenäistymisvalmiuksiin. Työryhmässä pidettiin kuitenkin tärkeänä työntekijän osallisuutta nuoren osallisuuden ja osallistumisen tukemisessa. Työryhmän näkemyksen mukaan suurin haaste oli nuoren kyky ottaa vastuu omasta elämästään. Työryhmä katsoi kriittisesti omaa tapaa tehdä asioita nuoren puolesta silloin, kun nuori on passiivinen asioidensa hoidon suhteen. Tällöin toiminta ei ole nuoren itsenäistymistä tukevaa. Työryhmä näki itse mahdollisuutensa vaikuttaa nuoreen puolesta tekemisen sijaan tekemällä nuoren kanssa asioita yhdessä. Tämä mahdollistaisi nuoren voimaantumisen siten, että nuorella on paremmat mahdollisuudet pärjätä itsenäisesti elämässään. Työryhmä piti tärkeänä, että elämänhallintataitojen opetteleminen aloitetaan ajoissa. (Halonen & Oinonen, 2011, s. 31–32, s. 42.)

Honkatukian ym. (2018, s. 89) sekä Halosen ja Oinosen (2011, s.31–32, s. 42) tutkimuksissa esiintyy samansuuntaisia tuloksia kuin tutkimuksessamme ohjaajien vastausten tuloksissa nuorten vastuunottamisesta asioistaan itsenäistymisprosessin aikana. Ohjaajien haastatteluiden perusteella Ajokortti vahvisti nuorten vastuunottamisen taitoa. Vastuunottaminen omista asioistaan vahvistaa nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Nuorten vastuu omasta terveydestään ja terveydestä huolehtimisesta lisääntyivät. Nuoret oppivat Ajokortin avulla ottamaan lisää vastuuta arjenhallinnasta. He uskalsivat paremmin tehdä virallisia puheluita ja ottivat vastuuta sovitusta menoista. Nuorten vastuu kaupassa asioinnista, ruuanlaitosta ja kattauksesta lisääntyivät. Nuoret ottivat enenevässä määrin vastuuta kodista huolehtimisesta ja vastuu asumisen taitojen oppimisesta lisääntyi. Ohjaajien mielestä erityisesti terveys ja hygienia -teema vahvisti nuorten vastuunottamisen taitoja, mutta myös asuminen ja arjenhallinta- sekä sosiaalisten taitojen -teemat vahvistivat nuoren vastuunottoa.

9.3 Ajokortti-työvälineen kehittäminen nuorten vastausten mukaan

Nuorten haastattelujen perusteella Ajokortin kannen neutraaliutta tulisi kehittää. Nuorten mielestä Ajokortin kantta tulisi kehittää ilmiänsultaan sukupuolineutraaliksi. Ryhtä toteaa, että kutsumalla nuoria sanoilla ”tytöt” ja ”pojat” luodaan näkyvyyttä niille, joiden sukupuoli-identiteetti ei ole perinteisen jaottelun mukainen (Ryhtä, 2023, s. 119). Ammatillaisen tulee lähtökohtaisesti olettaa seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus. Tällainen kielenkäyttö antaa nuorelle mahdollisuuden itsemäärittelylle eikä luo ulkopuolisuuden kokemusta. (Ryhtä, 2023, s. 117.) Kannen kehittäminen sukupuolineutraaliksi vahvistaa nuorten tasa-arvoa, toimintakykyä, osallisuuden kokemusta yhteisöissään sekä itsenäistymistaitoja.

Nuorten kokemukset henkisistä resursseistaan vaihtelevat. Nuoret voivat kokea vastuun itsestään huolehtimisesta tulevan hiukan liian nopeasti ja ahdistuvat siitä, miten osaavat hoitaa talouttaan ja asioida viranomaisissa yksin. Nuoret tuntevat yksinäisyyttä, avuttomuutta ja ovat huolissaan selviytymisestä. Nuoret voivat kokea, että sijaishuolto paikassa on vastattu kaikesta ja heillä ei ole ollut vastuuta asioista. Nopeasti tullut vastuu ja asioiden yksin hoitaminen voi ahdistaa. Kokemus on ristiriitainen, kun on halunnut sijaishuollosta pois ja muuton jälkeen elämän perusasiat eivät ole hallinnassa. Toisaalta nuorten pelot ja epävarmuus kuuluvat osittain nuoruuteen ja ovat myös kodista itsenäistymiseen liittyviä asioita, joita ei ole vain sijaishuollosta itsenäistyville nuorilla. Sijaishuollosta itsenäistyville nuorilla voi joskus olla myös idealisoitu käsitys niin sanotusta tavallisesta kodista ja sieltä saadusta tuesta nuoren itsenäistyessä. (Törrönen & Vauhkonen, s. 2012, s. 87.)

Nuorten vastausten tulokset ovat samansuuntaisia Törrösen ja Vauhkonen (2012, s. 87) tutkimuksen kanssa. Nuorten vastausten mukaan he kokivat yksinäisyyttä ja olivat huolissaan selviytymisestä sijaishuollon päätyttyä. Tutkimuksemme tuloksissa nuorten mielestä Ajokortin teemakohtaista laajuutta tulisi lisätä ja saada Ajokortin teemoihin enemmän kattavuutta. Tämä lisäisi nuorten itsevarmuutta ja kokemusta selviytymisestä itsenäisen elämän alkaessa. Teemojen

kattavuuden lisääminen vahvistaa nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja.

Nuorten mielestä Ajokortin teemojen aiheisiin sisältyvien vaihtoehtojen tulisi olla monipuolisempia. Nuorten mielestä päivittäisestä ravinnosta tulisi Ajokortissa olla enemmän tietoa. Nuoret toivoivat Ajokorttiin myös lisää taloudellisten asioiden hoitoon liittyvää tietoa sekä opiskeluasioiden neuvontaa. Nuoret haluaisivat Ajokorttiin laajempaa käytännöntietoa asumisesta. Nuoret toivoivat yleisesti Ajokorttiin laajempia sisältöjä eri aiheista. Erityisesti nuoret toivoivat, että itsetuntemuksen listoja, kotityöt ja arjenhallinta-, raha-asiat- sekä ajankäyttö ja tulevaisuus -teemojen ja tarkistuslistan sisältöjä kehitettäisiin laajemmiksi. Yhden nuoren mielestä asuminen ja arjenhallinta -teemaan liittyvien tehtävien tekoa tulisi kehittää niin, että tehtävät tehtäisiin sekä alussa että uudelleen lopussa. Tämä lisäisi nuorten oppimista eri asioista, jolloin nuorten itsevarmuus pärjäämisestä lisääntyy.

Manelius ja Kekkonen arvioivat, että keskeinen osa konkreettista jälkihuoltoa ovat terveydenhuollon palveluiden järjestäminen ja auttaminen niiden piiriin. Sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on usein paljon mielenterveyteen vaikuttavia huolia. Kaikilla ei ole ollut sijaishuollon aikana mahdollisuuksia tai itselle sopivaa ajankohtaa ja valmiutta käsitellä traumaattisia kokemuksia. Mieltä painavia asioita voi olla ajalta ennen sijaishuoltoa ja myös sijaishuollon aikaiset tapahtumat voivat vaikuttaa mielenterveyttä heikentävästi. Nuoren kanssa tulee keskustella siitä, millaista tukea ja apua nuori tarvitsee. Näitä voivat olla esimerkiksi mielen-terveys- ja päihdepalvelut, työllisyyspalveluissa tarjottavat neuvot, kuntouttavat työtoiminnot tai valmentavat opinnot nuorta kiinnostavalle alalle. (Manelius & Kekkonen, 2023, s. 57.)

Törrösen ja Vauhkonen tutkimuksen perusteella kaikkein tärkeintä on tukea nuorten itsetuntoa sekä henkistä hyvinvointia, koska psyykkiset häiriöt eivät yleensä parane spontaanisti vaan kroonistuvat ja vaikeutuvat. Mielenterveysongelmien jääminen hoitamatta lisää suurella todennäköisyydellä nuorten syrjäytymistä koulutuksesta sekä sosiaalisista suhteista. Nuoret kokevatkin saaneensa vähiten tietoa, joka koskee heidän omaa kehitystään ja henkistä hyvinvointia, opiskelua ja työllistymistä. (Törrönen & Vauhkonen, s. 2012, s. 88.) Jo sijaishuollon aikana ja

myös jälkihuollossa tulisi ottaa huomioon nuorten taustalla olevat erilaiset traumaattiset kokemukset. Voidakseen läpikäydä lapsuutensa ja nuoruutensa tapahtumia sekä ymmärtääkseen paremmin itseään tarvitsee nuori terapeuttisia keskusteluita ja ymmärtävää tukea. (Törrönen & Vauhkonen, s. 2012, s. 98.)

Yhdennäköisesti Maneliuksen ja Kekkonen (2023, s. 57) sekä Törrösen ja Vauhkonen (2012, s. 88, s. 98) tutkimusten kanssa omat tulokset vahvistavat myös mielenterveysasioiden huomioonottamisen tärkeyden sijaishuollon aikana. Nuoret toivovat, että Ajokorttiin lisätään psyykkiseen hyvinvointiin liittyviä asioita ja sisältöjä. Tämä lisääisi nuorten tarvitsemää ja saamaa henkistä tukea. Mielenterveysasioiden lisääminen Ajokorttiin vahvistaa nuorten toimijuutta, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Terveys ja hygienia -teemaa tulisi kehittää niin, että siihen lisätään tietoa ja ohjeistusta psyykkisestä hyvinvoinnista.

Nuorten mukaan Ajokortin tekstien ja kysymysten selkeyttä tulisi lisätä. Tämä lisääisi Ajokortin luettavuutta. Lisäksi Ajokortin ulkoasua kaikkien sisältöjen osalta tulisi muokata vastausten perusteella värikkäämmiksi Ajokortin selkeyden ja luettavuuden parantaminen lisää nuorten tasa-arvoista ja tasalaatuisia kohtelua Ajokortti-työskentelyssä. Ajokortin tulee olla kaikille yksiköstä itsenäistyville nuorille soveltuva työväline. Ajokortin luettavuuden parantaminen vahvistaa nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Nuorten mielestä Ajokortin luettavuuden selkeyttäminen liittyy ajankäyttö ja tulevaisuus- sekä ajankäytön ja tulevaisuuden aarrekartta -teemoihin.

9.4 Ajokortti-työvälineen kehittäminen ohjaajien vastausten mukaan

Ohjaajien mielestä Ajokorttia tulisi kehittää tasalaatuisempaan suuntaan. Ajokortin kehittäminen tasalaatuisemmaksi on myös Terapeuttisen laitospedagogian mallinnuksen sekä Hyvän kohtelun suunnitelman periaatteiden mukaista kehittämistä (Timonen-Kallio ym., 2017; Sijaishuoltoyksikkö, 2020). Myös ohjaajien mielestä kannen tulisi olla sukupuolineutraali. Kannen tulisi profiloitua niin, että se viittaisi nuoreen henkilöön, esineeseen tai kannen kuva voisi olla itse muokattavissa omanlaiseksi.

Ohjaajat kokevat samoin kuin nuoret, että Ajokortin teemakohtaista laajuutta tulisi kehittää kattavammaksi. Ohjaajien mukaan tarkistuslistan tulisi olla laajempi, Ajokortin eri teemoihin tulisi lisätä erilaisia liitteitä, Ajokortissa tulisi olla lääketietoutta, Bootcamp-asumisesta tulisi olla oma ohjeistus, turvallisuusosiota tulisi laajentaa, läheisverkoston laajentamisesta tulisi olla lisää tietoa ja Ajokortissa tulisi olla oma seksuaaliterveysosio. Ohjaajien mukaan erityisesti terveys ja hygienia -teemaa tulisi kehittää kattavammaksi. Lisäksi laajennustarpeita nimettiin tarkistuslistaan ja verkosto-teemaan liittyen. Kaikki ohjaajat näkivät Ajokortin kokonaisvaltaisen edelleen kehittämisen tärkeänä teemakohtaisesti sekä uusia teemoja lisäämällä.

Siirtyminen itsenäiseen elämään on sijaishuollosta itsenäistyvälle nuorelle nivelkohta elämässä, jota muokkaavat hänen aiemmat haavoittavat kokemuksensa, henkilökohtaiset vahvuutensa, saamansa tuki ja mahdolliset haasteet itsenäistymisprosessissa. Kansainvälisesti on osoitettu, että huolimatta eri maiden hyvinvointijärjestelmistä sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on heikompi koulutus, työllisyys, tulot sekä asumisen taso ja he saavat teini-ikäisenä lapsen useammin kuin ikäisensä. Heillä esiintyy useammin mielenterveys- ja käyttäytymisongelmia, päihteiden käyttöä ja rikollisuutta. Myös kuolleisuus ja työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on korkeampi kuin väestössä muilla heidän ikäisillään. Näiden nuorten elämässä huonot asiat kasaantuvat ja heidän riskinsä syrjäytyä aikuisiässä on suuri. Johtopäätös on, että sijaishuoltoa tulisi kehittää edelleen vastaamaan paremmin sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten erilaisiin tuen tarpeisiin. (Häggman-Laitila ym., 2019, s. 634.)

Lapsuudessa koetut traumaattiset kokemukset ja nuoruuden erilaiset tapahtumat ja kolhut heikentävät fyysistä tai psyykkistä terveyttä ja vaikuttavat kokemukseen omasta terveydentilasta. Nuorilla voi olla myös päihteiden väärinkäyttöä, joka alentaa heidän terveyttään. Nuorilla on myös usein perinnöllisiä sairauksia sekä vaikeuksia, jotka voivat aiheutua esimerkiksi vanhempien mielenterveydellisistä ongelmista tai päihteiden väärinkäytöstä ja niiden vaikutuksesta heihin. (Törrönen & Vauhkonen, 2012, s. 85.) Sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten pahoinvoinnin kokemuksiin voi osaltaan vaikuttaa se, että uudet elämäntilanteet stressaavat ja voivat tuoda mieleen käsittelemättömiä asioita. He voivat pohtia, miten

heidän itsensä käy ja pystyvätkö he toimimaan eri tavalla kuin vanhempansa. (Törrönen & Vauhkonen, s. 2012, s. 87.)

Hongisto käsittelee artikkelissaan moniammatillisen yhteistyön mahdollisuuksia osallisuuden tukemiseksi alle 25-vuotiailla nuorilla, jotka tarvitsevat tukea työhön tai opintoihin hakeutumisessa ja siellä pysymisessä. Hongiston mielestä moniammatillinen yhteistyö tuottaa nuoren tilanteesta yhteistä ymmärrystä ja laajempaa kokonaiskuvaa, tekee toimijoiden yhteiset intressit näkyviksi ja lisää työn tulokellisuutta. (Hongisto, 2005, s. 14.) Myös Soanjärvi kertoo artikkelissaan havainnoistaan työskennellessään ja tutkiessaan nuorisotyön verkostoja, että verkostomaisen toiminnan avulla toimijat voivat keskittyä ydinosaan ja samalla hyödyntää verkoston kautta toisten osaamista omaksi ja kaikkien yhteiseksi hyödyksi. Näin myös hajanaiset ja vähäiset resurssit tulevat mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön. (Soanjärvi, 2007, luku Miksi ihmeessä ammattilaisten pitäisi verkostoitua?.)

Kuten Häggman-Laitila ym. (2019, s. 634), Törrönen ja Vauhkonen (2012, s. 85, s. 87), Hongisto (2005, s. 14) sekä Soanjärvi (2007, luku Miksi ihmeessä ammattilaisten pitäisi verkostoitua?) toteavat myös oman tutkimuksemme tuloksissa esiintyvät sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten erilaiset tuen tarpeet sekä moniammatillisen yhteistyön merkitys. Tutkimustulostemme mukaan Ajokortti-työskentelyyn tulisi ohjaajien mielestä lisätä ohjausta ja tietoa eri ammattihenkilöstön tarjoamasta tuesta. Lisäksi Ajokorttia tulisi kehittää jatkotyöskentelyn avuksi nivelkohdan työvälineenä jälkihuoltoon tai muuhun jatkotyöskentelyyn. Ajokortti-työskentelyssä kaikkia nuoria tulisi kohdella tasa-arvoisesti ja nuorten tulisi saada yhtäläiset lähtökohdat jatkotyöskentelyä varten. Ajokorttiin tulisi lisätä myös lista nuoren itsenäistymisvalmiuksista jälkihuoltoon varten sekä jälkihuollon arviointilomake. Nämä helpottaisivat nuorta saamaan tarvitsemaansa tukea ammattihenkilöstöltä ja helpottaisivat ammattihenkilöstön nivelvaiheen jatkotyöskentelyä nuoren kanssa. Ammattihenkilöstön tarjoaman tuen lisääminen Ajokorttiin sekä Ajokortin kehittäminen jatkotyöskentelyn työvälineenä vahvistavat nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja.

Yksikön ohjaajan mukaan Ajokorttia on jo paranneltu ja se on sovittu otettavaksi käyttöön hyvinvointialueella yhteiseksi työskentelyvälineeksi, jota yhteistyökumppanimme yksikkö hallinnoi päivitysten osalta. Lisäksi yhteistyökumppanimme on sopinut jälkihuollon kanssa, että se on heidän yhteinen työvälineensä nuoren kanssa työskennellessä. Ostopalvelulaitoksille yhteistyökumppanimme kokoaa Ajokortista jaettavaksi Muistilistan, jonka tarkoitus on ilmaista, mitä asioita tulee olla hoidettuna ennen nuoren jälkihuoltoon siirtymistä. (Yksikön ohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 2.7.2023.)

Lisäksi ohjaajien mielestä Ajokorttiin tulisi lisätä erilaisia liitteitä, lisätehtäviä, nettilinkkejä, lomakelinkkejä ja puhelinnumeroita. Niiden lisääminen Ajokorttiin vahvistaa nuorten toimintakykyä, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja. Ohjaajien mielestä kehitystarpeita liittyi erityisesti terveys ja hygienia -teemaan linkkien ynnä muiden vastaavien osalta. Ohjaajien mukaan Ajokorttiin olisi erityistä tarvetta lisätä mielenterveys- ja päihdeasioista tietoa ja linkkejä. Kehityskohteita mainittiin lisäksi tarkistuslistaan, raha-asiat-, ajankäyttö ja tulevaisuus-, asuminen ja arjenhallinta-, ajankäytön ja tulevaisuuden aarrekartta- ja jälkihuolto-teemoihin liittyen.

Sijaishuollon kokemusasiantuntijanuorten mielestä sijaishuoltopaikan tärkeissä yhteisöllisissä hetkissä tulee ottaa huomioon, millä tavoin tilaisuudet järjestetään ja miten niitä sanoitetaan. Esimerkiksi tilaisuuden kokoukseksi kutsumisen sijaan voitaisiin puhua lasten ja nuorten äänen kuulemisesta. Kaikki lapset ja nuoret eivät koe yhdessä kokoontumista ja asioista keskustelua luontevaksi tai miellyttäväksi. Erilaisia osallistumismahdollisuuksia onkin tärkeä järjestää ja pilkkoa tarvittaessa käsiteltävää asiaa pienemmiksi kokonaisuuksiksi, joita lapsi voi hänelle sopivalla hetkellä työstää esimerkiksi tutun aikuisen kanssa. Esimerkillä voi olla suuri vaikutus motiivintyössä ja aikuisten kannattaa kertoa aikaisemmista prosesseista ja tuloksista, joihin lapset ja nuoret ovat osallistuneet. Se voi saada nuoret näkemään uusia mahdollisuuksia ja sellaisia osallistumisvaihtoehtoja, joita eivät ole ehkä ajatelleetkaan. Aikuisten tulee mahdollistaa ja tarvittaessa rajata tehtävää ja tavoitetta, mutta antaa lapsille ja nuorille tilaa ideoida luovasti niiden puitteissa. (Puurunen ym., 2023, s. 60.) Kokemusasiantuntijanuoret pohtivat lisäksi, että Hyvän kohtelun suunnitelman laatiminen yhdessä sijaishuoltopaikan lasten ja nuorten kanssa vaatii aikuisilta yhteisen työskentelyn taustoittamista

ja siihen kannustamista ymmärrettävällä kielellä. Tulee kertoa, mihin suunnitelmaa tarvitaan ja painotettava, että se on kaikkien sijaishuoltopaikassa asuvien lasten ja nuorten etu. Toimintatapoja on tärkeä läpikäydä yhdessä ja näyttää konkreettisesti, miten esimerkiksi valitusprosessi etenee lapsen näkökulmasta ja miten siihen saa tukea. (Puurunen ym., 2023, s. 59.)

Yhden ohjaajan vastauksen perusteella saimme samansuuntaisen tuloksen kuin kokemusasiantuntijanuoret pohtivat (Puurunen ym., 2023, s. 59–60). Yhden ohjaajan mielestä Ajokorttia tulisi kehittää käytännönläheisemmäksi. Ohjaajan mielestä Ajokortin tulisi toimia enemmän käytännön työvälineenä ja sitä tulisi kehittää enemmän käytäntöön viedyksi. Ohjaaja mainitsi Bootcampin esimerkkinä käytäntöön viemisestä. Ohjaajan mielestä Ajokortti palvelee kaikista parhaiten, kun harjoiteltavat asiat tapahtuvat käytännössä tehden eikä yksistään pöydän ääressä harjoitellen. Osallistumismahdollisuuksien ja käytännönläheisyyden lisääminen vahvistavat nuorten toimijuutta, osallisuutta ja itsenäistymistaitoja.

10 POHDINTA

10.1 Ammatillinen kasvu

Sosiaalialan koulutuksesta valmistuneiden osaamisen työelämävastaavuus kuvataan kompetensseina. Sosiaalialalla tarvittavaa osaamista kuvaavia kompetensseja on jäsennelty kuuden eri teeman kautta. Nämä teemat ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, sosiaalialan asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallisuutta edistävä yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto [SOAMK], i.a.) Olemme tässä luvussa pohtineet, mitä opinnäytetyöprosessimme on antanut meille ammatillisen kehittymisen ja kompetenssien kautta sekä myös mitä mahdollisuuksia ammatilliseen kasvuun

tutkimustuloksemme voivat yhteistyökumppanimme ohjaajille antaa kompetenssien suhteen tarkasteltuna.

10.1.1 Sosiaalialan eettinen osaaminen

Sosiaalialan ammattilaisen tulee työssään toimia sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden mukaisesti (SOAMK, i.a.). Pyrimme haastatteluja ja tutkimusta tehdessämme noudattamaan näitä arvoja ja periaatteita. Haastateltavat nuoret olivat lastensuojelun asiakkaita ja heidän joukossaan oli myös alaikäisiä. Tämä korosti vastuutamme toimintamme eettisyydestä ja ymmärryksemme näistä periaatteista vahvistui.

Sosionomin eettiseen osaamiseen kuuluu myös yhdenvertaisuuden, tasa-arvon, moninaisuuden ja haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden aseman edistäminen (SOAMK, i.a.). Tutkimuksemme tulokset antavat suuntaviivoja Ajokortin kehittämiseksi näiden arvojen suuntaisesti. Tulokset auttavat ohjaajia Ajokortti-työskentelyssä huomioimaan nämä arvot myös entistä paremmin. Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret ovat haavoittuvassa asemassa olevia nuoria. Tutkimuksemme tulokset ja niiden huomioiminen Ajokortti-työskentelyssä tukevat nuorten itsenäistymisprosessia sekä integroitumista yhteiskuntaan. Ajokortti-työskentely nuorten ja ohjaajien välillä edistää nuorten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa, huomioi moninaisuuden ja ehkäisee nuorten syrjäytymistä.

10.1.2 Sosiaalialan asiakastyön osaaminen

Sosiaalialan asiakastyön osaamiseen kuuluu, että ammattilainen toimii ammatillisesti ja dialogisesti vuorovaikutustilanteissa ja kykenee kriittisesti refleктоimaan omaa toimintaansa (SOAMK, i.a.). Pyrimme toimimaan ammatillisesti sekä nuorten että ohjaajien haastattelutilanteissa. Haastatteluissa pyrimme dialogiin ja saamaan haastateltavien mielipiteet kuulluiksi. Annoimme haastateltaville heidän tarvitsemansa ajan vastata ja tarvittaessa teimme lisäkysymyksiä vähentääksemme tulkinnanvaraisuuden riskiä. Refleктоimme omaa toimintaamme jo etukäteen ja

haastattelutilanteessa pyrimme välttämään johdattelevia kysymyksiä. Haastatteluihin valmistautuminen ja haastattelutilanteet ovat kehittäneet asiakkaan kohtaamisen- ja vuorovaikutustaitojamme sekä reflektointikykyämme. Ohjaajat pystyvät jatkossa hyödyntämään analyysimme tuloksia ja johtopäätöksiä Ajokortti-työskentelyssä nuorten kanssa. Tulosten ja johtopäätösten avulla ohjaajien mahdollisuus reflektoida myös omaa toimintaansa nuorten kanssa toimiessaan vahvistuu.

Ammattilaisen tulee suunnitella, toteuttaa ja arvioida asiakasturvallinen palveluprosessi asiakkaan osallisuutta ja voimavaroja tukien (SOAMK, i.a.). Suunnitelimme ja toteutimme haastattelumme niin, että nuorilla olisi haastattelutilanteessa mahdollisimman turvallinen olo. Huomioimme nuorten voimavarat haastattelujen aikana. Muistutimme nuoria ennen haastattelun alkua, että haastattelun voi koska tahansa keskeyttää, jos siltä tuntuu. Mielestämme onnistuimme luomaan haastatteluihin rennon ja keskusteleavan ilmapiirin ja nuorten mielipiteet tulivat kuulluiksi. Nuoret saivat mahdollisuuden kokea osallisuutta Ajokortin kehittämisessä ja heidän mielipiteillään annettiin arvoa. Käsitksemme asiakasturvallisen palveluprosessin luomisesta vahvistui ja kehittyi. Nuorten mielipiteet tulevat analyysimme tulosten ja johtopäätösten kautta hyödynnettäviksi Ajokortti-työskentelyssä jatkossa. Mielestämme tämä lisää nuorten osallisuutta työskentelyssä ja ohjaajat pystyvät tukemaan nuorten voimavaroja yhä kohdennetummin itsenäistymisprosessin aikana. Kompetenssien mukaan ammattilaisen tulee tukea tavoitteellisesti yksilöiden kehitystä ja arkea erilaisissa elämäntilanteissa (SOAMK, i.a.). Analyysimme tulokset ja johtopäätökset tukevat tavoitteellista Ajokortti-työskentelyä nuorten kanssa itsenäistymisprosessin eri vaiheissa.

Ammattilaisen on tunnistettava ja arvioitava hyvinvoinnin riski- ja suojatekijöitä sekä sovellettava ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen tukemisen menetelmiä (SOAMK, i.a.). Opinnäytetyömme tulokset ja johtopäätökset vahvistavat riski- ja suojatekijöiden tunnistettavuutta nuorten itsenäistymisprosessin aikana ja tukevat ohjaajia niiden havaitsemisessa ennaltaehkäisevästi.

Ammattilaisen tulee ymmärtää psykososiaalisen tuen merkitys ja osata toimia erilaisissa asiakkaan muutos- ja kriisitilanteissa (SOAMK, i.a.). Sekä nuorten että

ohjaajien haastattelujen tuloksissa tärkeiksi koettiin mielenterveyteen liittyvät asiat. Myös sosiaalisen tuen merkitys korostui sekä nuorten että ohjaajien haastattelujen perusteella. Tämä korostaa psykososiaalisen tuen merkitystä entisestään Ajokortti-työskentelyssä. Ajokortin yhdeksi kehitysalueeksi saimme mielenterveyteen liittyvien asioiden lisäämisen Ajokortti-työskentelyyn. Tulokset vahvistavat mielenterveysasioiden huomioimisen tärkeyden Ajokortti-työskentelyssä ja antavat mahdollisuuden ohjaajille ammatilliseen kasvuun mielenterveyteen ja sosiaaliseen tukeen liittyvissä asioissa nuorten kanssa. Myös oma ymmärryksemme psykososiaalisen tuen merkittävydestä syveni opinnäytetyöprosessin aikana tutkimustulostemme perusteella sekä aiheeseen liittyvän teorian kautta.

Kompetenssien mukaan ammattilaisen tulee toiminnassaan käyttää hyvinvoinnin edistämisen, varhaisen tuen ja kuntouttavaa työtettä (SOAMK, i.a.). Ajokortti itessään ohjaa jo tällaiseen työskentelyyn ohjaajien ja nuorten välillä. Haastattelussa ja tulosten kautta kehityskohteeksi nousi Ajokortin käytäntöön vievien osa-alueiden lisääminen ja kehittäminen. Kuntouttavaa työtettä vahvistaa asioiden käytännössä tekeminen. Asioiden käytäntöön vieminen lisää nuorten osallisuutta ja toimintakykyä. Käytäntöön viemisen lisääminen vahvistaa ohjaajien mahdollisuutta kehittyä ammatillisesti mahdollistaen kuntouttavan työtteen käytön Ajokortti-työskentelyssä monipuolisemmin. Oma ymmärryksemme varhaisen tuen ja kuntouttavan työtteen merkittävydestä sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten itsenäistymistaitojen vahvistumisen kannalta lisääntyi.

10.1.3 Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen

Ammattilaisen tulee jäsentää hyvinvointiin ja kestäväan kehitykseen liittyviä alueellisia, kansallisia ja kansainvälisiä haasteita sekä niiden vaikutuksia sosiaali-, terveys- ja kasvatustalveluihin (SOAMK, i.a.). Ohjaajien haastatteluissa ja haastatteluiden tuloksissa korostui siirtymävaiheen työskentely ja sen merkitys nuoren itsenäistymisprosessin kannalta. Ajokortti-työskentelyn tulee tukea nuoren siirtymistä jälkihuoltoon tai muuhun jatkotyöskentelyyn mahdollisimman sujuvasti ja nuorta tukien. Tulosten mukaan Ajokorttia halutaan kehittää nuorten itsenäistymisprosessissa siirtymävaihetta enemmän tukevaksi työvälineeksi. Tulostemme

hyödyntäminen vahvistaa ohjaajien palvelujärjestelmäosaamista ja vahvistaa Ajokortti-työskentelyn hyvinvointia ja kestäväää kehitystä lisääviä vaikutuksia. Oma käsityksemme sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtymisen nivelvaiheen haasteista ja vaikutuksista jäsenyi opinnäytetyöprosessin aikana.

Kompetenssien mukaan ammattilainen toteuttaa kokonaisvaltaista palveluohjausta ja ymmärtää palveluohjauksen merkityksen (SOAMK, i.a.). Sekä nuorten että ohjaajien haastattelujen analyysien tuloksissa korostui palveluohjauksen merkitys. Palveluohjaus ja tuen saaminen itsenäistymisprosessin eri osa-alueilla sekä jatkotyöskentelyyn siirtymisen onnistumisen kannalta koettiin keskeisiksi ja merkityksellisiksi tekijöiksi vahvistamaan nuorten itsenäistymistä. Analyysimme tulokset vahvistavat omaa tietoisuuttamme kattavan palveluohjauksen merkityksestä nuoren itsenäistymistaitojen vahvistumisen kannalta.

Ammattilainen toimii työssään aktiivisena sosiaalialan asiantuntijana asiakkaan edun mukaisesti monitoimijaisessa verkostoyhteistyössä (SOAMK, i.a.). Ohjaajien haastatteluiden analyysien tuloksissa korostui siirtymävaiheen työskentely jälkihuoltoon tai muuhun jatkotyöskentelyyn. Ajokortti-työskentelyä halutaan kehittää tasalaatuisemmaksi, jotta kaikilla nuorilla olisi samat asiat käyty läpi jatkotyöskentelyä varten. Ohjaajat halusivat kehittää Ajokorttia niin, että yhteistyö ja työnjako jälkihuollon kanssa nivelvaiheessa selkiytyisi. Analyysimme tulokset tuovat näkyväksi ammattilaisten näkemykset toimivan verkostoyhteistyön merkityksestä ja luovat pohjaa ammatilliselle kehittymiselle verkostoyhteistyöhön. Oma käsityksemme verkostoyhteistyön merkityksestä nuoren itsenäistyessä sijaishuollosta kasvoi.

10.1.4 Kriittinen ja osallisuutta edistävä yhteiskuntaosaaminen

Kompetenssien mukaan kriittiseen ja osallisuutta edistävään yhteiskuntaosaamiseen kuuluu, että ammattilainen arvioi yhteiskunnallisten ilmiöiden ja valtarakenteiden merkitystä sekä niiden vaikutusta yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen mahdollisuuksiin toimia yhteiskunnassa. Yhteiskuntaosaamiseen kuuluu myös, että ammattilainen analysoi eriarvoisuutta, huono-osaisuutta sekä hyvinvointia

tuottavia rakenteita ja prosesseja sekä ehkäisee marginalisoitumista. (SOAMK, i.a.) Olemme opinnäytetyötä tehdessämme keskusteluissamme reflektoineet ja analysoineet sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten haavoittuvaa asemaa yhteiskunnassa ja siihen liittyvää syrjäytymisvaaraa. Ajokortti-työskentelyn aikana nuorten itsenäistymistaidot vahvistuvat ja työskentely ehkäisee nuorten syrjäytymistä. Analyysimme tulokset ja johtopäätökset antavat ammattilaisille tietoa mitä nuoret tarvitsevat, jotta heidän itsenäistymistaitonsa vahvistuisivat ja mitä nuoret Ajokortti-työskentelystä ajattelevat. Analyysimme antaa myös tietoa, miten Ajokorttia voitaisiin kehittää tukemaan nuorten itsenäistymistaitoja vielä paremmin, jolloin myös syrjäytymisen riski vähenee.

Lisäksi ammattilainen edistää toiminnallaan asiakkaiden, asiakasryhmien ja yhteisöjen osallisuutta ja osallistumisen mahdollisuuksia sekä kykenee yhteiskunnalliseen rakenteelliseen vaikuttamistyöhön. Sosiaalialan ammattihenkilön tulee työssään edistää asiakkaan omaehtoista toimijuutta osana kansalaisyhteiskuntaa. (SOAMK, i.a.) Opinnäytetyömme tulokset ja johtopäätökset auttavat ammattilaisia ottamaan vielä paremmin nuorten mielipiteet ja tuen tarpeet huomioon nuorten itsenäistymisprosessin aikana sekä Ajokortti-työskentelyssä. Tämä lisää nuorten osallisuutta ja vahvistaa itsenäistymistaitoja sekä toimijuutta kansalaisyhteiskunnan jäsenenä. Opinnäytetyömme syvensi omaa ymmärrystämme osallisuuden merkityksestä mielenterveydelle, kokonaisyhyvinvoinnille ja toimintakyvylle. Osallisuus ja toimintakyky ovat merkittäviä kaikille ihmisryhmille. Opinnäytetyömme on vahvistanut kykyämme tukea erilaisten asiakasryhmien osallisuutta ja toimijuutta.

10.1.5 Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen

Sosiaalialan ammattilainen kehittää asiakaslähtöisesti sekä tutkimus- ja kokemustietoa hyödyntäen asiakastyön käytäntöjä, menetelmiä ja palveluprosesseja. Kompetenssien mukaisesti ammattilainen myös soveltaa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiomenetelmiä sekä tuottaa ja analysoi tietoa hyvinvoinnin edistämiseksi. (SOAMK, i.a.) Opinnäytetyömme yksi tarkoitus on antaa tietoa, miten Ajokorttia voidaan kehittää tukemaan nuorten itsenäistymistaitoja vielä

paremmin. Opinnäytetyömme tulokset ja johtopäätökset olemme johtaneet nuorten sekä ohjaajien haastatteluista sekä aikaisemmasta tutkimustiedosta. Tutkimuksemme pohjalta ohjaajat voivat kehittää Ajokorttia sekä Ajokortti-työskentelyä nuorten kanssa.

Ammattilainen suunnittelee, toteuttaa ja arvioi sosiaalialan kehittämishankkeita yhteistyössä eri toimijoiden kanssa (SOAMK, i.a.). Opinnäytetyömme on työelämälähtöinen tutkimus ja sen tulokset ja johtopäätökset palvelevat työelämän tarpeita. Opinnäytetyöprosessimme aikana olemme suunnitelleet, toteuttaneet ja arvioineet opinnäytetyötämme eri vaiheissaan yhdessä yhteistyökumppanimme, ohjaavien opettajiemme sekä opinnäytetyötämme opponivien opiskelijoiden kanssa. Olemme saaneet kaikilta osapuolilta hyödyllistä tietoa ja/tai tukea, joka on edesauttanut opinnäytetyömme valmistumista. Opinnäytetyö on suunnitelmallinen ja pitkäjänteinen prosessi, jonka aikana olemme saaneet lisää kokemusta kehittämistyöstä ja projektiosaamisen taitomme ovat vahvistuneet.

Ammattilaisen tulee toimia tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotyössä kestävän kehityksen ja tutkimuseettisten periaatteiden ja ohjeiden mukaisesti (SOAMK, i.a.). Tutkimuksemme tukee kestävän kehityksen periaatteita. Tutkimuksemme tulokset tulevat työelämän tarpeisiin. Koemme kestävän kehityksen periaatteet sekä yksilötasolla että yhteiskunnallisesti tärkeiksi ja olemme opinnäytetyöprosessimme aikana voineet pohtia tätä tematiikkaa. Tulosten ja johtopäätösten hyödyntäminen Ajokortti-työskentelyssä ja Ajokortin kehittämisessä edistävät nuorten hyvinvointia ja estävät syrjäytymistä. Olemme pyrkineet noudattamaan tutkimuseettisiä ohjeita vastuullisesti opinnäytetyöprosessin aikana. Olemme arvioineet toimintaamme erityisen kriittisesti, sillä tutkimuksemme haastateltavina olivat lastensuojelun sijaishuollon nuoret. Keskusteltuamme hyvinvointialueen erityisasiantuntijan kanssa päädyimme häivyttämään yhteistyökumppanimme tunnistetiedot, jotta haastatteluihin osallistuneiden nuorten tunnistaminen ei olisi myöskään yhteistyökumppanimme tunnistetietojen kautta mahdollista (Hyvinvointialueen erityisasiantuntija, henkilökohtainen tiedonanto 2.5.2023). Valveutuneisuutemme tutkimuseettisistä periaatteista, kuten tietosuojasta, on opinnäyteprosessin aikana vahvistunut.

10.1.6 Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen

Kompetenssiosaamiseen sisältyy, että sosionomi tunnistaa työskennellessään itsensä johtamisen merkityksen osana työn hallintaa ja organisointia sekä oman asiantuntijuuden kehittymistä ja urasuunnittelua (SOAMK, i.a.). Opinnäytetyöprosessi on pitkäjänteistä ja tavoitteellista työskentelyä, jossa vaaditaan itsensä johtamisen taitoa prosessin joka vaiheessa. Opinnäytetyön aikatauluista sopiminen ja opinnäytetyön tekeminen työssäkäynnin rinnalla sekä muiden elämän osa-alueiden yhteensovittaminen tähän yhtälöön ovat vaatineet sitkeyttä ja pitkäjänteistä itsensä johtamista. Olemme tehneet opinnäytetyön yhdessä, joten keskinäinen luottamus sekä hyvän keskusteluyhteyden ylläpitäminen ovat olleet ensisijaisen tärkeitä koko opinnäytetyöprosessin aikana. Prosessin aikana ja pari- tai ryhmätyöskentelyssä on oltava kärsivällinen ja joustava. Olemme säännöllisesti reflektoineet ajankohtaisista asioista opinnäytetyötä tehdessä sekä käyneet itsereflektiota. Olemme pystyneet sopimaan kaikista opinnäytetyöhön liittyvistä asioista hyvässä yhteistyössä. Koemme, että reflektointitaitomme ovat kehittyneet prosessin aikana. Itsensä johtamisen-, työn organisointi- sekä tiimityötaitomme ovat kehittyneet entisestään ja niistä on yleisesti hyötyä sosionomin työssä. Sosionomi työskentelee usein sekä itsenäisesti että tiimissä.

Kompetensseihin kuuluu, että sosionomi osoittaa yrittäjämäistä asennetta työssään (SOAMK, i.a.). Opinnäytetyön tekeminen on ollut innovatiivista, itsenäistä ja tavoitteellista työskentelyä. Olemme kokeneet sisäistä yrittäjyyttä opinnäytetyötä tehdessämme, sillä prosessi on ollut tuloksellista ja tutkimuksemme tulokset tulevat yhteistyökumppanimme sekä sosiaali- ja terveysalan hyödyksi ja käyttöön.

10.2 Tulosten hyödynnettävyys

Sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret ovat pääsääntöisesti lähtökohdiltaan heikommassa ja haavoittuvammassa asemassa olevia nuoria kuin kotona perheensä kanssa asuvat ja kasvavat ikätoverinsa. Ajokortti-työväline ja vastaavat työvälineet ovat tärkeitä apuvälineitä tukemaan sijaishuollossa kasvavien nuorten

itsenäistymisprosessia ja aikuiseksi kasvamista. Tällainen työväline tulisikin ottaa käyttöön yleisesti sijaishuollossa ja lastensuojelussa nuorten kanssa työskenteleville, sillä siinä on runko nuoren itsenäistymisprosessia keskeisesti edesauttavista tekijöistä. Jos nuorelta puuttuvat riittävät itsenäistymistaidot voi se johtaa nuoren syrjäytymiseen, jolloin nuori voi ajautua sekä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Syrjäytyminen lisää myös riskiä saada mielenterveys- ja päihdeongelma ja muita terveydellisiä ongelmia. Nuoren syrjäytyminen on sekä nuorelle että hänen läheisilleen henkilökohtainen tragedia, mutta myös yhteiskunnallisesti merkittävä prosessi. Syrjäytyminen lisää huono-osaisuutta ja rikollisuutta, vähentää ihmisten sosiaalista ja taloudellista tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa ja kuluttaa yhteiskunnan taloudellisia resursseja. Itsenäistymistaidot ennaltaehkäisevät tehokkaasti tätä syrjäytymisprosessia.

Laadukkaaseen sijaishuoltoon kuuluu itsenäistymistaitojen opettaminen nuorelle, sillä sijaishuollon yksi keskeisimmistä tehtävistä on nuoren itsenäistymisprosessin tukeminen ja itsenäiseen elämään kasvamisen mahdollistaminen. Lasten ja nuorten osallisuuden ja toimijuuden tukeminen on lastensuojelun piirissä nykyään lakisääteistä ja keskeinen periaate. Osallisuuden ja toimijuuden tukeminen ovat myös Terapeuttisen laitokasvatuksen mallinnuksen ja Hyvän kohtelun suunnitelman keskeisiä periaatteita sijaishuollossa (Timonen-Kallio ym., 2017; Sijaishuoltoyksikkö 2020). Nuoren osallisuus ja toimijuus ja sen tukeminen kaikissa hänen elämänsä ja arkeensa liittyvissä asioissa tukevat nuoren itsetuntoa ja itsenäistymistä itsenäiseen elämään. Ohjaajien vastausten tuloksissa tärkeänä nousikin nuorten vastuuseen kasvaminen ja vastuunotto elämänsä liittyvistä asioista ja arjestaan. Vastuuseen kasvaminen ja vastuunotto asioissaan lisää nuorten osallisuutta, toimintakykyä ja itsenäistymistaitoja.

Työelämän yhteistyökumppaniltamme (Yksikön ohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 2.7.2023) saamamme palaute tutkimuksemme tuloksista on ollut positiivista. Yhteyshenkilömme, joka myös vastaa Ajokortin kehittämistyöstä, ilmoitti opinnäytetyömme käsikirjoituksen ja sen tulokset luettuaan, että he ottavat kehitysehdotukset ilolla vastaan ja työn alle. Hänestä oli innostavaa luettavaa, että varsinkin nuoret ovat kokeneet Ajokortin hyvänä välineenä ja että ovat toivoneet sen laajentamista. Tuloksissa saamistamme kehitysideoista

yhteistyökumppanimme on saanut inspiraatiota jatkaa vielä Ajokortin kehittämistä, erityisesti nuorten toiveiden mukaisesti. Yhteistyökumppanimme kertoman mukaan erityisesti mielenterveysasiat sekä opiskeluun liittyvät asiat nousivat tuloksistamme heillä pintaan ja jatkossa he haluavat kehittää etenkin näitä teemoja Ajokortti-työskentelyssä. Mielenterveyteen ja opiskeluihin liittyvien asioiden huomioiminen Ajokortti-työskentelyssä ovat myös Terapeuttisen laitospedagogian mallinnuksen mukaista työskentelyä ja vahvistavat nuorten itsenäistymistaitoja (Timonen-Kallio ym., 2017).

Olemme yhteistyökumppanimme kanssa samaa mieltä, että mielenterveyteen ja päihdeasioihin liittyvää tietoa, ohjausta ja tukea tulisi Ajokorttiin ja työskentelyssä nuorten kanssa lisätä ja edelleen kehittää. Nuorten mielenterveysongelmat ovat hälyttävästi lisääntyneet viime vuosina. Sijaishuollossa kasvaneilla nuorilla on lisääntynyt riski saada mielenterveyden häiriö tai päihdeongelma kuin muilla ikätovereillaan. Päihde- ja mielenterveysongelmat liittyvät usein toisiinsa, joten on luontevaa, että niitä molempia teemoja kehitettäisiin Ajokorttiin laajemmin.

Yksinäisyyden kokemukset ja verkoston tärkeys nousivat sekä nuorten että ohjaajien vastauksissa esille. Verkostonsa avulla nuoret saivat muun muassa apua ja helpotusta yksinäisyyden tunteeseensa sekä sosiaalista ja käytännön tukea elämässään. Tuloksemme vastaavat aiemmissa tutkimuksissa aikaisemmin saatuja tuloksia verkoston merkityksestä nuoren itsenäistymistaitoja vahvistavana tekijänä. Yksinäisyyden, verkoston ja sosiaalisen tuen tematiikkaan tutustuesamme kirjallisuudessa ja aikaisemmissa tutkimuksissa merkittäväksi nousikin vertaistuen merkitys nuorille.

Honkatukia ym. toteavat tutkimuksessaan, että nuoruudessa vertaissuhteet ovat vähintään yhtä tärkeitä kasvuyhteisöjä kuin suhteet perheenjäseniin. Erityisesti läheisissä ystävyys-suhteissa vallitsee parhaimmillaan vastavuoroinen jakaminen, luottamus sekä keskinäinen ymmärrys ja näissä ystävyys-suhteissa nuori kokee turvallisuutta ja olonsa rohkeammaksi kohtaamaan elämässään vastaantulevia haasteita. Honkatukian ym. tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset kertoivat puhuvansa vaikeista asioista juuri ystäviensä kanssa. Ystävien tuki on ollut myös tärkeää kriisejä kohdatessa kuten läheisen tai ystävän kuollessa.

(Honkatukia ym., 2020, s. 66.) Vertaissuhteiden kautta nuori saa elämäänsä merkityksellistä sisältöä ja vastapainona suhteelle vanhempien kanssa sekä perheen kanssa vietetylle ajalle. Vertaissuhteet mahdollistavat nuorelle monenlaisia virkistäytymisen, kuulumisen, läheisyyden, tunteiden osoittamisen sekä uuden oppimisen paikkoja. Honkatukian ym. tutkimuksen haastattelujen mukaan ystävyys-suhteet auttavat nuorta myös rakentamaan minäkuvaansa sekä käsitystä itsestään toimijana tarjoamalla vertailupinnan omille ajatuksille ja tunteille. Etenkin vanhemmat ystävät ovat usealle nuorelle merkittäviä roolimalleja kasvuun ja kypsymiseen. (Honkatukia ym., 2020, s. 67.)

Halonen ja Oinonen toivat myös vertaistuen merkityksen esille tutkimuksessaan, joka käsittelee lastenkodin tarjoamaa tukea itsenäistyvälle nuorelle. Tutkimuksen työryhmä näki vertaistuen vaikutuksen nuoreen vahvana. Työryhmän mielestä nuori on vastaanottavainen nimenomaan toisten nuorten tarjoamalle kokemukselliselle vertaistuelle. Työryhmä pitikin tärkeänä kannustaa nuorta näkemään ystävaverkostostaan ne, joilta saatu vertaistuki on pitkällä jänteellä nuoren elämässä häntä voimaannuttavaa. (Halonen & Oinonen, 2011, s. 31.)

Hipp ja Pukkio toteavat lastensuojelun jälkihuolto-oppaassa, että oppaan tekemiseen osallistuneet kokemusasiantuntijanuoret pitivät erityisen merkittävänä mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden nuorten kanssa. Hippin ja Pukkion mukaan jälkihuollon aikana olisikin hyvä selvittää kuinka paljon kullakin nuorella on mahdollisuuksia kokemusten jakamiseen muiden nuorten kanssa. Heidän mielestään jotkut voisivat hyötyä osallistumisesta järjestettyyn vertaisryhmätoimintaan. Niille nuorille, joille keskustelu vertaisryhmässä ei ole mielekäästä, voisi osallistuminen ryhmään tapahtua toiminnan kautta. (Hipp & Pukkio, 2016, s. 111–112.)

Vario Pesäpuu ry:n Selviytyjät-tiimistä toteaa lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille suunnatussa oppaassa, että Pesäpuun terapeuttisten vertaistukiryhmien painopisteenä on sijaishuollossa olevien nuorten elämäkokemusten käsittely. Ohjaajina toimii koulutettuja vertaisryhmäohjaajia tai terapeutteja. Lisäksi toimii sijoitettujen nuorten kehittäjäryhmiä, jotka ovat mukana lastensuojelutyön kehittämisessä. (Vario, 2012, s. 41.) Vario pohtii, että sijaishuollossa olevien nuorten elämässä on paljon asioita, joista yhdessä

keskusteleminen auttaa nuorta elämässä eteenpäin. Asiat liittyvät muun muassa sijaishuoltopaikkaan ja siellä asumiseen, vanhempiin, kouluun, lastensuojeluasiakkuudesta johtuvaan häpeään ja jopa syrjintään. Vario kuvaa, että vertainen ymmärtää heti ilman liioja selittelyjä. Varion mukaan nuoret kokevat merkityksellisenä, että joku saman kokenut kuuntelee ja sanoo mielipiteensä vaikkei konkreettisesti pystyisikään auttamaan. Silloin nuori saa tarvitsemaansa empatiaa. (Vario, 2012, s. 42.)

Vertaistuen merkitystä ei mielestämme voi liikaa korostaa. Vertaisen tuki kaikille ihmisille ikään katsomatta on ainutlaatuista tukea. Vain vertainen voi todella samaistua toisen samankaltaiseen tilanteeseen, kokemuksiin tai elämänkriisiin, jonka on myös itse kokenut. Sijaishuollossa itsenäistymisvaiheessa olevilla nuorilla on taustallaan usein monia haavoittuvuustekijöitä elämässään ja he ovat saattaneet kokea traumaattisia kokemuksia. Itsenäistymisvaihe voi aiheuttaa sijaishuollosta itsenäistyvälle nuorelle myös epävarmuutta, pelkoja ja yksinäisyyden kokemuksia. Ajokortti-työskentelyyn voisikin mielestämme kehittää mukaan vertaisryhmätoimintaa. Hippin ja Pukkion edellä kuvaama ajatus järjestetystä vertaisryhmätoiminnasta, johon voisi osallistua joko keskustellen tai toiminnan kautta on mielestämme hyvä. Pelkästään kuuntelijana tulee nuoren myös voida osallistua tällaiseen ryhmään. Aina ei ole voimavaroja sillä hetkellä keskustella tai osallistua toiminnallisuuteen. Nuorelle voi olla voimaannuttava kokemus, että kuulee muiden samankaltaisia kokemuksia, vaikkei itse muuten keskusteluun tai toimintaan osallistuisikaan. Vertaistoiminta vahvistaa myös yhteisöllisyyttä, ja nuoren verkosto voi myös vertaistoiminnan kautta kasvaa. Tämä on myös tärkeä näkökulma nuoren itsenäistymisvaiheessa. Ohjaajien tulee myös olla mahdollisuus saada lisäkoulutusta vertaistoiminnasta ja vertaisryhmän ohjaamisesta sijaishuollon nuorten kanssa.

Westlund ja Liukkonen toteavat kirjoituksessaan nuorten osallisuudesta sijaishuollon laitoshoidossa, että nuoret tuovat vahvasti esiin yhteisöjen merkityksen elämässään sekä niiden myönteiset ja kielteiset merkitykset. Osallisuus, kokemukset ja hyvinvointi kehittyvät vuorovaikutussuhteissa erilaisissa yhteisöissä. Westlundin ja Liukkosen mukaan sijaishuollossa tulisi ymmärtää yhteisöjen merkitys jokaisen nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tekijänä sekä sijaishuollon

vaikuttavuuden osana. Sijaishuoltopaikkojen aikuisilla on heidän mielestään ratkaiseva merkitys yhteisön ilmapiiriin ja turvallisen yhteisön luomisessa. Kirjoittavat painottavat, että sijaishuoltopaikan tulee myös tukea nuoren kuulumista hänelle tärkeisiin yhteisöihin sijaishuoltopaikan ulkopuolella, kuten läheisiin, ystäviin, kouluun ja harrastuksiin. Kirjoittajat toteavat, että yhteisöjä tulisi eri tavoin kannatella ja vahvistaa, jotta nuori löytää oman paikkansa sekä kokee osallisuutta ja olevansa arvokas ja hyväksyty. Kirjoittajat pohtivatkin, miten jatkossa voitaisiin luoda ja vahvistaa sellaista yhteisöllisyyttä, jossa nuoret kehittävät aikuisten kanssa yhdessä ja jossa molemmat oppivat toisiltaan. (Westlund & Liukkonen, 2022, s. 234.)

Kuten Westlund ja Liukkonen toteavat, on erittäin tärkeää, että nuori kokee sijaishuollossa ja muissa yhteisöissään yhteisöllisyyttä. Tämä on merkittävää nuoren osallisuuden ja toimintakyvyn kannalta. Osallisuuden kokemus yhteisöissään, sosiaaliset suhteet ja verkostot vahvistavat nuoren itseluottamusta ja itsenäistymistaitoja. Yhteistyökumppanimme on halunnut kehittää Ajokorttia yhdessä nuorten kanssa. Myös oman tutkimuksemme tulosten kautta nuoret tulevat kuulluiksi ja heidän mielipiteensä otetaan huomioon Ajokortin kehittämisessä. Ajokortin yhteiskehittäminen yhdessä yhteistyökumppanimme ja nuorten kanssa on juuri sitä yhteisöllisyyttä, mitä Westlund ja Liukkonen peräänkuuluttavat. Saimme haastattelutilanteissa vaikutelman, että nuoret pohtivat ja kertoivat mielellään mielipiteitään Ajokortin toimivuudesta ja antoivat kehitysideoitaan. Nuoret osoittivat aktiivisuutta ja kiinnostusta omiin asioihinsa ja vaikuttamistyöhön. Ajokortin yhteiskehittämisellä nuorten kanssa yhteistyökumppanimme lisää nuorten osallisuuden kokemusta elämäänsä liittyvissä asioissa ja yhteisössään sekä vahvistaa nuorten toimintakykyä ja itsenäistymistaitoja.

Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen on niin lain säädösten kuin muidenkin erilaisten säännösten, periaatteiden, sopimusten ja suunnitelmien kuten Terauttisen laitospäivätoiminnan mallinnuksen (Timonen-Kallio ym., 2017) sekä Hyvän kohtelun suunnitelman (Sijaishuoltoyksikkö, 2020) mukaista. On kuitenkin tärkeää huomioida, ettei nuorten osallisuuden tukeminen jää vain säännösten tasolle vaan eri toimijat lastensuojelussa, kuten sijaishuollossa, ottavat nämä säännökset myös konkretiaan ja jokapäiväiseen lasten ja nuorten arkeen ja elämään

mukaan. Yhteistyökumppanimme on mielestämme onnistunut nuorten osallisuuden vahvistamisessa Ajokortti-työskentelyssä ja Ajokortin yhteiskehittämisen kautta nuorten kanssa. Ajokortti-työskentelyyn voisi jatkossa kehittää myös lisää erilaisia yhteisöllisyyttä lisääviä muotoja yhteiskehittämisen ja esittämämme vertaisryhmätoiminnan lisäksi.

Mielenterveys- ja päihdeasioiden painotuksen lisäämisen ja kehittämisen sekä vertaistoiminnan ja yhteisöllisyyden kehittämisen lisäksi Ajokortti-työskentelyyn tulisi mielestämme lisätä ja kehittää seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden tematiikkaa. Ryhtä (2023) kuvaa näkökulmia sateenkaarilasten ja –nuorten huomioimisesta sijaishuollossa sijaishuoltoa käsittelevässä opissa. Ryhtä toteaa, että tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslait sekä Lapsen oikeuksien sopimus velvoittavat moninaisuuden huomioimisen. (Ryhtä, 2023, s. 118). Ryhdän mukaan sateenkaarilapsilla ja –nuorilla on tutkimusten mukaan enemmän mielenterveysongelmia kuin ikätovereillaan, esimerkiksi masennus- ja ahdistusoireita sekä huolta omasta mielialasta. Toisaalta ne sateenkaarilapset ja -nuoret, jotka ovat kasvaneet turvallisissa yhteisöissä voivat yhtä hyvin kuin muut ikätoverinsa. Aikuisilla on siis merkittävä rooli lapsen ja nuoren mielenterveyden ja resilienssin eli psyykkisen selviytymiskyvyn turvaamisessa. (Ryhtä, 2023 s. 119.)

Ryhtä artikuloi, että hetero- ja sukupuolinormatiivinen puhe voi tuottaa näkymättömyyttä lapsen tai nuoren oman seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolen osalta, mutta myös esimerkiksi perheenjäseniin tai muihin läheisiin ihmisiin liittyen. Ammattilaisilla on aina auktoriteettiasema suhteessa lapsiin tai nuoriin, joten heillä on korostunut vastuu ehkäistä, ettei lapsi, nuori tai hänen perheensä jää näkymättömäksi. Näkymättömyyttä luodaan tilanteissa, joissa normit tai oletukset estävät lasta tai nuorta tulemasta nähdyksi osana joukkoa tai omana kokonaisuena persoonanaan. Esimerkiksi kutsumalla nuorten ryhmää sanoilla ”tytöt” ja ”pojat” tai puhumalla ”molemmista sukupuolista” luodaan näkymättömyyttä niille, joiden sukupuoli-identiteetti ei kuulu tähän perinteiseen jaotteluun. Nuori voi myös kokea hypernäkyvyyttä tilanteessa, jossa hän on ainoa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva ja jos asiaan kiinnitetään jatkuvasti liikaa huomiota. Tämä voi silloin aiheuttaa nuorelle epätoivottua huomiota. (Ryhtä, 2023, s. 119.)

Tutkimuksemme tulosten mukaan sekä nuorten että ohjaajien mielestä Ajokortin ulkoasua tulisi kehittää sukupuolineutraalimmaksi. Yhteistyökumppanimme ilmoitti jo haastattelutilanteessa, että Ajokortin jo aloitetussa päivityksessä tämä oli otettu huomioon ja nuorten sekä ohjaajien mielipiteet olivat tulleet kuulluiksi.

Nuori voi kokea seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuolensa vuoksi vähemmistöstressiä, joka on luonnollinen reaktio ennakkoluuloihin tai vihamielisyyteen, joita nuori on kohdannut tai pelkää kohtaavansa vähemmistöryhmään kuulumisensa vuoksi. Vähemmistöstressistä aiheutuu kehoon ja mieleen pitkäkestoinen stressitila. Vähemmistöstressiä voi myös lisätä pelko siitä, että oma seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli paljastuu toisille tai tasapainottelu sen kanssa, kellenelle kokee turvalliseksi kertoa omasta identiteetistä. Vähemmistöstressistä voi aiheutua sisäistettyä itsesyrjintää, jolloin ympäristön vihamieliset asenteet tai ajatus vääränlaisuudesta tai huonommuudesta kehittyvät osaksi minäkuvaa. Työntekijöiden tulisikin sekä tunnistaa sisäistetty itsesyrjintä että myös ennaltaehkäistä sitä ja tarjota kaikille nuorille välineitä myönteisen minäkuvan rakentamiseen. (Ryhtä, 2023, s. 120.) Ryhtä toteaa, että väheksyntää kokeneen nuoren on erittäin tärkeää saada korjaavia kokemuksia siitä, että hän tulee nähdyksi aikuisille juuri sellaisena kuin hän itsensä määrittelee. Korjaavia kokemuksia luovat esimerkiksi nuoren valitseman nimen ja itsemäärittelyn sukupuolen käyttö sekä sukupuolen ilmaisun mahdollistavat vaatteet, meikki ja hiustyyli. Kaikilla nuorilla on oikeus sukupuolensa ilmaisuun valitsemallaan tavalla. (Ryhtä, 2023, s. 122.)

Ryhtä kuvaa lähestymistapoja moninaiseen ja kehittyvään sateenkaarisanasuuttoon, jota ei hänen mielestään ammattilaisen tarvitse osata ulkomuistista. Puhuesssa voi liikkua yleisellä tasolla ja puhua esimerkiksi seksuaalisesta suuntautumisesta, seksuaalivähemmistöistä, sukupuolivähemmistöistä ja sukupuolen moninaisuudesta. Ryhdän mielestä sateenkaari-ihmiset on myös hyvä kattokäsite. Työntekijä voi myös todeta asioista keskusteltaessa, ettei tunne kaikkia käsitteitä ja hänen sanavalintojaan voi korjata. Moninaisuudesta puhuminen tulisi Ryhdän mukaan ottaa osaksi sijaishuollon jokapäiväistä elämää ja arkea. Ammattilaisen tulee lähtökohtaisesti olettaa moninaisuus eli olettaa, että kuka tahansa voi kuulua seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön tai pohtia seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoltaan, sillä nämä asiat eivät näy ulospäin. Sukupuolineutraali ja

moninaisuuden huomioiva kielenkäyttö antaa mahdollisuuden itsemäärittelylle eikä jätä ketään ulkopuoliseksi. Sukupuolittavien sanojen käyttöön siirytään silloin, kun nuori niitä itsestään tai perheenjäsenistään käyttää. (Ryhtä, 2023, s. 117.)

Ryhtä pohtii kirjoituksessaan lisää hyviä käytännön esimerkkejä, miten sateenkaariaiheet voi ottaa yleisellä tasolla esille. Asioista voi keskustella esimerkiksi erilaisten teemapäivien, Pride-kuukauden tai kirjojen ja elokuvien avulla. Nuorilta voi kysyä, mitä he ajattelevat omasta sukupuolestaan tai seksuaalisesta suuntautumisestaan ja onko heillä joku asia, joka niihin liittyen pohdituttaa. Työntekijän ei tarvitse olla aiheen asiantuntija vaan nuorten kanssa voi hakea tietoa yhdessä. (Ryhtä, 2023, s. 118.) Mielestämme Ryhdällä on erinomaisia esimerkkejä ja näkökulmia, miten seksuaalista suuntautumista ja sukupuolen moninaisuuden asioita ja teemoja tulisi käsitellä nuorten kanssa ja muun muassa niitä ajatuksia ja lähestymistapoja voisi Ajokortti-työskentelyssä kehittää ja hyödyntää. Nuori voi kokea seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi erilaisuutta ja yksinäisyyttä ja nämä vähentävät nuoren osallisuuden kokemusta. Yksinäisyys lisää psyykkisten ja fyysisten sairauksien riskiä, mikä vähentää nuoren toimintakykyä ja osallisuutta. Nuoren itsenäistymistaitojen kehittyminen ja vahvistuminen voi vaarantua tai heikentyä, jos nuori kokee osattomuutta ja hänellä on heikko toimintakyky. Jokaisen nuoren tulee voida olla osallinen yhteisöissään omana ainutlaatuisena persoonanaan ja ilman pelkoa syrjinnästä, jotta hän voi kasvaa ja kehittyä ja itsenäistymisprosessi etenisi.

Nuoren kokema osallisuus, toimijuus ja toimintakyky vahvistavat itsenäistymistaitoja ja –prosessia. Ne vaikuttavat ihmisen psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin ja ovat synergiassa keskenään. Sijaishuollossa olevalle nuorelle tärkeä ja läheinen aikuinen sekä roolimalli on hänen omaohjaajansa. Nuorelle tämä ihmissuhde on merkittävä, sillä nuori ja omaohjaaja muodostavat keskenään sekä luottamusettä kiintymyssuhteen ja tämä suhde kannattelee parhaimmillaan nuorta kasvun ja kehityksen aikana ja tukee nuoren itsenäistymistaitojen saavuttamista. Jatko-tutkimusaiheeksi ehdotammekin omaohjaajuuden tutkimista ja kehittämistä näkökulmana nuoren itsenäistymistaitojen vahvistuminen. Tutkia voisi, miten nuoren ja omaohjaajan välistä suhdetta ja omaohjaajan työnkuvaa voisi kehittää

mahdollisimman hyvin nuoren itsenäistymistaitoja vahvistaviksi. Myös Halonen ja Oinonen (2011) ovat omassa sijaishuollosta itsenäistyvistä nuorista koskevassa tutkimuksessaan esittäneet saman aiheen jatkotutkimuksen kohteena. (Halonen & Oinonen, 2011, s. 51). Lisäksi Rönkkönen ja Tiainen (2022) esittävät sijaishuollossa olevien nuorten toimijuutta käsittelevässä tutkimuksessaan jatkotutkimuksen kohteeksi omaohjaajatyön kehittämisen nuorten toimijuutta mahdollisimman monipuolisesti tukevaksi. (Rönkkönen & Tiainen, 2022, s. 44.) Nuoren toimijuuden tukeminen omaohjaajatyöskentelyssä on erityisen tärkeää osallisuuden ja itsenäistymistaitojen saavuttamisen kannalta.

Ajokortti on sovittu otettavaksi käyttöön hyvinvointialueella yhteiseksi työskentelyvälineeksi, jota yhteistyökumppanimme yksikkö hallinnoi päivitysten osalta. Lisäksi yhteistyökumppanimme on sopinut jälkihuollon kanssa, että Ajokortti on yhteistyökumppanin ja jälkihuollon yhteinen työväline nuoren kanssa työskennellessä. (Yksikön ohjaaja, henkilökohtainen tiedonanto 2.7.2023.) Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla myöhemmin, kun kokemuksellista tietoa on jo kertynyt, miten Ajokortti on toiminut sijaishuollon ja jälkihuollon yhteisenä työvälineenä ja miten sitä voitaisiin yhdessä edelleen kehittää nuoren itsenäistymistaitoja mahdollisimman hyvin vahvistaviksi. Halonen ja Oinonen (2011) esittävät omassa tutkimuksessaan jatkotutkimuskohteeksi sijaishuollon ja jälkihuollon yhteistyön mahdollisuuksien ja edellytysten tutkimista. (Halonen & Oinonen, 2011, s. 51). Ajokortti ja vastaavat nuoren itsenäistymistaitoja vahvistavat työvälineet sijaishuollon ja jälkihuollon yhteisenä työvälineenä ovat juuri tällaisia yhteistyötä mahdollistavia ja edistäviä välineitä. Nuoren siirtyminen sijaishuollosta jälkihuoltoon on nivelvaihe, jossa tiedon kulku ja yhteistyö tulee olla saumatonta. Silloin itsenäistymisprosessi etenee hallitusti ja nuoren yksin jäämisen ja syrjäytymisen riski vähenee.

LÄHTEET

- Aalto, I., & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.
- Arene ry. (9.1.2020). *Ammattikorkeakoulujen eettiset suositukset*. Saatavilla 3.9.2023 https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382
- Arene ry. (i.a). *Opinnäytetöiden eettiset suositukset*. Saatavilla 3.9.2023 <https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>
- Cacciatore, R. (2007). *Aggression portaat: Opetusmateriaali kouluille*. Opetushallitus.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.
- Forsell, M., & Kuoppala, T. (16.5.2023). *Lastensuojelu 2022. Yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus*. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 24/2023). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023051544509>
- Forsell, M., Kuoppala, T., & Säkkinen, S. (7.6.2021). *Lastensuojelu 2020. Koronavuosi ei korostunut lastensuojelun tilastoissa – vaikutusten odotetaan näkyvän viiveellä*. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 19/2021). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021060734321>
- Halonen, P., & Oinonen, S. (2011). *Omin eväin maailmalle. Lastenkodista itseensä elämään* [Opinnäytetyö, Lahden ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2011082912746>
- Hipp, T., & Pukkio, S. (2016). Nuorten osallisuus ja kokemustieto jälkihuollon kehittämisessä. Teoksessa S. Pukkio & T. Hipp (toim.) *Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön* (s. 102–117.) Lastensuojelun keskusliitto. <https://www.lskl.fi/julkaisut/jalkihuolto-opas/>

- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hoikkala, S. (2016). Havaintoja jälkihuoltoa koskevasta kokemus- ja tutkimustiedosta. Teoksessa S. Pukki & T. Hipp (toim.), *Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön* (s. 29–46). Lastensuojelun keskusliitto. Lastensuojelun keskusliitto. <https://www.lskl.fi/julkaisut/jalkihuolto-opas/>
- Hongisto, V. (2005). Moniammatillisen yhteistyön mahdollisuudet nuorten osallisuuden tukemiseksi. Teoksessa T. Haiminen & P. Ora (toim.), *VETO – Verkostotoiminnan kokemuksia* (s. 11–24). (HAMKin e-julkaisuja 7/2005). Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Honkatukia, P. (2018). Haastattelu nuorisotutkimuksen metodina. Teoksessa T. Kiilakoski, & P. Honkatukia (toim.), *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä* (s.153). Vastapaino.
- Honkatukia, P., Kallio, J., Lähde, M., & Mölkänen, J. (2020). *Omana itsenä osa yhteiskuntaa: Itsenäistyvät nuoret aikuiset kansalaisina*. Tampereen yliopisto.
- Häggman-Laitila, A., Salokekkilä, P. & Karki, S. (2019). *Young People’s Preparedness for Adult Life and Coping After Foster Care: A Systematic Review of Perceptions and Experiences in the Transition Period*. Child Youth Care Forum 48, 633–661. <https://doi.org/10.1007/s10566-019-09499-4>
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. (Terveiden ja hyvinvointilaitoksen Työpäpaperi 33/2017). Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Kallunki, V. (2016). Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyys ja luottamus tulevaisuuden taloudelliseen pärjäämiseen. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. (s. 151–161). Nuori-soasiainen neuvottelukunta.
- Kestilä, L., Kauppinen, T., & Karvonen, S. (2016). Lapsuuden elinolojen yhteys arjenhallintaan nuorilla aikuisilla. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.)

- Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015.* (s. 117–134). Nuorisoasiainen neuvottelukunta.
- Koskinen, S., Tuulio-Henriksson, A-M., Ngandu, T., & Sainio, P. (2018). Toiminta- ja työkyky. Teoksessa P. Koponen, K. Borodulin, A. Lundqvist, K. Sääksjärvi & S. Koskinen (toim.), *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa: FinTerveys 2017 -tutkimus.* (s.118–122). (Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen raportti 4/2018).
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-105-8>
- Känkänen, P. (2006). Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen, & M. Törrönen (Toim.) *Lapset ja sosiaalityö, kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia.* PS-Kustannus.
- L 1285/2016 Nuorisolaki 21.12.2016/1285. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- L 417/2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- L 442/1999. Laki holhoustoimesta 1.4.1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990442>
- Laaksonen, S. (2004). *Jälkihuolto-opas.* (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17). Lastensuojelun Keskusliitto.
- Laine, T., & Lempinen, L., (2023). Hyvinvointipalveluiden on ansaittava nuorten luottamus. Teoksessa T. Hirschovits-Gerzm, T. Laine & N. Weckroth (toim.), *Kohti laadukasta aikuistumisen tukea: Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti.* (s. 59–71). Raportti 5/2023. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146536/URN_ISBN_978-952-408-078-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laine, T., Pulliainen, M., & Rae, A. (2023). Arkivalmennus ja eri toimijoiden integroiva yhteistyö tukee lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettuja nuoria. Teoksessa T. Hirschovits-Gerzm, T. Laine & N. Weckroth (toim.), *Kohti laadukasta aikuistumisen tukea: Yhdessä*

- aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti.* (s. 174–183). Raportti 5/2023. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146536/URN_ISBN_978-952-408-078-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laukkanen, T., Pekkarinen, E., & Vilmilä, F. (2018). Nuorisotutkimuksen etiikka. Teoksessa T. Kiilakoski, & P. Honkatukia (toim.), *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä* (s. 75–97). Vastapaino.
- Malm, K. (2018). *Itsenäistyyvä nuori, vahvistuva toimija: Tukea täysi-ikäisyyden kynnyksellä.* (Verkkojulkaisuja 133). Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/itsenaistyyva_nuori_vahvistuva_toimija_web.pdf
- Manelius, M., & Kekkonen, E. (2023). Jälkihuoltoon siirtyminen – miten ja mitä aikuisessa elämässä tarvittavia taitoja voi harjoitella jo sijaishuollon aikana. Teoksessa E. Kekkonen, & J. Jahnukainen (toim.), *Näkökulmia sijaishuoltoon* (s. 50–58). Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023 <https://www.lskl.fi/julkaisut/nakokulmia-sijaishuoltoon/>
- Martelin, T., Nieminen, T., Sainio, P., Koskinen, S., & Tikkanen, P. (2018). Sosiaalinen toimintakyky. Teoksessa P. Koponen, K. Borodulin, A. Lundqvist, K. Sääksjärvi & S. Koskinen (toim.), *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa: FinTerveys 2017 -tutkimus.* (s.123–128). (Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen raportti 4/2018). Terveyden ja hyvinvoinnin laitost. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-105-8>
- Marttunen, M., & Karlsson, L. (2013). Nuoruus ja mielenterveys. Teoksessa M. Marttunen, T. Huurre, T. Strandholm & Viialainen, R (toim.), *Nuorten mielenterveyshäiriöt: Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille.* (s.7–16). (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen opas 25). Terveyden ja hyvinvoinnin laitost. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-647-2>
- Myllyniemi, S. (toim.) 2016. *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015.* Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisoasian neuvottelukunta.

- Nuorisotutkimusverkosto. <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2016/>
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L., & Ruoppila, I. (2015). *Ihmisen psykologinen kehitys* (6., uud. p.). PS-kustannus.
- Partanen, I. (2005). Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä – dialogi sijaishuollon käytännön ja Martti Lindqvistin ajatusten välillä. Teoksessa S. Laaksonen & M. Kemppainen (toim.) *Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa*. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Lastensuojelun Keskusliitto.
- Paulsen, V., & Berg, B. (2016). *Social support and interdependency in transition to adulthood from child welfare services*. *Children and Youth Services Review* 68, 125–131.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.07.006>
- Puurunen, T., Alen, J., Kähköpuro, N., Norolehto, J., Jemppu, Noponen, N., & Stam, G. (2023). Kokemusasiatuntijanuorten pohdintaa. Teoksessa E. Kekkonen, & J. Jahnukainen (toim.), *Näkökulmia sijaishuoltoon* (s. 59–62). Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023 <https://www.lskl.fi/julkaisut/nakokulmia-sijaishuoltoon>
- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 145–156). Gaudeamus.
- Puusa, A., & Juuti, P. (2020). Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 75–85). Gaudeamus.
- Rautiainen, T. (2018). *Apuna nuorten itsenäistymisessä. Itsenäistymiskansio Pienryhmäkoti Kastanjassa*. [Opinnäytetyö, Lahden ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018061313771>
- Reinikainen, S. (2009). *Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä*. [Väitöskirja, Helsingin Yliopisto]. (Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki.) Yliopistopaino. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19844/nuorisok.pdf>

- Ruti-Laakso, P., Weckroth, N., & Hirschovits-Gerz, T. (2023). Näkemyksiä aikuistumisen tuen haasteista ja hyvistä käytännöistä. Teoksessa T. Hirschovits-Gerzm, T. Laine & N. Weckroth (toim.), *Kohti laadukasta aikuistumisen tukea: Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti*. (s. 133–139). Raportti 5/2023. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146536/URN_ISBN_978-952-408-078-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Ryhtä, T. (2023). Sateenkaarilasten ja -nuorten huomioinen sijaishuollossa. Teoksessa E. Kekkonen, & J. Jahnukainen (toim.), *Näkökulmia sijaishuoltoon* (s. 116–125). Lastensuojelun Keskusliitto. <https://www.lskl.fi/julkaisut/nakokulmia-sijaishuoltoon/>
- Rönkkönen, J., & Tiainen, N. (2022) Lasten ja nuorten toimijuus Vantaan kaupungin kuntouttavassa sijaishuollossa [Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202204255970>
- Saari, J. (2015). *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Gaudeamus.
- Sainio, P., Stenholm, S., Valkeinen, H., Vaara, M., Heliövaara, M., & ja Koskinen, S. (2018). Fyysinen toimintakyky. Teoksessa P. Koponen, K. Borodulin, A. Lundqvist, K. Sääksjärvi & S. Koskinen (toim.), *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa: FinTerveys 2017 -tutkimus*. (s.108–122). (Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen raportti 4/2018). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-105-8>
- Sekki, S., & Autio, M. (2020). Kotitalousneuvonta nuorten sosiaalisten suhteiden, arjen rytmien ja taitojen tukemisessa. Teoksessa T. Valkendorff & E. Sihvonen (toim.), *Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot –vuosikirja 2020*. (s. 201–217). Nuorisotutkimusverkosto.
- Selviytyjät-tiimi. (2012). "Voi olla oma itsensä" - Vertaiset nuoren identiteettiä tukemassa. Teoksessa Selviytyjät-tiimi (toim.) *Uskomme sinuun – usko sinäkin. Opas lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille*. Pesäpuu ry & Lastensuojelun keskusliitto.

- https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/02/Us_Us_aikuis-ten_opas_netti.pdf
- Sijaishuoltoyksikkö. (11.11.2020). *Sijaishuollon yksikön Hyvän kohtelun suunnitelma* [Sisäinen työohje]. Tuloste työntekijöiden hallussa.
- Sijaishuoltoyksikkö. (2022). *Sijaishuollon yksikön omavalvontasuunnitelma 2022* [Sisäinen työohje]. Tuloste tekijöiden hallussa.
- Soanjärvi, K. (2007). Nuorisotyön verkostoituminen – Nuorisotyöntekijöiden yhteistyöstä osaamisverkostoksi. Teoksessa T. Hoikkala, A. Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. (Verkkojulkaisu 89). Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Solin, P., Partonen, T., Suvisaari, J., Tamminen, N., & Viertiö, S. (2018). Psykkinen toimintakyky ja positiivinen mielenterveys. Teoksessa P. Koponen, K. Borodulin, A. Lundqvist, K. Sääksjärvi & S. Koskinen (toim.), *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa: FinTerveys 2017 -tutkimus*. (s.129–131). (Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen raportti 4/2018). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-105-8>
- Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto. (i.a). Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. Saatavilla 3.9.2023 <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>
- Suomen virallinen tilasto. (21.4.2023). *Kokonaishedelmällisyysluku mittaushistorian matalin vuonna 2022*. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8mya8io1v2u0dutwqqanzqx>
- Suurpää, L. (2020). Itsenäistymisen ristivetoa nykynuoruudessa. Teoksessa I. Custódio (toim.). Teoksessa *Ensiaskel tulevaisuuteen. 16-vuotiaiden nuorten ajatuksia itsenäisestä asumisesta*. (s. 13). Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 3/2020.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (11.4.2022). *Mitä toimintakyky on?* <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (14.12.2021). *Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE)*. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->

- Timonen-Kallio, E., Yliruka, L., & Närhi, P. (2017). *Lastensuojelun terapeuttisen laitospalvelun mallinnus*. (Terveyden ja hyvinvointilaitoksen Työpöytä 23/2017). Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-866-1>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja, (3) 2019). Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarviointin_ohje_2020.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja, (2) 2023). Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Törrönen, M., & Vauhkonen, T. (2012). *Itsenäistyminen elämänvaiheena: Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista*. SOS-Lapsikylä ry. https://www.researchgate.net/publication/262004314_Itsenäistyminen_elämänvaiheena_Osallistava_vertaistutkimus_sijaishuollosta_itsenäistyvien_nuorten_hyvinvoinnista
- Vario, P. (2012). Unelmat. Teoksessa Selviytyjät-tiimi (toim.) *Uskomme sinuun – usko sinäkin. Opas lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille*. Pesäpuu ry & Lastensuojelun keskusliitto. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/02/Us_Us_aikuis-ten_opas_netti.pdf
- Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. (i.a). *Itsenäistyneen nuoren roolikartta*. Saatavilla 3.9.2023 <https://vslk.fi/index.php?id=21>
- Westlund, O., & Liukkonen, J. (2020). Näkökulmia nuorten osallisuuteen sijaishuollon laitoshoidossa. Teoksessa T. Heino (toim.) *Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä*

sijoitettujen lasten hoidossa. (THL Raportti 12/2020). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-569-8>
Yleissopimus lapsen oikeuksista, 20.11.1989. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITE 1. Nuorten haastattelukysymykset

1. KANSILEHTI

- Onko Ajokortin kansi mielestäsi onnistunut?
- Tulisiko sitä kehittää? Millä tavoin?

2. MINÄ ITSENÄISTYJÄNÄ / NÄISTÄ KAHDESTA OLEN ENEMMÄN

- Millä tavoin Minä itsenäistyjänä -lista auttaa sinua tunnistamaan millainen olet itsenäistyjänä?
- Millä tavoin Näistä kahdesta olen enemmän -lista auttaa sinua tuntemaan itseäsi?

3. VERKOSTO

- Ketä kuuluu verkostoosi?
- Millä tavalla verkostosi selvittäminen on tukenut itsenäistymistäsi?

4. ASUMINEN JA ARJENHALLINTA

- Mitä apua Ajokortista on asumiseesi liittyviin asioihin?
- Miten Ajokortti on auttanut sinua järjestelemään asioita kalenteriisi ja ennakoimaan asioita?

5. KOTITYÖT JA ARJENHALLINTA

- Millä tavoin Ajokortti on auttanut sinua kotitöiden suunnittelussa ja tekemisessä?
- Miten Ajokortti on auttanut sinua ruuanlaittoon liittyvässä suunnittelussa ja tekemisessä?
- Miten Bootcamp on tukenut sinua kotitöiden ja asumisentaitojen oppimisessa?

6. RAHA-ASIAT

- Miten Ajokortti on auttanut sinua raha-asioiden hoidossa?
- Miten Budjettipeli on auttanut sinua suunnittelemaan omaa talouttasi ja raha-asioidesi hoitoa?

7. TERVEYS JA HYGIENIA

- Millä tavoin Ajokortti on auttanut sinua huolehtimaan terveydestäsi ja terveyteen liittyvistä asioista?
- Millä tavoin Ajokortti on auttanut sinua huolehtimaan hygieniasiasi?

8. AJANKÄYTTÖ JA TULEVAISUUS

- Miten Ajokortti on tukenut sinua ajankäyttösi ja tulevaisuutesi suunnittelussa?

9. SOSIAALISET TAIDOT

- Millä tavoin Ajokortti on auttanut sinua tunnistamaan omia sosiaalisia taitojasi?

10. JÄLKIHUOLTO

- Millä tavoin Ajokortti on auttanut sinua ymmärtämään oikeutesi jälkihuoltoon?
- Mitä tiedät jälkihuollosta?
- Mistä olet saanut tietoa jälkihuollosta?
- Miten Ajokortti on lisännyt tietoasi jälkihuollosta?

11. ITSENÄISTYMISSPROSESSIN TARKISTUSLISTA

- Miten hyvin mielestäsi tarkistuslistassa on otettu huomioon kaikki tärkeät itsenäistymiseesi liittyvät asiat?
- Miten tarkistuslista mielestäsi vahvistaa itsenäistymistaitojasi?

12. AJOKORTIN KEHITTÄMINEN

- Miten mielestäsi Ajokorttia voitaisiin kehittää tai parantaa, jotta se auttaisi sinua vielä paremmin itsenäistymisessäsi?
- Mitä aihealuetta tai aihealueita Ajokortista haluaisit kehittää tai parantaa?
- Mitä haluaisit lisätä tai muuttaa Ajokorttiin?

LIITE 2. Ohjaajien haastattelukysymykset

YLEISTÄ AJOKORTISTA

- Käytkö nuoren kanssa läpi kaikki Ajokortin eri työvälaineet?
- Millaisissa tilanteissa käytät Ajokortti-työvälinettä nuoren kanssa?
- Kuinka usein käytät Ajokortti-työvälinettä nuoren kanssa?
- Miten koet Ajokortin toimivuuden nuoren itsenäistymistaitojen kartuttajana?

1. KANSILEHTI

- Onko Ajokortin kansi mielestäsi onnistunut?
- Tulisiko sitä kehittää? Millä tavoin?

2. MINÄ ITSENÄISTYJÄNÄ / NÄISTÄ KAHDESTA OLEN ENEMMÄN

- Millä tavoin Minä itsenäistyjänä -lista auttaa mielestäsi nuorta tunnistamaan millainen hän on itsenäistyjänä?
- Miten Näistä kahdesta olen enemmän -lista auttaa mielestäsi nuoren itsetuntemusta?

3. VERKOSTO

- Millä tavalla verkoston selvittäminen on mielestäsi tukenut nuoren itsenäistymisprosessia?

4. ASUMINEN JA ARJENHALLINTA

- Mitä apua tai hyötyä Ajokortista on mielestäsi ollut nuorelle hänen asumiseensa liittyviin asioihin?
- Miten Ajokortti on mielestäsi auttanut nuorta järjestelemään asioitansa kalenteriinsa ja ennakoimaan asioitansa?

5. KOTITYÖT JA ARJENHALLINTA

- Millä tavoin Ajokortti on mielestäsi auttanut nuorta kotitöiden suunnittelussa ja tekemisessä?

- Miten Ajokortti on mielestäsi auttanut nuorta ruuanlaittoon liittyvässä suunnitteluissa ja tekemisessä?
- Miten Bootcamp on mielestäsi tukenut nuorta kotitöiden ja asu-
misentaitojen oppimisessa?

6. RAHA-ASIAT

- Miten Ajokortti on mielestäsi auttanut nuorta raha-asioidensa hoidossa?
- Miten Budjettipeli on mielestäsi auttanut nuorta suunnittelemaan omaa talouttansa ja raha-asioidensa hoitoa?

7. TERVEYS JA HYGIENIA

- Millä tavoin Ajokortti on mielestäsi auttanut nuorta huolehtimaan terveydestänsä ja terveyteensä liittyvistä asioista?
- Millä tavoin Ajokortti on mielestäsi auttanut nuorta huolehtimaan hygieniastansa?

8. AJANKÄYTTÖ JA TULEVAISUUS

- Miten Ajokortti on mielestäsi tukenut nuorta ajankäyttönsä ja tulevaisuutensa suunnittelussa?

9. SOSIAALISET TAIDOT

- Millä tavoin Ajokortti on mielestäsi auttanut nuorta tunnistamaan omia sosiaalisia taitojansa?

10. JÄLKIHUOLTO

- Millä tavalla Ajokortti on mielestäsi auttanut nuorta ymmärtämään oikeutensa jälkihuoltoon?
- Mitä nuoret tietävät jälkihuollosta?
- Miten Ajokortti on mielestäsi lisännyt nuorten tietoa jälkihuollosta?

11. ITSENÄISTYMISPROSESSIN TARKISTUSLISTA

- Miten hyvin mielestäsi tarkistuslistassa on otettu huomioon kaikki nuoren itsenäistymiseen liittyvät asiat?

- Miten tarkistuslista mielestäsi vahvistaa nuoren itsenäistymistaitoja?

12. AJOKORTIN KEHITTÄMINEN

- Miten mielestäsi Ajokorttia voitaisiin kehittää tai parantaa, jotta se auttaisi nuorta vielä paremmin itsenäistymisprosessissa?
- Mitä aihealuetta tai aihealueita Ajokortista pitäisi mielestäsi kehittää tai parantaa?
- Mitä haluaisit lisätä tai muuttaa Ajokorttiin?

LIITE 3. Ajokortti-työväline

NUOREN ARJEN TAITOJEN -AJOKORTTI

NIMI

ON OSOITTANUT ARJEN TAITOJEN HALLINNAN

.....

NUOREN ARJEN TAITOJEN -AJOKORTTI

NIMI

ON OSOITTANUT ARJEN TAITOJEN HALLINNAN

---

myöntäjä

MINÄ ITSENÄISTYJÄNÄ

Ympyröi sanat, jotka kuvaavat sinua.

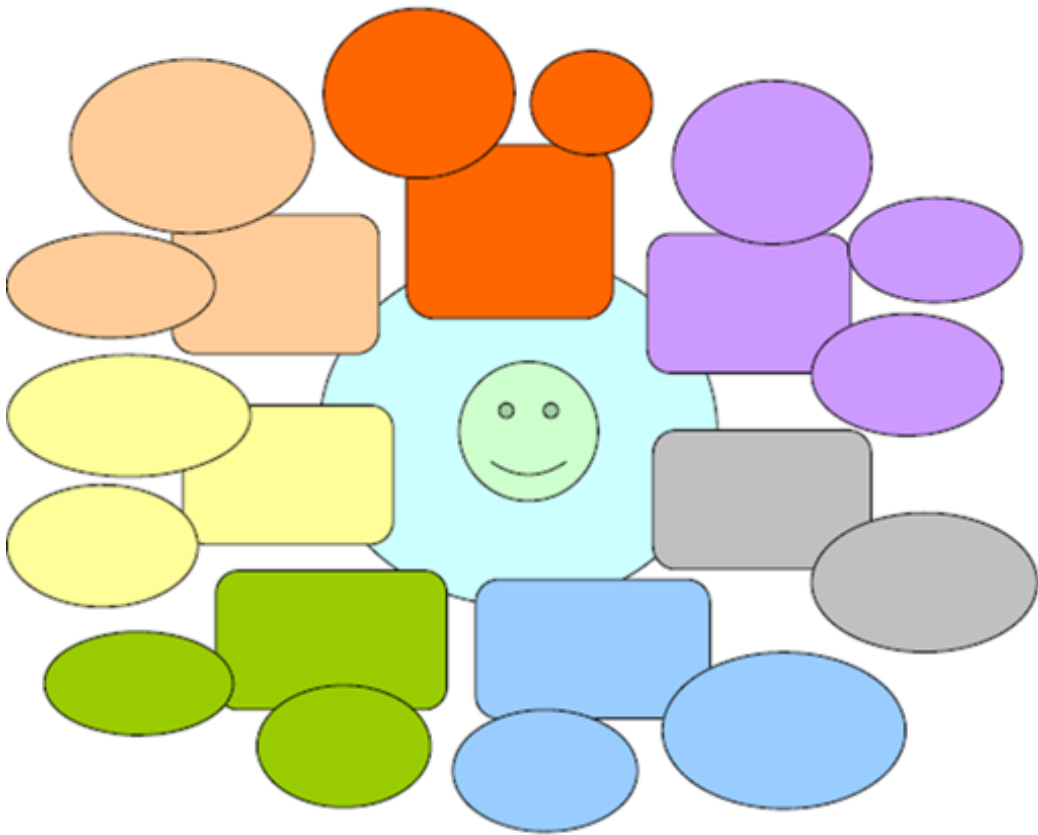
Viisas	vahva	Tarkeka	Räjähävä	Kekseliäs
	Leikkisä	Ystävällinen	Luova	Iloinen
Määräilevä	Ahne	Hassu	Tyytyväinen	Laiska
Reilu	Epäkäytännöllinen	Huolimaton	valehtelija	
	Kiltti	Hauska	Epävarma	vastuuntuntoinen
Surullinen	Paha	Kärsivällinen	Vakava	Rauhallinen
	Mielenkiintoinen	Älykäs	Pelokas	Ujo
Vilkas	Jännittyneyt	Ilkeä	Rento	Ahkera
	Ylpeä	Miellyttävä	Yksinäinen	Kätevä
Vihainen	Jämpä	Toimelias	Inhottava	Laiha
	Pinnallinen	Ihana	Pehmeä	Pohdiskeleva
Humoristinen		Kova	Hiljainen	Hyvä
	Innovatiivinen	Helppo	Lihava	Tyhmä
Sulkeutunut	Hyväntuulinen		Onnellinen	

NÄISTÄ KAHDESTA OLEN ENEMMÄN...

Rohkea	Pelokas
vetäytyvä	Yhteistyöhaluinen
Huolimaton	Huolellinen
Ahkera	Laiska
Päätäväinen	Epävarma
Nopea	Hidas
Oma-aloitteinen	Aloitekyvytön
Menestyvä	Epäonnistuva
Hyvin viihtyvä	Helposti ikävystyvä
Järjestelykyvytön	Järjestelykykyinen
Alistuva	Hallitseva
Tasapainoton	Tasapainoinen
Luotettava	Epäluotettava
Suurpiirteinen	Pikkutarkka
Vapautunut	Ahdistunut
Surullinen	Iloinen
Kömpelö	Näppärä
Ymmärtäväinen	Anteeksiantamaton
Helposti leppyvä	Pitkävihainen
Tosikko	Huumorintajuinen
Tunnollinen	Vastuuton

MINUN VERKOSTONI

VERKOSTO...

... on jokaisella erilainen.

Siihen voi kuulua ihmisiä perheestä, opiskelupaikasta tai harrastuksista. Verkostoon voi kuulua myös naapurit, lemmikki tai tuttu kaupankassa. Sosiaalisen verkoston ei tarvitse olla erityisen laaja ja sisältää monia kymmeniä ihmisiä. Määrää tärkeämpää on se, että olet verkostoosi itse tyytyväinen. Sinun sosiaalinen verkostosi muodostuu niistä ihmisistä, jotka ovat sinulle merkityksellisiä. Verkostossa olisi hyvä olla ihmisiä, joiden puoleen voit kääntyä, kun tarvitset apua. Siksi esimerkiksi oma jälkihuollon työntekijä tai koulun kuraattori kuuluu verkostoosi.

Verkostosta voi löytyä apua esimerkiksi asumiseen, mielenterveyteen, kriiseihin, päihderippuvuuteen, peliriippuvuuteen, syömiseen tai syömishäiriöihin, vapaa-aikaan, laki- ja uskonasioihin, työelämään ja talouteen.

ASUMINEN

Kuinka arkesi sujuu?

Mitä ajattelet omasta kodistasi ja miltä omilleen muutto tuntuu?

---

	en koskaan	harvoin	joskus	usein
Pelaan tietokonepelejä	1	2	3	4
Luen lehtiä	1	2	3	4
Seuraan uutisia	1	2	3	4
Mietin ajankäyttöäni	1	2	3	4
Minulla on päähänpistoja	1	2	3	4
Minulla on tylsää	1	2	3	4
Yksin oleminen on vaikeaa	1	2	3	4
Viihdyn yksin	1	2	3	4

ASUMINEN JA ARJENHALLINTA -ajokortti

teema	suoritustapa	suorituspvm
ASUMINEN		
vuokrasopimus		
järjestyssäännöt		
vuokralaisen velvollisuudet ja oikeudet		
vuokranantajan vastuut		
kotivakuutus		
muut vakuutukset		
paloturvallisuus		
sähkösojimus		
KOTI		
kodin hankinnat		
ARJENHALLINTA		
kalenteri		
wilma		

KOTITYÖT JA ARJENHALLINTA

Unen tarpeeni on _____ tuntia/yö.

Arjenhallintaan kuuluu: _____
 _____
 _____

	en koskaan	harvoin	joskus	usein
Petaan sänkyäni aamuisin	1	2	3	4
Pesen itse pyykkini	1	2	3	4
Pyyhin pölyt	1	2	3	4
Imuroin	1	2	3	4
Vaihdan lakanat	1	2	3	4
Valmistan ruokaa	1	2	3	4

KOTITYÖT JA ARJENHALLINTA -ajokortti

teema	suoritustapa	suorituspvm
kierrätys		
SIIVOUS		
pyykinpesu, pyykinpesukone		
pesuaineet		
pesumerkinnot		
ikkunanpesu		
vessan pesu		
KODINHOITO		
palohälyttimen testaus		
hajulukon putsaus		
RUOANLAITTO		
ruokien säilytys, säilyvyys ja tiedot		
ruoanlaitto		
kaupassa käynti		
reseptit		

RAHA-ASIAT

Budjetti= arvio tuloista ja menoista

	en koskaan	harvoin	joskus	usein
Kulutan rahani	1	2	3	4
Olen velkaa toisille	1	2	3	4
Lainaan rahaa toisilta	1	2	3	4
Lainaan rahaa toisille	1	2	3	4
Teen kalliita ostoksia	1	2	3	4
Teen ostoksia miettimättä	1	2	3	4
Huolehdin raha-asioista	1	2	3	4
Säästän	1	2	3	4

Mihin ja miten säästän?

RAHA-ASIAT -ajokortti

teema	suoritustapa	suorituspvm
verkkopankki		
laskun tiedot, laskun maksu		
budjetti		
verokortti		
kodin hankinnat		
luottotiedot		
teema	suoritustapa	suorituspvm
työpaikan etsiminen		
palkkojen vertailu		
veroprosentin laskeminen		
nettopalkan laskeminen		

TERVEYS JA HYGIENIA

	en koskaan	harvoin	joskus	usein
Käyn suihkussa päivittäin	1	2	3	4
Pesen hampaat päivittäin	1	2	3	4
Nukun hyvin	1	2	3	4
Nukahdan helposti	1	2	3	4
Herääminen on vaikeaa	1	2	3	4
Herään yöllä	1	2	3	4
Tunnen itseni väsyneeksi	1	2	3	4
Minulla on harrastuksia	1	2	3	4
Syön terveellisesti	1	2	3	4
Poltan tupakkaa	1	2	3	4
Käytän nuuskaa	1	2	3	4
Käytän päihteitä	1	2	3	4
Terveys on minulle tärkeää	1	2	3	4
Huolehdin lääkityksestäni	1	2	3	4
Olen tyytyväinen itseeni	1	2	3	4
Luotan muihin	1	2	3	4
Elämälläni on tarkoitus	1	2	3	4
Minulla on pelkoja	1	2	3	4
Koen oloni turvalliseksi	1	2	3	4
Tunnen itseni masentuneeksi	1	2	3	4

TERVEYS JA HYGIENIA -ajokortti

teema	suoritustapa	suorituspvm
omat lääkkeet		
lääkeresepti		
apteekki		
terveysasema		
lääkekaappi/ensiapulaukku		
hammashoito		
seksuaaliterveys		
psyhykinen hyvinvointi		
terveellinen syöminen		
terveyden edistäminen		

AJANKÄYTTÖ JA TULEVAISUUS

	en koskaan	harvoin	joskus	usein
Olen kiinnostunut opiskelusta	1	2	3	4
Opiskelu on minulle vaikeaa	1	2	3	4
Saan apua/tukea opiskeluun	1	2	3	4
Haluaisin enemmän tukea	1	2	3	4
Koen opiskelun tärkeäksi	1	2	3	4
Koen tulevaisuuteni tärkeäksi	1	2	3	4
Minulla on mielekästä tekemistä	1	2	3	4
Minulla on unelmia	1	2	3	4
Tulevaisuus pelottaa minua	1	2	3	4

Minua motivoi _____
 _____
 _____

Minua auttaa jaksamaan _____
 _____
 _____

AJANKÄYTÖN JA TULEVAISUUDEN AARREKARTTANI

SOSIAALISET TAIDOT

	en koskaan	harvoin	joskus	usein
Minulla on tärkeitä ihmissuhteita	1	2	3	4
Pystyn pitämään puoleni	1	2	3	4
Ystävyyssuhteeni ovat tasa-arvoisia	1	2	3	4
Jännitän uusia tilanteita	1	2	3	4
Uskallan näyttää tunteeni	1	2	3	4
Hermostun helposti	1	2	3	4
Koen, että minusta välitetään	1	2	3	4
Kunnioitan toisia ihmisiä	1	2	3	4
Osaan keskustella	1	2	3	4
Osaan kuunnella	1	2	3	4

SOSIAALISET TAIDOT -ajokortti

teema	suoritustapa	suorituspv
ASIOINTI		
	puhelimessa	
	kaupassa	

JÄLKIHUOLTO

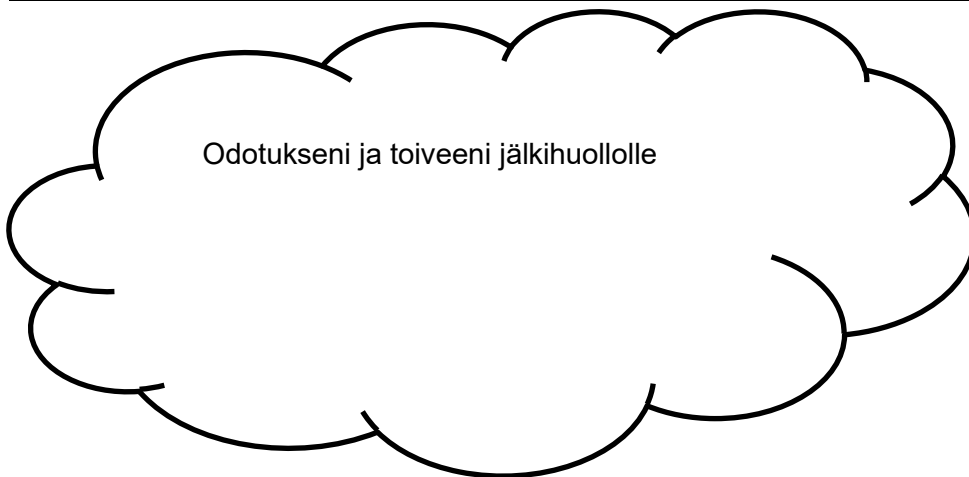
”Nuorten jälkihuolto on tarkoitettu 16–25-vuotiaille x-kunnan nuorille, jotka ovat olleet huostaan otettuina tai sijoitettuna yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta.” (Yhteistyökumppanin kunnan verkkosivut)

Jälkihuoltoon kuuluu mm.: _____
 _____
 _____

Jälkihuolto-yksikköni sijaitsee _____
 Jälkihuollon työntekijäni on _____
 Tiedän, mikä on jälkihuoltolähete _____ kyllä _____ en

Näissä asioissa tarvitsen apua

_____
 _____
 _____

ITSENÄISTYMISPROSESSIN TARKISTUSLISTA

- ◇ Tiedän mitä jälkehuollon palvelut ovat
- ◇ Tiedän oman jälkehuoltoyksikköni
- ◇ Minulla on ohjaaja jälkehuollossa
- ◇ Tiedän mitä kodin ylläpitäminen vaatii ja tarkoittaa
- ◇ Osaan pyykeä
- ◇ Tiedän miten kierrätetään
- ◇ Tiedän millaisia puhdistusaineita käytetään mihinkään tarkoitukseen
- ◇ Osaan tehdä ruokaa
- ◇ Osaan suunnitella kaupassa käynnin
- ◇ Tiedän mitä keittiön kaapeissa olisi hyvä olla jatkuvasti
- ◇ Tiedän mistä löydän ohjeita ruoanlaittoon ja leivontaan
- ◇ Tiedän mistä tuloni koostuvat ja mihin tukiin olen oikeutettu
- ◇ Tiedän mistä kuukausittaiset pakolliset menoni koostuvat
- ◇ Osaan suunnitella rahankäyttöni (budjetti)
- ◇ Tiedän miten laskut maksetaan
- ◇ Hallitsen vuorokausirytmini
- ◇ Osaan huolehtia riittävästä unesta
- ◇ Tiedän miten rentoutua
- ◇ Osaan huolehtia hygieniastani
- ◇ Tiedän mitkä asiat vaikuttavat hyvinvointiini ja osaan edistää niitä
- ◇ Tiedän mistä saan apua terveysasioissa

ITSENÄISTYMISPROSESSIN TARKISTUSLISTA

- ◇ Osaan huolehtia lääkehoiduksestani ja/tai sairaudestani
- ◇ Tiedän miten lääkeresepit uusitaan
- ◇ Osaan käyttää itsehoitolääkkeitä (esim. särkylääke)
- ◇ Tiedän miten huolehtia ehkäisystä ja mistä saan tietoa seksuaaliterveydestä
- ◇ Tiedän mikä on takuuvuokra ja vuokravakuus
- ◇ Tiedän mitkä ovat tai mistä saan tietoa vuokralaisen velvollisuuksia ja oikeuksista
- ◇ Ymmärrän mikä on häätö ja miksi sellaisen voi saada
- ◇ Ymmärrän luottotietojen merkityksen

TARKISTUSLISTA MUUTTOON

- ◇ Minulla on kuvallinen henkilööllisyystodistus
- ◇ Minulla on verkkopankkitunnukset
- ◇ Lääkereseptini on ajan tasalla
- ◇ Minulla on kotivakuutus
- ◇ Minulla on sähkösojimus
- ◇ Nettiliittymä (ei pakollinen)
- ◇ Olen tehnyt muuttoilmoituksen Postiin ja Maistraattiin
- ◇ Olen tehnyt muuttoilmoituksen taloyhtiölle
- ◇ Minulla on muuttolaatikat
- ◇ Muuttoapu

LIITE 4. Saatekirje ja suostumusasiakirja nuorille

SAATEKIRJE JA SUOSTUMUSASIAKIRJA NUORILLE

Moi!

Oletkin ehkä jo kuullut ohjaajiltasi, että olemme tulossa teille yksikköön tekemään tutkimusta haastatellen teitä nuoria ja ohjaajia. Nimemme ovat Eve ja Mari ja olemme Diakonia-ammattikorkeakoulun loppuvaiheen sosionomiopiskelijoita. Sinulla on nyt mahdollisuus osallistua opinnäytetyöhömme. Sen tarkoituksena on kerätä tietoa sinun kokemuksistasi siitä, miten Ajokortti-työväline on auttanut sinua savuttamaan itsenäistymistaitoja. Opinnäytetyötämme teemme yhteistyössä sijaishuoltoyksikkösi kanssa ja siksi mielellämme haastattelisimme sinua opinnäytetyötämme varten. Sinun mielipiteesi ovat tärkeitä ja haluaisimme että ne tulisivat kuulluiksi opinnäytetyömme kautta.

Äänitämme haastattelut, jonka jälkeen kirjoitamme ne tekstiksi. Haastatteluaineiston säilytämme omissa salasanalla suojatuissa tietokoneissamme. Suostumuslomakkeita säilytämme lukollisessa laatikostossa. Säilytämme haastatteluaineiston vain opinnäytetyömme tekemisen ajan. Opinnäytetyömme valmistuttua tuhoamme kaikki materiaalit tietoturvallisesti. Opinnäytetyöhömme ei tule henkilötietojasi eikä sinua voida tunnistaa opinnäytetyöstämme. Opinnäytetyömme julkaistaan tietokannassa nimeltään Theseus. Löydät sen theseus.fi -nettiosoitteesta.

Tämän opinnäytetyömme tekemiseen tarvitsemme tutkimusluvan kunnalta. Tutkijoina olemme myös vaitiolovelvollisia. Tarkoituksenamme on aloittaa haastattelut marraskuun aikana. Tulemme tekemään haastatteluita yksikköön. Jos haluat kuitenkin mielummin haastattelun esim. Teams-yhteyden kautta, sopii se meille oikein hyvin. Voit siis valita juuri sinulle parhaaksi tuntuvan tavan haastattelulle. Haastatteluun osallistuminen on sinulle täysin vapaaehtoista. Halutessasi saat myös nähdä haastattelukysymykset etukäteen. Sinulla on oikeus kieltäytyä haastattelusta, keskeyttää haastattelu, perua se ja myös koska tahansa ennen

opinnäytetyön valmistumista pyytää sen poistoa aineistosta niin halutessasi vain ilmoittamalla meille päätöksestäsi.

Mikäli haluat osallistua haastatteluun, niin kerrothan siitä ohjaajille tai suoraan meille. Täytähän myös alla olevan lomakkeen ennen haastattelua. Lomakkeessa olevaa nimeäsi ei tulla käyttämään mihinkään muuhun tarkoitukseen kuin vain siihen, että suostut haastatteluun. Löydät yhteystietomme kirjeen lopusta ja voit laittaa meille viestiä, jos sinua pohdituttaa joku asia haastattelusta, opinnäytetyöstämme tai jos sinulla on jotain muuta meiltä kysyttävää.

Toivottavasti näemme pian yksikössäsi tai verkossa! 😊

Ystävällisin terveisin,

Eve Kaitosalmi

Eve.kaitosalmi@student.diak.fi

Mari Nenonen

Mari.nenonen@student.diak.fi

Suostumuslomake

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun, ja minulla on myös oikeus kieltäytyä siitä. Haastattelusta syntyvää aineistoa saa käyttää opinnäytetyössä.

Ymmärrän, että minulla on oikeus perua suostumukseni sekä keskeyttää haastattelu ja pyytää haastattelun poistoa aineistosta missä vaiheessa tahansa opinnäytetyön teon aikana.

Päivämäärä ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 5. Saatekirje ja suostumusasiakirja ohjaajille

SAATEKIRJE JA SUOSTUMUSASIAKIRJA OHJAAJILLE

Hei!

Olemme loppuvaiheen sosionomiopiskelijoita Diakonia-ammattikorkeakoulusta Helsingin kampukselta. Opinnäytetyömme aiheena on itsenäistyvän nuoren Ajokortti-työväline ja sen toimivuus suhteessa itsenäistymistaitojen karttumiseen. Työelämäyhteistyökumppanimme on kunnan sijaishuoltoyksikkö.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia, miten nuorten ja ohjaajien mielestä Ajokortti-työväline on toiminut nuorten itsenäistymistaitojen karttumisen hyväksi. Tutkimuksemme avulla yhteistyökumppanimme saa hyödyllistä tietoa onko Ajokortti-työväline lisännyt ja vahvistanut nuorten itsenäistymistaitoja ja miten se on toiminut itsenäistymistaitojen saavuttamiseksi. Yhteistyökumppanimme voi tutkimuksemme tulosten avulla edelleen kehittää Ajokortti-työvälinettä nuorten itsenäistymistaitojen saavuttamisen sekä vahvistumisen hyväksi. Haemme tutkimuslupaa opinnäytetyölle kunnalta.

Tarkoituksenamme on tehdä nuorten kanssa yksilöhaastattelut. Pyydämme haastatteluun luvan nuorelta. Haastattelemme tutkimustamme varten myös ohjaajia yksilöhaastatteluina. Olemme tehneet informointikirjeet opinnäytetyöstämme myös haastateltaville nuorille sekä huoltajille ja nuorten asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille.

Nauhoitamme haastattelut, jonka jälkeen nauhoitukset kirjoitetaan tekstimuotoon. Säilytämme haastatteluaineistot salasanalla suojatuissa tietokoneissamme. Suostumuslomakkeet arkistomme lukollisessa laatikostossa. Opinnäytetyöhöemme ei tule henkilötietoja eikä nuoria tai ohjaajia voi tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä. Haastatteluaineistoa käytetään ainoastaan tässä opinnäytetyössämme ja tutkijoina meitä sitoo vaitiolovelvollisuus. Kaikki haastatteluaineisto

tuhotaan tietoturvallisesti opinnäytetyömme valmistuttua. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus-tietokannassa (Theseus.fi).

Nuorille ja ohjaajille haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Saat myös nähdä haastattelukysymykset etukäteen. Nuorilla ja ohjaajilla on oikeus kieltäytyä haastattelusta, peruuttaa suostumuksensa haastatteluun, keskeyttää haastattelu sekä kieltää haastatteluaineiston käyttäminen missä vaiheessa tahansa opinnäytetyöprosessimme aikana niin halutessaan vain ilmoittamalla meille päätöksestä. Tarkoituksenamme on aloittaa nuorten ja ohjaajien haastattelut marraskuun aikana. Tavoitteenamme on saada opinnäytetyömme valmiiksi kevään 2023 kuluessa.

Tulemme tekemään haastatteluita yksikköön. Jos haluat kuitenkin mielummin haastattelun esim. Teams-yhteyden kautta, sopii se meille oikein hyvin. Voit siis valita juuri sinulle parhaaksi tuntuvan tavan haastattelulle.

Mikäli haluat osallistua haastatteluun, niin ilmoitathan siitä yksikön vastaavalle ohjaajalle tai suoraan meille. Täytähän myös alla olevan lomakkeen ennen haastattelua. Lomakkeessa olevaa nimeäsi ei käytetä muuhun tarkoitukseen kuin vain siihen, että suostut haastatteluun. Yhteystietomme ovat kirjeen lopussa ja voit laittaa meille viestiä, jos sinulla on kysymyksiä haastattelusta, opinnäytetyöstämme tai muuta kysyttävää.

Toivottavasti näemme pian yksikössäsi tai verkossa! 😊

Yhteistyöterveisin,

Eve Kaitosalmi

Eve.kaitosalmi@student.diak.fi

Mari Nenonen

Mari.nenonen@student.diak.fi

Suostumuslomake

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun ja minulla on myös oikeus kieltäytyä siitä. Haastattelusta syntyvää aineistoa saa käyttää opinnäytetyössä.

Ymmärrän, että minulla on oikeus perua suostumukseni sekä keskeyttää haastattelu ja pyytää haastattelun poistoa aineistosta missä vaiheessa tahansa opinnäytetyön teon aikana.

Päivämäärä ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 6. Saatekirje ja suostumusasiakirja huoltajille

INFORMOINTIKIRJE JA SUOSTUMUSASIAKIRJA HUOLTAJILLE

Hyvä nuoren huoltaja!

Olemme loppuvaiheen sosionomiopiskelijoita Diakonia-ammattikorkeakoulusta Helsingin kampukselta. Opinnäytetyömme aiheena on itsenäistyvän nuoren Ajokortti-työväline ja sen toimivuus suhteessa itsenäistymistaitojen karttumiseen. Työelämäyhteistyökumppanimme on kunnan sijaishuoltoyksikkö.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia, miten nuorten ja ohjaajien mielestä Ajokortti-työväline on toiminut nuorten itsenäistymistaitojen karttumisen hyväksi. Tutkimuksemme avulla yhteistyökumppanimme saa hyödyllistä tietoa onko Ajokortti-työväline lisännyt ja vahvistanut nuorten itsenäistymistaitoja ja miten hyvin se on toiminut itsenäistymistaitojen saavuttamiseksi. Yhteistyökumppanimme voi tutkimuksemme tulosten avulla edelleen kehittää Ajokortti-työvälinettä nuorten itsenäistymistaitojen saavuttamisen sekä vahvistumisen hyväksi. Haemme tutkimuslupaa opinnäytetyölle kunnalta.

Tarkoituksenamme on tehdä nuorten kanssa yksilöhaastattelut. Pyydämme haastatteluun luvan omalta nuoreltanne. Haastattelemme tutkimustamme varten myös ohjaajia. Olemme tehneet informointikirjeet opinnäytetyöstämme myös haastateltaville nuorille ja ohjaajille sekä nuorten asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille.

Nauhoitamme haastattelut, jonka jälkeen nauhoitukset kirjoitetaan tekstimuotoon. Säilytämme haastatteluaineistot salasanalla suojatuissa tietokoneissamme. Suostumuslomakkeet arkistomme lukollisessa laatikostossa. Opinnäytetyöhöemme ei tule henkilötietoja eikä nuortanne voi tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä. Haastatteluaineistoa käytetään ainoastaan tässä opinnäytetyössämme ja tutkijoina meitä sitoo vaitiolovelvollisuus. Kaikki haastatteluaineisto tuhoetaan

tietoturvallisesti opinnäytetyömme valmistuttua. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus-tietokannassa (Theseus.fi).

Nuorelleen haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja nuorella on oikeus kieltäytyä haastattelusta, peruuttaa suostumuksensa haastatteluun sekä kieltää haastatteluaineiston käyttäminen missä vaiheessa tahansa opinnäytetyöprosessimme aikana vain ilmoittamalla meille päätöksestään. Tarkoituksenamme on aloittaa nuorten sekä ohjaajien haastattelut marraskuun aikana. Tavoitteenamme on saada opinnäytetyömme valmiiksi kevään 2023 kuluessa.

Jos teillä on mitä tahansa kysyttävää asiaan liittyen niin vastaamme kysymyksiinne mielellämme. Meidät tavoittaa sähköpostitse ja sähköpostiosoitteemme ovat kirjeen lopussa.

Ystävällisin terveisin,

Eve Kaitosalmi

Eve.kaitosalmi@student.diak.fi

&

Mari Nenonen

Mari.nenonen@student.diak.fi

Suostumuslomake

Annan suostumukseni, että lapseni _____
voi osallistua opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun.

_____
Päivämäärä ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 7. Saatekirje lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle

INFORMOINTIKIRJE LAPSEN ASIOISTA VASTAAVALLE SOSIAALITYÖNTEKIJÄLLE

Hei!

Olemme loppuvaiheen sosionomiopiskelijoita Diakonia-ammattikorkeakoulusta Helsingin kampukselta. Opinnäytetyömme aiheena on itsenäistyvän nuoren Ajokortti-työväline ja sen toimivuus suhteessa itsenäistymistaitojen karttumiseen. Työelämäyhteistyökumppanimme on kunnan sijaishuoltoyksikkö.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia, miten nuorten ja ohjaajien mielestä Ajokortti-työväline on toiminut nuorten itsenäistymistaitojen karttumisen hyväksi. Tutkimuksemme avulla yhteistyökumppanimme saa hyödyllistä tietoa onko Ajokortti-työväline lisännyt ja vahvistanut nuorten itsenäistymistaitoja ja miten se on toiminut itsenäistymistaitojen saavuttamiseksi. Yhteistyökumppanimme voi tutkimuksemme tulosten avulla edelleen kehittää Ajokortti-työvälinettä nuorten itsenäistymistaitojen saavuttamisen sekä vahvistumisen hyväksi. Haemme tutkimuslupaa opinnäytetyölle kunnalta.

Tarkoituksenamme on tehdä nuorten kanssa yksilöhaastattelut. Pyydämme haastatteluun luvan nuorilta. Haastatteleme tutkimustamme varten myös ohjaajia. Olemme tehneet informointikirjeet opinnäytetyöstämme myös haastateltaville nuorille ja ohjaajille sekä huoltajille.

Nauhoitamme haastattelut, jonka jälkeen nauhoitukset kirjoitetaan tekstimuotoon. Säilytämme haastatteluaineistot salasanalla suojatuissa tietokoneissamme. Suostumuslomakkeet arkistoidemme lukollisessa laatikostossa. Opinnäytetyöhömmme ei tule henkilötietoja eikä nuorta voi tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä. Haastatteluaineistoa käytetään ainoastaan tässä opinnäytetyössämme ja tutkijoina meitä sitoo vaitiolovelvollisuus. Kaikki haastatteluaineisto tuhoetaan

tietoturvallisesti opinnäytetyömme valmistuttua. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus-tietokannassa (Theseus.fi).

Nuorelle haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja nuorella on oikeus kieltäytyä haastattelusta, peruuttaa suostumuksensa haastatteluun sekä kieltää haastatteluaineiston käyttäminen missä vaiheessa tahansa opinnäytetyöprosessimme aikana vain ilmoittamalla meille päätöksestään. Tarkoituksenamme on aloittaa nuorten sekä ohjaajien haastattelut marraskuun aikana. Tavoitteenamme on saada opinnäytetyömme valmiiksi kevään 2023 kuluessa.

Jos sinulla on mitä tahansa kysyttävää asiaan liittyen niin vastaamme kysymyksiin mielellämme. Meidät tavoittaa sähköpostitse ja sähköpostiosoitteemme ovat kirjeen lopussa.

Ystävällisin terveisin,

Eve Kaitosalmi

Eve.kaitosalmi@student.diak.fi

&

Mari Nenonen

Mari.nenonen@student.diak.fi